

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IONEL-VALENTIN VLAD, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 6–7

IUNIE–IULIE 2015

Anul XXV

296–297

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 –

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ionel-Valentin VLAD
Acad. Dinu C. GIURESCU
Acad. Cristian HERA
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Victor VOICU
Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Solomon MARCUS
Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Eugen SIMION
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Maria ZAHARESCU
Constantin IONESCU-
TÂRGOVIȘTE, membru
corespondent al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Secretar de redacție
Sofia ȚIBULEAC

Redactori I
Elena SOLUNCA-MOISE
Mihaela-Dora NECULA

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Stela ȘERBĂNESCU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Ioneta VLAD

SUB CUPOLA ACADEMIEI

Cristian Hera, Schimbările climatice și agricultura	5
Emil Burzo, Zilele Academice Clujene 2015	17
Ioan-Aurel Pop, Confesiune, societate, identitate	24
Nicolae Bocșan, Privilegiile ilire și românii din Banat	25
Nicolae Constantinescu, Arhiva din arhive. Memoria culturală a textului folcloric	31
Cătălina Macovei, Portretul în secolul al XIX-lea românesc	34
Gorun Manolescu, Mihai Drăgănescu – noua paradigmă a informației, spațiu și timp ..	38

TEMPORAR SAU ETERN

ÎPS Irineu Popa, Perspectiva eshatologică asupra timpului	43
--	----

ANIVERSARE – PROF. UNIV. VASILE STĂNESCU

Ionel-Valentin Vlad, Profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, la 90 de ani	56
Cristian Hera, Omagiu profesorului Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, la 90 de ani de viață	58
Aurel Iancu, Profesorul Vasile Stănescu la 90 de ani – o viață închinată propășirii științei și binelui public	59
Iulian Văcărel, Profesorul Vasile Stănescu – model de comportament pentru toate vârstele	61
Gheorghe Zaman, Venerabilul profesor Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, care ne învață, cu înțelepciune, când trebuie să vorbim și când să tăcem!	64
Ion Dogaru, Un voievod al științelor economice, juridice și nu numai – prof. univ. dr. Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române	65
Dorel Zugrăvescu, Profesorul Vasile Stănescu a împlinit 90 de ani	69
Doina Dimulescu, Erudiția, cultura și înțelepciunea profesorului Vasile Stănescu, în slujba Spitalului „Elias“	71
Nicolae Popa, Profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, o splendidă lecție de viață și adevăr	72
Mircea Duțu, Mesaj adresat domnului profesor Vasile Stănescu la aniversarea vârstei de 90 de ani	74
Ion Chelaru, Vasile Stănescu – recunoașterea unei activități prestigioase	76
Ovidiu Predescu, Profesorul Vasile Stănescu la 90 de ani. Opera eseistică	77
Vasile Stănescu, O poveste de viață trăită cu gravitate	78
Ionel-Valentin Vlad, Cuvânt de închidere	83

OPINII

Petre Dan-Străulești, „O pensiune viageră“ pentru Mihai Eminescu	84
---	----

CRONICA VIEȚII ACADEMICE	90
---------------------------------------	----

APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	93
--	----

GHID PENTRU AUTORI	95
---------------------------------	----

Schimbările climatice și agricultura*

Acad. Cristian Hera

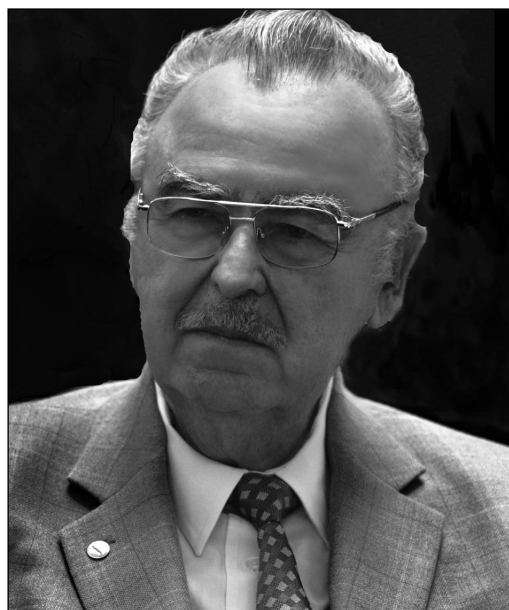
Vicepreședinte al Academiei Române

În Declarația Conferinței de la Stockholm, din anul 1972, se afirma că „a fost atins un moment în istorie când trebuie să regândim acțiunile noastre de pe întreaga planetă cu prudență mai mare față de consecințele asupra mediului”.

La cele de mai sus, **îmi îngădui să adaug** că prudența, atenția și grija față de mediu în acțiunile pe care le întreprindem, ar trebui să se îndrepte **cu precădere asupra agriculturii, domeniu care asigură hrana noastră cea de toate zilele. Deciziile ce vor fi luate nu trebuie axate pe lăcomia și goana după profit cu orice preț, ci trebuie să țină seama de consecințele asupra mediului care ne înconjoară, în care trăim și în care vor trăi și hrăni și urmașii urmașilor noștri.**

Așa cum este cunoscut, în ultimele decenii, **omenirea este dominată de crize cu influențe majore asupra agriculturii.** Dintre crizele, **de cele mai multe ori cu caracter global**, amintim **criza economică**, prin declinul economiei consumiste; **criza financiară**, prin polarizarea excesivă a capitalului financiar, și **criza ecologică** determinată de exploatarea irațională, excesivă a resurselor naturale productive, ajungându-se la **erodarea pronunțată a ecosistemelor.**

După ample studii și analize efectuate la nivel global, în anul 2013, **A. Wijkman și R. Rockström lansează un puternic și documentat semnal de alarmă, atrăgând atenția asupra falimentării naturii.**

Criza energetică persistă și se amplifică odată cu epuizarea resurselor de petrol, gaze și cărbune. Toate aceste crize, împreună, prevestesc **declanșarea crizei alimentare**, însoțită de lipsa hranei, din ce în ce mai pronunțată în diferite zone ale lumii, unde, din cauza acestui fenomen pot avea loc mari perturbări sociale, cu provocări majore la nivel planetar.

Un adevărat SOS asupra producției de hrană îl lansează marele gânditor *Lester Brown*, care arată că asigurarea hranei reprezintă „**veriga slabă a civilizației noastre**” și „**principala cauză a declinului spre colapsul civilizațiilor precedente**”.

Datoria noastră, a tuturor, constă în participarea activă la **salvarea Terrei, la elaborarea programelor de prevenire și combatere a fenomenelor care conduc la degradarea mediului, la epuizarea resurselor naturale, la periclitarea hranei și a unui viitor prosper pentru populația mereu crescândă a globului pământesc.** Cercetarea științifică din toate domeniile are datoria de a găsi soluții și mijloace,

* Alocuțiune susținută în cadrul manifestărilor prilejuite de Zilele Academice Timișene (28 mai 2015, Filiala Timișoara a Academiei Române)

care să fie puse la îndemâna factorilor de decizie legislativă și executivă, în vederea elaborării programelor de prevenire, protecție și sustenabilitate a mediului și a omenirii în ansamblul ei.

Crizele alimentare, din timpul și imediat după cel de al Doilea Război Mondial, au condus la înființarea, în anul 1945, a Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), care are ca obiective principale elaborarea de *studii privind evoluția agriculturii și a producției de hrană la nivel planetar, strategii pe termen mediu și lung concretizate în programe și proiecte, analize ale contextelor sociale, economice, ecologice*, precum și la **identificarea factorilor majori de presiune asupra agriculturii și alimentației**.

Organizația Națiunilor Unite a inițiat și organizat o serie de evenimente care evidențiază interesul pentru asigurarea hranei ca drept fundamental, recunoscut ca atare în Declarația Universală a Drepturilor Omului. După 34 de ani de la înființarea FAO, la 16 octombrie 1979, ONU proclama *Ziua Mondială a Alimentației*. Statele membre ONU au adoptat numeroase norme care obligă la **respectarea, protejarea, facilitarea accesului la hrană, la utilizarea rațională a resurselor și mijloacelor de asigurare a securității și siguranței alimentare**, cu eliminarea oricăror mijloace de constrângere, responsabilitatea revenind în întregime fiecărui stat.

La cel de al XV-lea Congres Mondial de Știința Solului din Mexic, *Norman Borlaug*, promotorul „revoluției verzi”, singurul agronom laureat al Premiului Nobel, afirma: „**Toți cei care suntem implicați în producerea hranei, să păstrăm în memorie că pacea lumii nu poate fi menținută în condiții de foamete și mizerie umană. Refuzul accesului mici-**

lor fermieri, cu resurse puține, la factorii moderni de producție – varietăți ameliorate de plante, îngrășăminte și pesticide – lumea va fi condamnată, nu de otrăvire, cum presupun unii, ci de foamete și haos social” (1994).

După aprecierile lui *Lester Brown*, insecuritatea alimentară va crește sub presiunea majoră a creșterii demografice; de la un miliard de oameni în 1804, la două miliarde în 1927, perioadă în care capacitatea de producție a hranei era satisfăcătoare; la trei miliarde de oameni în 1960, când a început să apară malnutriția, în principal din cauza repartiției deficitare și accesului diferit la hrană, ajungându-se în anul 2011 la șapte miliarde locuitori, când, în diferite zone al Terrei, apare frecvent insecuritatea alimentară. Prognozele pentru anul 2050 consemnează o creștere a populației la nouă miliarde de oameni, pentru care va trebui să fie asigurată securitatea alimentară prin creșterea producției vegetale cu 70% (FAO, 2009) sau 100% (*D. Tilman*, 2011).

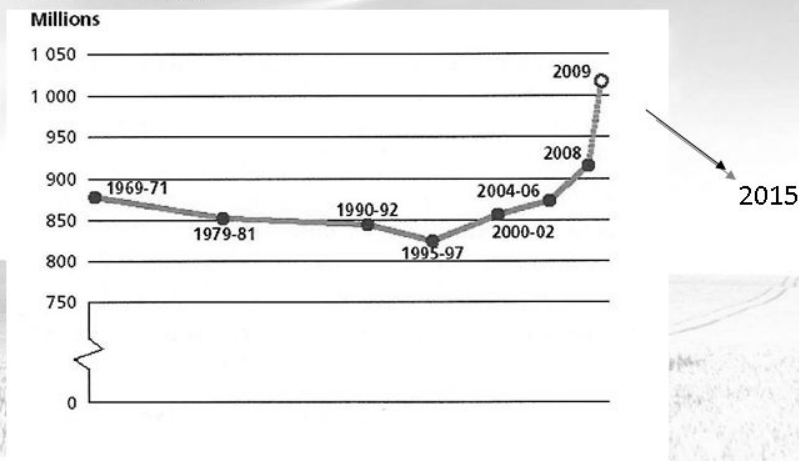
Afirm fără rezervă că a sosit momentul, acum mai mult ca oricând, ca generația de astăzi, comunitatea științifică, puterea legislativă și executivă, toți împreună, avem datoria și obligația să contribuim la **limitarea acțiunilor factorilor destructivi care perturbă securitatea și siguranța alimentară. Măine va fi prea târziu**.

Dintre multiplii factori limitativi, cu efecte majore pentru viitorul omenirii, aș comenta numai **schimbările climatice globale, degradarea/epuizarea resurselor naturale (sol, apă, biodiversitate)**. Acești factori, împreună, **duc la restrângerea zonelor favorabile agriculturii, la schimbări radicale în sistemul de exploatare și valorificare a diferitelor sortimente de plante și animale, la schimbări tehnologice majore, cu efecte asupra producției agricole, asupra asigurării necesarului de hrană, asupra prețurilor mondiale la grâu, porumb, soia și la alte produse vegetale și animale**. Mai nou, se adaugă competiția „**hrană pentru oameni – «hrană» pentru mașini**”, cu influențe, uneori imprevizibile, asupra securității alimentare și a prețurilor produselor agricole (*Lester Brown*, 2012).

La *summit*-ul Mileniului III, din anul 2000, a fost semnat un angajament politic: până în anul 2015 numărul persoanelor subnutrite să fie redus la 870 de milioane, angajament care nu a fost realizat, insecuritatea alimentară progresând; se consideră că în anul 2015, circa 1,3 miliarde de oameni la nivel planetar vor fi subnutriți.

Evoluția numărului de persoane subnutrite din lume (1969-prezent)

2000 – Summitul Mileniului III – angajament politic al Statelor de a reduce până în 2015 la 870 mil. numărul persoanelor subnutrite (obiectivul nr.1)

Sursa: FAO, 2009

În prezent insecuritatea alimentară progresează pe plan mondial

În condițiile în care insecuritatea alimentară se cronicizează, asigurarea securității și siguranței alimentare va deveni o problemă majoră, atât la nivel național, cât și internațional. Pentru depășirea acestei situații, succesul poate fi asigurat prin satisfacerea unor condiții, cum sunt: **stabilitate politică, conducere guvernamentală coerentă, promovarea investițiilor.**

Creșterea productivității agricole, ca soluție împotriva insecurității, a condus la exploatarea excesivă a resurselor naturale, situație dezbătută pe larg, încă din anul 1970, în lucrarea *Limitele creșterii* (D. Meadows), actualizată după 34 de ani, demonstrându-se explicit existența conflictului între dezvoltarea civilizației industriale, aflată într-o creștere accelerată, și deteriorarea fără precedent a resurselor naturale neregenerabile.

În anul 1972, la Conferința Națiunilor Unite de la Stockholm asupra Mediului Uman, se afirmă că a fost atins un moment în istorie când trebuie să regândim acțiunile noastre pe întreaga planetă. O atenție aparte a fost acordată resurselor naturale vitale pentru viitorul omenirii: apa, solul, flora,

fauna, tipurilor reprezentative ale ecosistemelor naturale, care, mai ales în contextul schimbărilor climatice globale, trebuie protejate în beneficiul generațiilor prezente și viitoare, prin planificare înțeleaptă și management corect.

Clima

Clima, puternic afectată de schimbările climatice care au loc la nivel planetar, reprezintă cea mai mare provocare a Mileniului III. **Influențele dramatice pe care le are asupra mediului, asupra resurselor naturale, depășindu-se capacitatea de refacere a acestora, face imposibilă asigurarea securității alimentare, dacă nu se iau măsuri de prevenire și combatere a degradării mediului.**

În secolul 20, temperatura medie terestră a crescut cu 0,6°C +/- 0,2° C, ultimii 12 ani fiind considerați cei mai călduroși din 1850 până în prezent. Diferite scenarii prevăd creșterea temperaturii cu 4°C–6°C până la sfârșitul secolului 21, **factorul primordial implicat reprezentându-l acumularea de gaze cu „efect de seră”.**

În România, clima este dominată de variații temporare, cu alternanțe de climat secetos cu climat excesiv de umed, cu temperaturi extreme, plus 40°C vara, minus 30°C iarna. Temperaturile de 40°C provoacă stagnarea fotosintezei, iar creșterea temperaturii, cu 1°C peste medie, conduce la scăderea producției agricole cu circa 10%. Media multianuală a precipitațiilor este de 640 mm, cu 500 mm în zonele de câmpie și 1200-1400 mm în zonele montane. **Seceta este un fenomen endemic**, cu impact negativ asupra creșterii și dezvoltării plantelor și animalelor, diminuând, uneori distrugând total recoltele, afectând, astfel, viața animalelor și a oamenilor, în final economia națională.

Timp de 100 de ani, în România a existat un singur deceniu cu secetă puternică (1941–1950). În ultimul deceniu al secolului 20, fenomenul de secetă s-a amplificat, înregistrându-se patru ani extrem de secetoși, iar în primii 15 ani ai secolului 21, opt ani extrem de secetoși. Fenomenele extreme sunt din ce în ce mai frecvente. **Creșterea frecvenței și gravității secetei accentuează fenomenul de deșertificare**, accentuare determinată de intensitatea schimbărilor climatice globale.

Schimbările climatice la nivel global au determinat organizarea unor ample manifestări internaționale. În raportul *Brundland* cu titlul semnificativ „*Viitorul nostru comun*” (1987), se prevede elaborarea principiilor directe pentru dezvoltare durabilă, care să îndeplinească cerințele prezentului, fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare să-și realizeze necesitățile. La **Conferința ONU de la Rio de Janeiro**, dedicată Mediului și Dezvoltării (1992), a fost stabilit un acord final de cooperare echitabilă pentru protecția integrității globale a sistemului ambiental și al dezvoltării durabile. Îi voi cita din nou pe *Lester Brown*, cu lucrările sale **Planul B 2.0** și **B 3.0** „Pentru salvarea unei planete sub presiune și a unei civilizații în impas” și **B 4.0** „Mobilizarea generală pentru salvarea planetei” (2003, 2008, 2011), pentru a preciza că „**mobilizarea pentru salvarea planetei înseamnă restructurarea fundamentală a economiei globale pentru stabilizare climatică, refacerea sistemelor naturale de susținere a economiei, eradicarea sărăciei, stabilizarea demografică și, dincolo de toate, renașterea speranțelor**”.

Lumea științifică atrage atenția asupra inerentelor limite ale naturii, pe care, depășindu-le, riscăm un adevărat „faliment”, ale cărui consecințe pot avea urmări dezastruoase. Dezvoltând ideea „falimentării naturii”, *Anders Wijkman* și *Johan Rockström* afirmă categoric: „**Creșterea la nesfârșit a debitului de energie și de materii prime este cu neputință pe planeta noastră de mărime limitată. Faptul că numeroși economiști țin la această idee face din ea o idee valabilă; nu vom putea să negăm la nesfârșit legile fundamentale ale naturii (dar mulți politicieni preferă să bage capul în nisip). Pentru noi este un mister faptul că nu plecăm urechea mai atent la ce spun savanții din domeniul științelor naturale, mulți dintre ei laureați ai Premiului Nobel...**”.

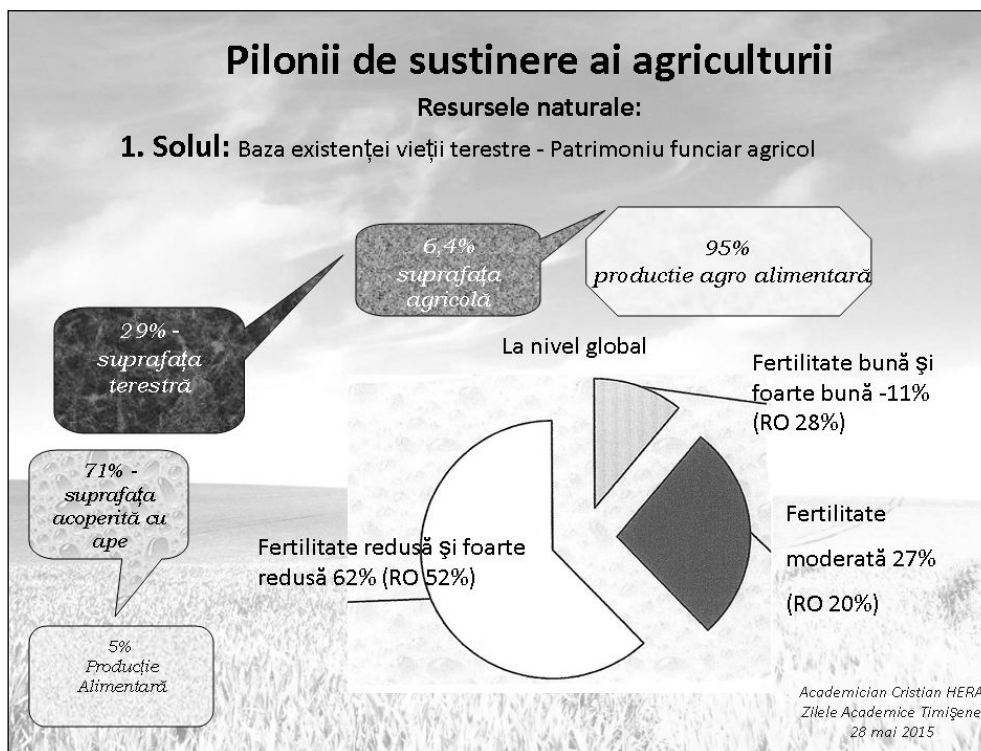
Când populația planetei va fi de nouă miliarde, pentru a-i asigura hrana, **agricultura „va trebui să treacă prin mai multe interdependențe: în creșterea plantelor, în gestionarea solului, în utilizarea apei, în folosirea îngrășămintelor și gestionarea mediului inconjurător. Așa cum arată numeroase exemple, acest lucru poate avea ca rezultat o dublare sau chiar o triplare a beneficiilor în ansamblu”**.

Solul

În asigurarea securității alimentare și a mediului, un rol determinat revine pământului, a cărui valoare depinde de starea sa de fertilitate. Pământul produce hrană pentru oameni, furaje pentru animale, materii prime pentru industrie. În același timp, **solul participă la sechestrarea carbonului, purificarea, filtrarea și conservarea apei, menținerea și dezvoltarea biodiversității** și, prin toate acestea, la **bunăstarea economică și socială**. Totodată, pământul este o veritabilă arhivă a istoriei planetei și, așa cum sublinia *Gheorghe Ionescu-Șișești*, „**indiferent cui aparține, pământul are o funcție socială... dacă pământul dispăre, dispăre veșnicia**” (1937). Mai aproape de noi, în anul 2012, *Lester Brown* scria: „**Solul este noul aur, hrana este noul petrol**”.

Îmi fac datoria să arăt, încă o dată, că solurile românești sunt într-o stare bună de fertilitate, depășind substanțial starea medie de fertilitate a solurilor la nivel planetar.

În ceea ce privește viitorul, reamintesc că **prioritățile agriculturii pun presiune asupra**

productivității solului. Lor li se adaugă constrângerile determinate de schimbările climatice, intensificarea degradării/eroziunii solului, pierderea anuală a 5–7 milioane hectare de teren agricol, criza apei, reducerea biodiversității.

Ca fertilitatea solului să fie menținută, trebuie să existe o compensare a exportului de elemente

nutritive de către plante odată cu recolta, prin aplicarea îngrășămintelor de orice natură (Hera, Borlan, 1980).

Istoria producției de îngrășăminte este semnificativă pentru importanța lor în creșterea producției agricole.

La nivel mondial, producția de îngrășăminte a crescut de la 32 milioane tone în 1962 la 170 mili-

Cantități medii de elemente nutritive (kg./ha) extrase din sol la o recoltă de grâu de 5-6 t/ha	
Elemente nutritive primare	N → 100-140
	P ₂ O ₅ → 50-60
	K ₂ O → 130-160
Elemente nutritive secundare	Ca → 19-24
	Mg → 12-14
	S → 10-21
Microelemente	Zn → 0,2-0,4
	Mn → 0,5-0,6
	Fe → 0,6-3,5
	Cu → 0,08-0,2
	B → 0,06-0,2
	Mo → 0,004-0,01

Menținerea fertilității solului impune compensarea prin aplicarea îngrășămintelor de orice natură a exportului de elemente nutritive de către plante.

(Hera, Borlan-1980)

oane tone în 2010, ajungând în anul 2014 la 187 milioane tone.

Dacă la nivel mondial se înregistrează o creștere substanțială, în România, începând cu anul 1990, când se foloseau 74,8 kg NPK/ha, cantitatea de îngrășăminte folosite în agricultură s-a redus dramatic.

- Rothamsted Experimental Station, Anglia, 1843;
- Grignon Center of INRA, Franța, 1875;
- Göttingen și Hale/Saab, Germania, 1873 și 1878;
- Morrow Plots și Sanborn, SUA, 1876 și 1888;
- Sappemeer, Olanda, 1881;
- Dolgoprutnaia Opitania Stantia, Rusia, 1883;
- Askow, Danemarca, 1894.

Îngrășăminte minerale folosite în agricultura României

(Sursa: M. Dumitru, ICPA, 2013)

Anul	Ingrășăminte folosite (to s.a.)				NPK (kg/ha)	
	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	Total	Arabil	Agricol
1986	706.934	387.375	200.990	1.295.299	129,9	86,4
1990	656.094	313.108	133.875	1.103.075	117,0	74,8
1995	305.800	149.600	14.700	470.100	49,7	31,8
2000	239.300	88.300	14.600	342.200	36,5	23,0
2005	299.000	138.000	24.000	461.000	48,9	31,2
2006	252.000	94.000	17.000	363.000	38,5	24,6
2007	265.000	103.000	19.000	387.000	41,1	26,3
2008	280.000	102.000	16.000	398.000	42,2	27,0
2009	296.000	100.000	30.000	426.000	45,2	28,9

O scădere a cantităților de îngrășăminte pe unitatea de suprafață (ha) se constată și la nivelul țărilor din UE, începând cu anul 1980, dar această scădere are loc de la 826 kg NPK/ha în Olanda, la 494 kg/ha în anul 2000, de la 577 kg/ha în Belgia-Luxenburg, la 365 kg/ha sau 412 kg/ha în Germania, la 243 kg/ha. Pentru aceeași perioadă, în Marea Britanie are loc o creștere de la 294 kg/ha în anul 1980, la 330 kg NPK/ha în anul 2000.

O dovadă elocventă a contribuției îngrășămintelor la menținerea și creșterea fertilității solurilor o constituie **experiențele de lungă durată cu îngrășăminte**, pe care, personal, le consider o „*carte deschisă*”, un **tezaur pentru cunoașterea evoluției fertilității și productivității solului**. Aici găsim o sursă inepuizabilă de informații științifice pentru agricultură, pentru știința solului, pentru elaborarea prognozelor, constituind un adevărat tezaur național.

La nivel mondial sunt cunoscute mai multe experiențe de lungă durată cu îngrășăminte. Dintre acestea, le menționez pe cele mai cunoscute și apreciate de comunitățile științifice din domeniu:

În România, în anul 1966, **am conceput și amplasat la ICCPT Fundulea și în 22 de stațiuni de cercetări agricole din întreaga țară, cu condiții diferite de climă și sol, o amplă rețea de experiențe de lungă durată cu îngrășăminte**, având ca obiectiv principal urmărirea evoluției fertilității solului, a producției și calității acesteia, precum și a calității mediului înconjurător, ca urmare a folosirii diferențiate și îndelungate a îngrășămintelor. Tematica acestor experiențe a fost și este axată pe **interacțiunea N x P** (N0; N40; N80; N120; N160 kg/ha; P0; P40; P80; P120; P160 Kg/ha), **interacțiunea îngrășăminte organice – îngrășăminte minerale** (N0P0; N50P0; N50P50; N100P100 kg/ha; îngrășăminte organice: 20 t/ha; 40 t/ha; 60 t/ha).

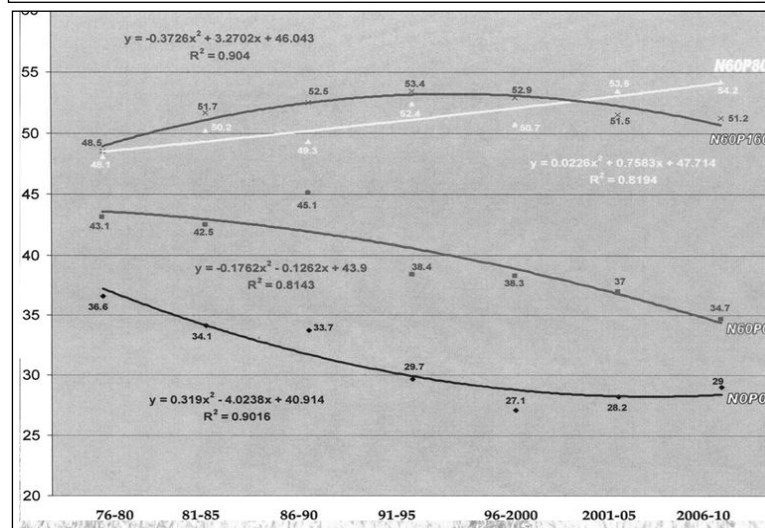
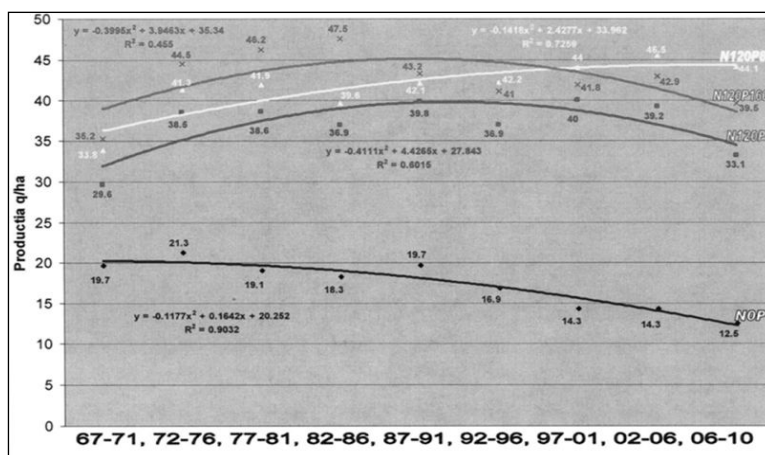
Menționez cu bucurie că în anul 1993, când a avut loc la Rothamsted, Anglia, sesiunea festivă pentru aniversarea a 150 de ani de la înființarea primelor experiențe cu îngrășăminte din lume, după prezentarea în plen a referatului cu rezultatele obținute în România, **organizatorii și participanții au considerat experiențele noastre ca unice pe plan mondial, ținând seama de tematica, de**

amplasarea lor în rețea geografică, cu condiții ecologice și rotații ale culturilor diferite, specifice zonei în care sunt amplasate.

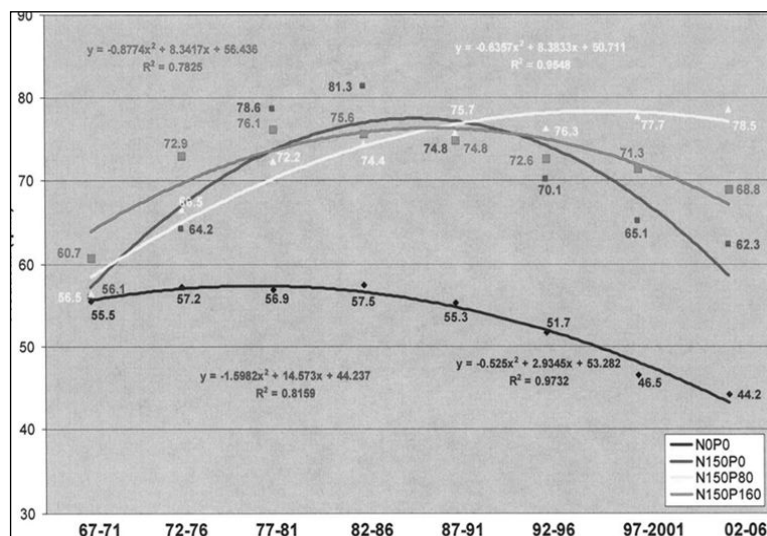
Pentru a exemplifica importanța impactului practic și teoretic al rezultatelor obținute, prezint trei grafice cu producțiile obținute la ICCPT Fun-

dulea, la grâu și porumb cultivat în diferite rotații, pe cicluri de producție de cinci ani, care evidențiază contribuția substanțială a îngrășămintelor și asola-mentului în creșterea producțiilor și două grafice cu evoluția conținutului în humus, indicatorul de bază al stării de fertilitate a solului.

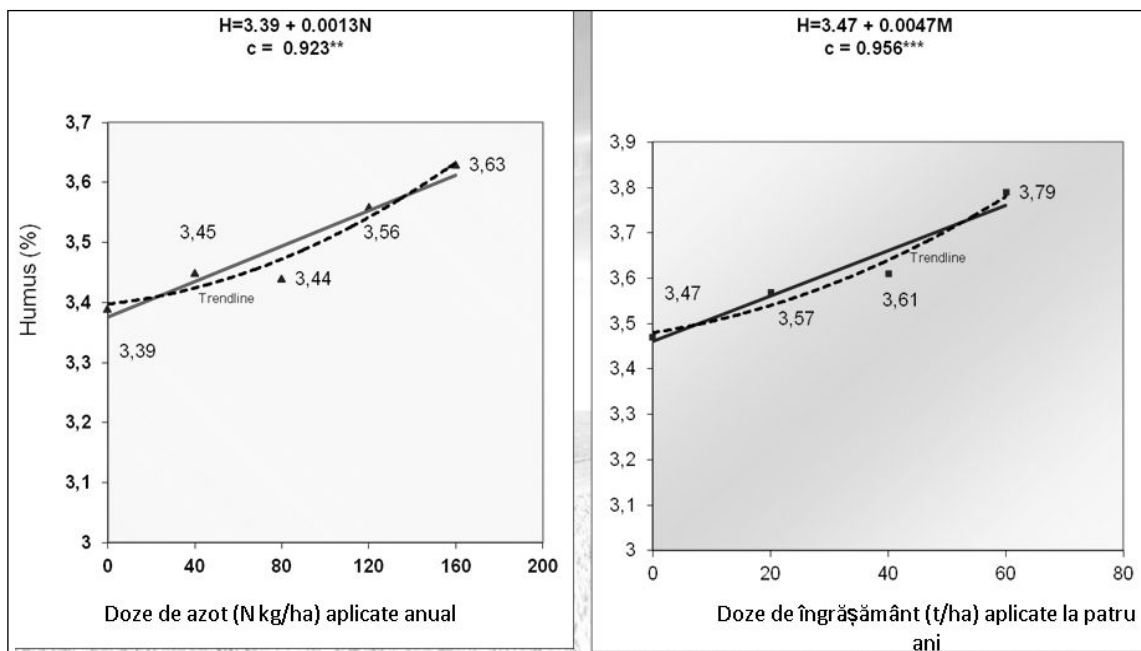
Evoluția producțiilor de grâu cultivat după porumb (grafic 1) și după leguminoase (grafic 2), media pe rotație de cinci ani (1976–2010)

Evoluția producțiilor de porumb, media pe rotație de cinci ani, 1976–2010 (grafic 3)

Evoluția conținutului de humus din sol, în funcție de dozele de îngrășăminte chimice cu azot/organice aplicate anual (Fundulea 1967–2007)

O preocupare aparte în cercetările noastre a fost axată pe utilizarea tehnicilor nucleare (marcarea îngrășămintelor cu izotopi stabili, ^{15}N și radioactivi, ^{32}P și ^{33}P), în vederea **creșterii coeficienților de utilizare a substanței active din îngrășămintele, reducerii poluării solului și apelor freatice**, efectuate în cadrul unor **programe de cercetare inițiate și finanțate de Agenția Internațională de Energie Atomică** de la Viena, în perioada 1960–1997. Tematica acestor experiențe a avut în vedere stabilirea celor mai eficiente metode, epoci, doze și sortimente de îngrășămintele, care să conducă la creșterea asimilării de către plante a substanței active din îngrășămintele aplicate, creșterii recoltei și îmbunătățirii calității acesteia, precum și la diminuarea poluării solului și apei. **Rezultatele obținute au demonstrat creșterea producției, îmbunătățirea calității recoltelor, eficienței economice și reducerea poluării.**

Având în vedere amploarea eroziunii solului în țara noastră, suprafața afectată de acest fenomen ajungând la 6,3 milioane ha, se impune reluarea urgentă a lucrărilor de îmbunătățiri funciare antierozionale, a căror eficiență a fost demonstrată de Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru Combaterea Eroziunii Solului (SCDCES), Perieni, jud. Vaslui.

Îmi îngădui în finalul acestui capitol să citez avertismentul lansat în anul 1937 de acad. Gheorghe

a României. Dar nu este o comoară nesecată, un bun inalterabil. Avem datoria să-l păstrăm și să-l îngrijim, ca să rămână mereu izvorul de viață și mijlocul de existență a poporului român“.

Apa – „cheia de boltă” a viitorului agriculturii

Faptul că resursele de apă sunt considerate „cheia de boltă” a agriculturii, nu reprezintă o metaforă, dacă ținem seama de faptul că 70% din volumul total al resurselor de apă dulce, folosite la nivel global, sunt utilizate în agricultură, cu precădere pentru irigarea culturilor, comparativ cu circa 20% utilizate în industrie și circa 10% pentru scopuri casnice.

În perspectiva anilor 2030 se prevăd mai multe scenarii referitoare la cerințele pentru apă, cel moderat preconizând o creștere cu 30%, în timp ce alte scenarii prevăd creșterea cu 35–60% (J. Beddington, 2009).

Apa reprezintă o altă provocare majoră a omenirii, mai ales ținând seama de schimbările climatice, de prognozele referitoare la încălzirea globală și diminuarea resurselor de apă din straturi acvifere și din apele de suprafață și de creșterea exponențială a cererii pentru apă. În astfel de circumstanțe ne găsim în fața unei provocări severe a viitorului. Adâncimea apelor freatice va scădea sub posibilitățile de utilizare a acesteia de culturile agricole, preconizându-se o adâncire simultană în

Sursa: SCDCES Perieni

mai multe țări ale lumii. În acest context, *Lester Brown* (2011) lansează termenul de „**mutilare hidrologică**”.

Ca urmare a exploziei demografice la nivel planetar, a intensificării utilizării apei în tot mai multe domenii de activitate, **resursele de apă dulce disponibile scad substanțial**, de la 7000 mc/an/cap de locuitor în anul 2000, estimându-se o scădere de până la 5100 mc/an/locuitor în anul 2025. Consider că preocupările noastre, ale tuturor, trebuie să aibă în vedere **nu numai satisfacerea necesarului de apă din punct de vedere cantitativ, ci și calitatea apei**, mai ales în condițiile cerințelor crescânde pentru apă și ale dezvoltării, de multe ori hazardate, a industriei, irigațiilor și altor domenii de activitate.

În România, volumul resurselor hidrologice este evaluat la 128,1 miliarde mc/an, din care 40,4 miliarde mc/an din râurile interioare și 87,7 mc/an din Dunăre. Mediile multianuale referitoare la volumul apelor subterane este estimat la 9,62 miliarde mc/an.

Neuniformitatea distribuției teritoriale și variațiile sezoniere și anuale sunt caracteristice pentru resursele hidrologice ale României. Spre deosebire de cantitatea medie de 4000 mc de apă utilizabilă pe persoană/an în Uniunea Europeană, în România această cantitate este de 2660 mc persoană/an (*Ioan Jeleu*, manuscris, 2012). România este încadrată în categoria țărilor relativ sărace, în privința resurselor utilizabile de apă.

Sursa: SCDCES Perieni

Utilizarea resurselor de apă pentru agricultura românească, mai ales în noul context al schimbărilor climatice globale, constituie o problemă de primă importanță. În țara noastră, suprafața amenajată pentru irigații a fost în anul 1989 de 3,2 milioane hectare. După datele Ministerului Agriculturii, în anul 2009 exista o suprafață irigabilă de 760 mii hectare, din care 217 mii hectare au fost irigate. În prezent, mai pot fi irigate 600 mii de hectare, din care practic circa 300 mii de hectare.

Condițiile pedoclimatice din țara noastră impun o utilizare înțeleaptă a resurselor de apă, prin amenajarea unor noi sisteme de irigații și drenaj, performante și eficiente, fără pierderi, în care fiecare picătură de apă folosită să producă o cantitate cât mai mare de produs finit. Utilizarea sistemelor moderne de irigare cu picurare, fertigare, cu microaspersoare, devine o necesitate. Să învățăm din experiența trecutului, pentru a construi un viitor durabil.

O lecție severă o avem din parte marilor civilizații, asiro-babiloniană și egipteană, care au prosperat în timpul în care au valorificat avantajele cursurilor de apă Tigru, Eufrat și Nil, și s-au prăbușit când nu au mai asigurat funcționalitatea sistemelor construite. Ținând seama de această lecție, se evidențiază, o dată mai mult, importanța valorificării tuturor surselor de apă prin **conservarea apei în sol, prin extinderea sistemelor de agricultură conservativă, prin aplicarea de tehnologii specifice pentru fiecare zonă și microzonă, care să țină seama de structura culturilor, de gradul de tehnicitate a fermelor pentru condițiile naturale sau în areale irigate.**

Se impune elaborarea și aplicarea unor strategii și politici de conservare și folosirea eficientă și durabilă a apei.

Biodiversitate

Restrângerea biodiversității – la nivel global, regional și local – conduce la o **nouă provocare majoră a Mileniului III**, omenirea confruntându-se cu o restrângere fără precedent a biodiversității. Prin multitudinea speciilor de plante, animale, microorganisme dintr-un habitat, biodiversitatea are un rol determinant pentru structura, calitatea și productivitatea diferitelor sisteme ecologice. În prezent, efectele negative provocate de reducerea biodiversității sunt detectabile mai ales în agricultură, manifestându-se prin dispariția unor specii cu caractere valoroase, dispariția unor insecte polenizatoare, dispariția de specii de păsări și animale folositoare și chiar a unor microorganisme implicate în cicluri biologice esențiale.

Dintre sistemele de agricultură practicate în prezent, ținând seama de reducerea substanțială a resurselor regenerabile și de presiunea demografică, sistemul convențional asigură doar parțial securitatea alimentară, mai ales în contextul marilor provocări globale. I se adaugă agricultura conservativă, agricultura ecologică și agricultura biotehnologică, ce devine din ce în ce mai mult un partener valoros pentru optimizarea producției agricole.

Sunt convins că numai un sistem de agricultură performant, sustenabil, practicat pe baza rezultatelor cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și inovării, adaptat condițiilor specifice dife-

ritelor zone de climă și sol, poate contribui la securitatea și siguranța alimentară, la menținerea unui mediu ambiant sănătos.

În ultimii 20 de ani, o atenție deosebită, la nivel mondial, a fost acordată *obținerii și introducerii în cultură a plantelor modificate genetic*, cu caracteristici de rezistență la diferiți agenți patogeni, insecte, toleranță la erbicide și la condiții mai puțin favorabile de mediu. Ca urmare a rezultatelor obținute, noile realizări s-au extins în cultură pe suprafețe mari. *Dacă în anul 1996 se cultivau 800 mii hectare, în 2010 suprafața agricolă cultivată cu plante obținute prin metode biotehnologice a ajuns la 148 milioane hectare, iar în 2012 la 170,3 milioane hectare.* Din cele 28 de țări în care se practică agricultura biotehnologică, SUA deține 69,5 milioane hectare, Brazilia 36,6 milioane hectare, Argentina 23,9 milioane hectare, Canada 11,6 milioane hectare, India 10,8 milioane hectare. În China, agricultura biotehnologică este practică pe 4,0 milioane hectare. Numărul fermierilor care au cultivat organisme modificate genetic a fost în anul 2012 de 173 milioane, ca în anul 2014 să ajungă la 180 milioane, iar suprafața cultivată în același an, 2014, la 181,5 milioane hectare, **culturile dominante fiind porumbul, soia, rapița și bumbacul.**

La nivel mondial, avantajele acestui sistem de agricultură, pentru perioada 1996–2010, s-au concretizat într-un spor de recoltă evaluat la 78,4 miliarde dolari, un consum de pesticide diminuat cu 433 mii de tone și eliminarea în atmosferă a unei cantități de CO₂, cu 19,4 milioane de tone mai puțin (Sursa: Clive James, 2012, Graham Brookes, 2012).

Cercetarea științifică, forța motrice pentru progresul agriculturii

Așa cum am arătat, cercetării științifice îi revine un rol esențial în obținerea unor producții sigure și stabile, capabile să contribuie la securitatea și siguranța alimentară. Cercetarea constituie forța motrice pentru progresul agriculturii. *O țară care nu dispune de cercetare proprie, mai ales în domeniul agriculturii, unde condițiile de climă și sol, de aprovizionare cu apă, relief etc. sunt atât de diferite, va rămâne tributară importului de materiale biologice, soiuri, hibrizi, rase de animale, tehnologii de cultură și nu în ultimul rând importului de produse agro-alimentare.*

Progresul cercetării științifice din agricultură, corelat cu nivel actual de dezvoltare a cunoașterii

din acest domeniu vital, de interes economic și social, impune satisfacerea unor condiții obligatorii: alinierea rapidă la prioritățile științei mondiale; adaptarea la schimbările ecologice și economice ca teme al unei dezvoltări durabile și performante; reconstrucția cercetării științifice din agricultură, care să ia în considerație masa critică a resurselor umane și materiale; dezvoltarea echilibrată și promovarea unor cercetări pluridisciplinare; transferul rezultatelor științifice cu impact în producție; promovarea parteneriatului public-privat în știința agricolă; asigurarea premiselor pentru dezvoltarea fluxului de produse alimentare și creșterea investițiilor prin capitalizare.

În România, *cercetarea științifică instituționalizată*, organizată în anul 1927 de marele agronom, acad. Gheorghe Ionescu-Șișești, prin Institutul de Cercetări Agronomice al României (ICAR), extinsă prin înființarea institutelor de cercetări și stațiuni experimentale pe diferite domenii de activitate ale agriculturii, a obținut, de-a lungul anilor, o serie de rezultate, care au fost promovate în producția agricolă, dintre care menționăm: **protecția și utilizarea rațională a resurselor naturale; extinderea spectrului de specii de interes agricol; crearea de noi soiuri/hibrizi de plante și rase de animale cu caracteristici productive și calitative îmbunătățite, adaptate noilor condiții climatice; elaborarea de tehnologii pentru valorificarea eficientă și durabilă a resurselor naturale și cultivare a plantelor; tehnologii de creștere și exploatare a animalelor pentru obținerea de valoare adăugată; sisteme integrate de control al bolilor și dăunătorilor culturilor agricole; producție de medicamente, seruri și vaccinuri de uz veterinar; producerea de semințe și material săditor din categorii biologice superioare; diversificarea echipamentelor și utilajelor agricole; noi tehnologii de procesare a producției primare, creșterea varietății produselor alimentare; soluții economice pentru agricultură și dezvoltare rurală; regenerarea pădurilor, împăduriri, intensificarea instituirii perdelor forestiere.**

În temeiul acestor realizări și al exigențelor dezvoltării de perspectivă, este necesar ca pe agenda de lucru a cercetării științifice să fie înscrise: **creșterea inteligentă pentru dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare; creșterea durabilă pentru promovarea unei economii eficiente, ecologice și competitive; creștere favorabilă incluziunii, coeziune socială și teritorială.**

Pentru o dinamică optimă a relației dintre producția agricolă și securitatea alimentară se impune satisfacerea unor exigențe care țin de: **capitalizarea agriculturii; promovarea investițiilor în cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică din agricultură; valorificarea fondurilor UE; elaborarea unor soluții pentru rezolvarea penuriei de apă prin amenajarea unor noi sisteme și tehnologii de irigații; protejarea resurselor naturale și a fondului funciar, prin măsuri optime pentru restrângerea eroziunii și creșterii fertilității solului; creșterea producției pe pășunile și fânețele naturale; reconsiderarea producerii și folosirii îngrășămintelor minerale și organice; structurarea agriculturii prin adaptarea la noile condiții; revigorarea/intensificarea acțiunilor de revitalizare a activităților în zona montană; asocierea gospodăriilor mici și mijlocii.**

Ca producția agricolă să poată **asigura securitatea și siguranța alimentară**, se impune adoptarea unor măsuri, prin a căror materializare să se obțină valoare adăugată. Dintre acestea, *îmi îngădui să subliniez câteva: zootehnizarea agriculturii, depozitarea, procesarea și valorificarea producției vegetale și animale; extinderea cooperăției; protejarea fondului forestier, împăduriri, perdele agrosilvice; promovarea investițiilor pentru prevenirea/diminuarea impactului fenomenelor extreme (secetă, arșiță, inundații).*

O atenție specială trebuie acordată resurselor umane, prin respect față de cetățenii satelor, de fermieri, gospodarii producători de bunuri agroalimentare, față de specialiști. Pentru prevenirea depopulării satelor, o atenție sporită se cuvine acordată stabilizării populației rurale prin motivații atrăgătoare și, în primul rând, printr-o **dezvoltare rurală complexă, durabilă și performantă.**

Așa cum arătam la începutul lucrării, omenirea, dar și țara noastră, traversează perioade de criză. Crizele sunt evenimente șocante, destabilizatoare. Dintre toate crizele, **criza alimentară poate fi devastatoare. Preîntâmpinarea unei asemenea crize se poate realiza printr-un recurs la patrimoniul cunoașterii, care să stimuleze inteligența, competența și îndrăzneala. În fața unor asemenea situații-limită, este benefic un consens politic și solidaritate umană. Procedând astfel, crizele se pot converti în oportunități pentru dezvoltare și inovare.**

Bibliografie selectivă

- Brown, Lester, 2012, *Planeta plină, farfuriile goale. Noua geopolitică a deficitului de hrană*, Editura Tehnică, București.
- Hera, Cristian, Borlan, Zenoviu, 1980, *Ghid pentru alcătuirea planurilor de fertilizare*, Editura Ceres.
- Hera, Cristian, 2013, *Agricultura, domeniu strategic pentru securitatea și siguranța alimentară*, Editura Academiei Române.
- Hera, Cristian, 2015, *Al VIII-lea Congres de Știința Solului. Pledoarie pentru sol*, Editura Academiei Române.
- Hera, Cristian, 2015, *Schimbări climatice globale. Grijă pentru resurse naturale*, Editura Academiei Române.
- Ionescu-Șișești, Gheorghe, 1937, *Dezvoltarea studiilor despre sol în România*, Discursul de recepție la Academia Română – 24 mai 1937. În *Culegere din lucrările științifice*, 1966, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, pp. 447–460.
- Ionescu-Șișești, Gheorghe, 1965, *Cuvânt rostit în ziua de 31 august 1964 în Ședința festivă de deschidere a celui de Al VIII-lea Congres Internațional de Știința Solului*, București, 31 august–9 septembrie 1964 (manuscris).
- Meadows, D., 1970, *Limits to Growth*, <http://www.susteiner.org/pubs/limitstogrowth.pdf>
- Scaramuzzi, Franco, 2015, *Un grande errore: Demolire l'agricoltura. Improvide „disattenzioni” e un futuro „sconvolgente”*. Inaugurazione del 262 Anno Accademico; Accademia dei Georgofili.
- Wijkman, Andreas, Rockstrom, John, 2012, *Bankrupting Nature. Denying our planetary boundaries*, Routledge, London, New York.

Zilele Academice Clujene 2015*

Acad. Emil Burzo

Zilele Academice Clujene se împletesc în acest an cu aniversări importante ce au marcat profund viața științifică și culturală a Transilvaniei și, în particular, a urbei noastre, și anume 95 de ani la crearea primelor institute de cercetare pe aceste meleaguri, precum și 65 de ani de la înființarea Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române. După înfăptuirea Marii Uniri a românilor din 1918, strâns împletită cu învățământul superior clujean în limba română, se pun bazele unor institute de cercetare care aveau să marcheze profund evoluția cunoașterii, contribuind din plin la ceea ce noi numim astăzi o *societate bazată pe cunoaștere*.

Secolul al XX-lea a impus în spiritualitatea europeană conștiința unei culturi planetare însumată civilizației tehnico-științifice, bazată pe prosperitatea științelor societății și călăuzită de avântul cutezanței umane. Cultura reprezintă suportul pe care sunt concepute și dezvoltate științele viitorului. Cultura este, deci, un element fundamental al cunoașterii. Dintre elementele care constituie cultura, în sens general al conceptului, știința, prin natura și logica sa internă, prin statutul său, are o poziție distinctă, care își atribuie calitatea de universalitate.

Și în acest context, institutele de cercetare nou-înființate odată cu Marea Unire, alături de învățământul superior clujean, au contribuit din plin, pe parcursul anilor, la afirmarea științei și culturii naționale într-un context european și universal, pe care le-au îmbogățit cu noi idei, fapte, teorii sau modele, precum și dezvoltări tehnologice. De-a lungul anilor, personalități de seamă de pe aceste meleaguri au făcut din muncă o adevărată religie, și-au dedicat viața pe altarul științei și culturii, au arătat că noi existăm ca ființe umane pentru ceea ce lăsam după noi, atât prin fapte, cât și prin idei, ca și prin măsuri ale valorii.

La acest moment aniversar, am dori să trecem succint în revistă istoricul instituțiilor academice

clujene, activitatea cărora s-a împletit strâns, mai ales la început, cu aceea de educație în Universitatea Daciei Superioare, apoi Regele Ferdinand I, Babeș sau Babeș-Bolyai. Este dificil de realizat o asemenea prezentare, dat fiind multiplele rezultate obținute în domeniul științei și culturii, de către înaintașii noștri. Ca atare, ne vom limita la prezentarea unor evoluții istorice ale acestor institute, precum și la principalele realizări științifice. Nu ne vom opri, decât sporadic, la cea a personalităților de seamă care au marcat viața culturală și științifică, în acest colț de țară. Acestea vor fi evocate în cadrul sesiunilor de comunicări, părți integral conectate cu momentele aniversare.

Cu sau sub denumirea Muzeul Limbii Române s-a înființat prezentul Institut de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, pe lângă Facultatea de Litere a Universității „Regele Ferdinand I”, de către Consiliul Dirigent, în ședința din 27 august 1919, acesta începând să funcționeze din anul 1920, după planul prezentat de Sextil Pușcariu, care, de altfel, a fost primul său director. Sub denumirea de Institut de Lingvistică, în anul 1949 a fost încadrat ca unitate a Academiei Române. În anul 1974 revine, cu aceeași denumire în cadrul Ministerului Educației și Învățământului, funcționând în cadrul Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de Filologie, până în anul 1990, când face parte ca unitate de cercetare a Academiei Române.

Sextil Pușcariu și colaboratorii săi au înzestrat cultura românească cu câteva dintre operele sale capitale, create în contextul deșteptării interesului obștesc pentru studiul și cultivarea limbii române, pregătirea de specialiști în filologie, publicarea de monografii, dicționare speciale, biografii etc. Prioritară pentru început a fost alcătuirea *Dicționarului limbii române (Dicționarul Academiei)*, pentru care Sextil Pușcariu a fost însărcinat de către Academia Română încă din anul 1906. La realizarea acestui

* Raport de activitate prezentat la festivitatea de deschidere a Zilelor Academice Clujene 2015
(12 mai 2015, Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române)

dicționar au contribuit aproape toți membrii activi ai Muzeului Limbii Române. Acest dicționar, prin munca a zeci de cercetători, își vede astfel împlinirea.

Elaborarea *Atlasului Lingvistic Român* a constituit un al doilea obiectiv major al institutului inițiat, gândit și condus de Sextil Pușcariu, realizat de Sever Pop și Emil Petrovici, atlasul a adus contribuții importante la progresul geografiei lingvistice internaționale.

Al treilea obiectiv important l-a constituit editarea revistei „Dacoromania“, revistă pe care academicianul Iorgu Iordan o aprecia drept „*cel mai bun periodic de specialitate al epocii*“.

Principalele direcții de cercetare lexicografice și dialectologice ale limbii române, inaugurate de Sextil Pușcariu, au fost continuate în perioada postbelică. Astfel, în colaborare cu Institutul de Lingvistică din București a fost elaborat *Dicționarul limbii române literare* (patru volume). În anul 1959 este reluat *Dicționarul limbii române – Dicționarul Academiei* (literele O, R, T, Ț, U și o parte din L). Colectivul institutului a elaborat, în anul 1964, *Dicționarul român-maghiar* (66 000 de articole lexicografice), pentru ca apoi, în 2010–2011, să fie finalizat *Dicționarul maghiar-român*.

Colectivele de dialectologie-geografie lingvistică, română și maghiară au publicat șapte volume din *Atlasul lingvistic II*, serie nouă, 14 volume din *Atlasul lingvistic român pe regiuni* (Maramureș, Banat, Transilvania și Crișana), *Materiale și cercetări dialectale* (două volume) și au contribuit la realizarea a două proiecte internaționale: *Atlasul limbilor europene* și *Atlasul lingvistic romanic*.

Colectivele institutului au realizat cercetări de onomastică prin anchete directe de antroponimie și toponimie în diferite zone, demarând lucrările la *Tezaurul toponimic al României, Transilvania*. Colectivele institutului clujean sunt angrenate în proiectul „Corpusul însemnărilor manuscrise românești“. Au participat, de asemenea, la editarea *Bibliei de la Blaj*, precum și a *Bibliei lui Petru Pavel Aron*.

Istoria literară s-a adăugat, ca obiect de cercetare, celei lingvistice încă din anii postbelici. Dintre realizările de seamă, menționăm bibliografia analitică *Români în perioadele germane din Transilvania, De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc, Dicționarul cronologic al romanului românesc, de la origini până la 1989*, reluat apoi până în anul 2000, *Dicționarul*

cronologic al romanului tradus în România, de la origini până la 1989. Colectivul de istorie literară a colaborat la cele șapte volume din marele *Dicționar general al literaturii române*, lucrare inițiată și coordonată de academicianul Eugen Simion.

Institutul îngrijește reviste de specialitate: „Cercetări de lingvistică“, revenită în 1994 la vechea denumire „Dacoromania“, precum și revista „Nyelv-es Irodalomtudomány Közlemények“ („Studii și cercetări de lingvistică și istorie literară“).

Cu denumirea de Arhiva de Folclor a Academiei Române Cluj-Napoca, institutul a fost înființat pe lângă Muzeul Limbii Române al Universității „Regele Ferdinand I“ din Cluj, în sesiunea anuală a Academiei Române, din anul 1930, deci, cu 85 de ani în urmă. Avea ca scop promovarea studiilor de etnografie și folclor și a instituționalizării lor, în spiritul înnoitor european. A ființat cu acest statut până la etatizarea Academiei Române, în anul 1949, când devine sector de cercetare în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară. Paralel cu vechea Arhivă, în anul 1949, este înființată la Cluj o Secție de folclor, subordonată administrativ Institutului de Folclor din București. Prin unificarea celor două colective și atașarea unui grup de etnografi, de la Secția de istoria artei, se înființează, în anul 1964, o Secție de etnografie și folclor în cadrul Filialei Cluj a Academiei Române, avându-l ca director pe profesorul Ion Mușlea. În perioada 1971–1974, Secția de etnografie și folclor este înglobată în Centrul de Științe Sociale, de sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice, pentru ca în anul 1974 să fie integrată în cadrul Universității „Babeș-Bolyai“. Institutul Arhiva de Folclor a Academiei Române este reînființat în anul 1990, ca o structură de cercetare a culturii populare, subordonat Academiei Române.

De-a lungul anilor, institutul a edificat o arhivă modernă de manuscrise, fonduri de înregistrări sonore, de fotografii etnografice sau de filme, însumând peste 750 000 documente. Institutul promovează programe de cercetări etnologice și folclorice de teren de interes național, publicând seria de volume *Monografiile Arhivei de Folclor, Cercetări etnologice zonale*. De asemenea, participă la programele fundamentale ale Academiei Române și anume „Corpusul folclorului românesc și tipologiile folclorice naționale“ prin activități de cercetare înglobate în *Catalogul tematico-tipologic al materialelor folclorice românești, maghiare și săsești, Dicționarul tezaur al proverbelor românești maghiare și săsești, Corpusul tipologic al cimiliturilor,*

al credințelor, riturilor și ritualelor agrare, repertoriul cântecelor, orațiilor și strigăturilor de nuntă, al cântecelor de militărie, Date asupra colindatului și colindelor etc.

Rezultatele activităților de cercetare ale personalului institutului sunt apreciate pe plan național, precum și peste hotare, dovedind că acesta își îndeplinește cu prisosință rolul asumat.

Împreună cu cercetătorii de la Muzeul Etnografic al Transilvaniei și cu cadrele didactice de specialitate de la Universitatea „Babeș-Bolyai“, cercetătorii institutului clujean au edificat, de-a lungul vremii, o adevărată școală științifică în etnologia românească, grupată în jurul celor două publicații proprii: *Anuarul Arhivei de Folclor și Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*.

Institutul de Istorie, în prezent Institutul de Istorie „George Barițiu”, s-a înființat la data de 1 februarie 1920, înregistrând pe parcursul celor 95 de ani de existență mai multe etape de evoluție, având diferite subordonări și denumiri. Pentru început, a funcționat sub numele de Institutul de Istorie a Românilor (1920–1921), apoi Institutul de Istorie Națională (1921–1940), revenind la prima denumire în perioada 1943–1949, de Istorie a Românilor, de Istorie (1949–1971), de Istorie și Arheologie (1971–1990), de Istorie (1990–2002), primind în 2002 denumirea actuală Institutul de Istorie „George Barițiu”. Între anii 1920–1927 a funcționat în cadrul Universității Daciei Superioare și apoi „Regele Ferdinand I” (1927–1947). Între anii 1943–1944 este subordonat, totodată, Ministerului Culturii. Rămâne în coordonarea Universității „Victor Babeș” în perioada 1948–1949. Odată cu crearea Filialei din Cluj a Academiei Române, institutul trece în subordinea acesteia (1949–1975), apoi în aceea a Universității „Babeș-Bolyai” (1975–1990) și, totodată, sub aspect științific, Academiei de Științe Sociale și Politice. După anul 1990 revine ca unitate de cercetare a Academiei Române. Institutul de Istorie „George Barițiu”, cu toată istoria zbuciumată, se relevă a fi cel mai vechi institut din domeniul științelor istorice din România.

În cei 95 de ani de existență, colectivul institutului s-a remarcat prin realizări de prestigiu. Și acestea nu pot fi separate de personalitățile științifice care și-au desfășurat activitatea în cadrul institutului, printre care academicienii Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Silviu Dragomir, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu sau Camil Mureșan. Temele de cercetare ale Institutului de Istorie sunt axate în particular

pe istoria Transilvaniei, a Țărilor Române în general, legăturile românilor cu popoarele din centrul Europei, în secolele XI–XIX, istoria României integrate (1918–1940), a evoluției societății românești la mijlocul secolului al XX-lea și cea de-a doua jumătate a acestuia.

În urma Hotărârii de Guvern din anul 2002, Institutului de Istorie i s-a alăturat Institutul de Cercetări Socio-Umane din Cluj-Napoca al Academiei Române, devenit departament al Institutului de Istorie. Mutarea în noua clădire a Academiei Române, în anul 2010, a contribuit semnificativ la intensificarea cercetărilor și realizarea unor obiective științifice importante, prin îmbunătățirea condițiilor de muncă și o dotarea cu aparatura științifică adecvată.

O atenție deosebită a fost acordată editării de izvoare istorice medievale: *Documenta Romaniae Historica*, secolele XI–XIV (11 volume), *Conscripția fiscală a Transilvaniei* (două volume), *Izvoarele răscoalei lui Horea* (15 volume), *Revoluția de la 1848–1849 din Transilvania* (opt volume), *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1948–1918* (cinci volume). Notabilă a fost participarea cercetătorilor din institut la elaborarea sintezelor istorice de interes național apărute sub egida Academiei Române și anume *Istoria României* (patru volume), *Istoria Românilor* sau a altor volume de mare interes istoric, bine primite de critica de specialitate din țară și străinătate.

Au fost întreprinse cercetări importante în domeniul științelor sociale (filosofie, psihologie-pedagogie, științe juridice și economice). Printre proiectele de cercetare cu implicații majore, menționăm *Direcții și concepte ale modernității în filosofie și sociologie*, *Evoluția gândirii filosofice și sociologice din Transilvania*, *Transformări identitare și aptitudini privind schimbarea în spațiul rural transilvănean*, *Ambivalențe ale proceselor socio-culturale din „a doua modernitate” românească*, *Istoria sociologiei românești interbelice* sau tematici legate de psihologia muncii și de psihologie pedagogică.

Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, în cele două serii ale sale, *Historia* și *Humanistica*, publică studii consistente din domeniul istoriei și al științelor socio-umane, urmărite cu mult interes de specialiști din țară și străinătate.

Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, înființat la data de 3 martie 1990, este continuatorul și moștenitorul științific al tradițiilor și tematicii de cercetare promovate încă

din anul 1920 de Institutul de Istorie Națională, Institutul de Studii Clasice sau Seminarul de istoria artei. La 1 mai 1949, institutele de cercetare clujene, printre care și cele menționate mai sus, din perioada postbelică, au fost reorganizate, fiind incluse în noul înființat Institut de Istorie și Arheologie, cuprinzând un Sector de istorie veche și arheologie și, respectiv, un Sector de istoria artei. Catedra de istoria artei a universității clujene, în perioada 1947–1949, a fost condusă de academicianul Virgil Vătășianu, care din toamna anului 1955 coordona, totodată, și grupul de cercetători de la Sectorul istoria artei, din cadrul Institutului de Istoria Artei și Arheologie. În anul 1959, a apărut lucrarea academicianului V. Vătășianu *Istoria artei feudale în Țările Române*, lucrare care marchează începutul unei noi epoci în studiul și cercetarea artei vechi din spațiul românesc. Profesorul Virgil Vătășianu a creat o școală de istoria artei de nivel european, bazată pe metode științifice de investigație. Prin tratarea conexă a realităților medievale de la noi cu cele europene, a analizat și a făcut cunoscute comorile de artă, fenomenul artistic românesc în lumea culturală și științifică europeană și nu numai. O cale de diseminare a cercetărilor o constituie revista „Ars Transilvaniae”, periodic care publică valoroase lucrări de istoria artei medievale.

Așa cum am menționat deja, în epoca interbelică, dar mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea, la Cluj a acționat și acționează o valoroasă școală de arheologie, de istorie antică, ce s-a bucurat de o largă recunoaștere în lumea științifică din țară, dar și pe plan internațional. Printre personalitățile care au dus faima acestei școli, menționăm pe Vasile Bogrea, Constantin Daicoviciu, Dumitru Protase, Ioan Glodariu etc. Membrii institutului au desfășurat ample săpături arheologice în numeroase situri; exemplificăm prin cetățile dacice din Munții Orăștiei, Sarmizegetusa, Potaissa, Porolissium, Bologa, Bucium, Ilișiuia, Slimnic, Teleac, Gherla, Cășei, Dăbâca, Biharia, Feleac, Cluj-Napoca. Cercetările arheologice desfășurate sub auspiciile Institutului au fost și se constituie drept contribuții științifice esențiale la elucidarea unor aspecte ale istoriei antice sau medievale, de un major interes pentru cultura națională și europeană.

Publicarea rezultatelor studiilor, editarea unei reviste proprii, electronice, a condus la creșterea vizibilității rezultatelor științifice, precum și la acțiuni importante de colaborare, implicând tehnici moderne de investigație.

Centrul de Studii Transilvane a fost înființat la Cluj-Napoca în anul 1991, pentru început cu statutul de filială a Fundației Culturale Române din București, apoi ca filială a Institutului Cultural Român. Din anul 2007, Centrul de Studii Transilvane a fost integrat ca unitate de cercetare în cadrul filialei Cluj-Napoca a Academiei Române. Instituția clujeană are însă o istorie mult mai îndelungată, revendicând rădăcinile din Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, care a funcționat în cadrul Universității Cluj-Sibiu în perioada 1942–1948, și ca tematică, totodată, în Institutul de Istorie, deja menționat.

Centrul și-a orientat activitatea în două direcții principale: una de cercetare științifică pe tărâm istoric, demografic, filologic, istorico-literar, artistic etc., și alta de valorificare a rezultatelor cercetărilor din aceste domenii prin publicații în periodice proprii sau cărți.

Activitatea de cercetare a membrilor Centrului este orientată spre teme importante, printre care descifrarea trecutului și prezentului Transilvaniei, trecutul istoric, demografia istorică, familie și societate, biserică și națiune, instaurarea regimurilor comuniste în Europa, profilul cultural-artistic al spațiului transilvan.

Vechea publicație periodică a Centrului, „Revue de Transylvanie“, publicată în perioada 1941–1946, a reapărut din 1991 și este publicată din 1992 sub numele de „Transylvanian Review“. Având lucrări care reflectă cercetări istorice din domeniul creației culturale, se relevă ca una dintre cele mai prestigioase publicații din domeniu, integrată profund în literatura științifică internațională. O realizare de seamă a Centrului de Studii Transilvane este sinteza în trei volume a *Istoriei Transilvaniei*, apărută atât în limba română, cât și limba engleză.

Pe parcursul celor 24 de ani de existență, activitatea editorială a centrului s-a concretizat prin sute de cărți publicate, îndeosebi ale specialiștilor români, inclusiv din cadrul Centrului, precum și traduceri ale unor lucrări semnate de autori străini, lucrări referitoare la spațiul balcanic sau al Europei Central-Răsăritene.

Centrul de Studii Transilvane organizează manifestări științifice atât naționale, cât și cu participare internațională, acestea constituindu-se drept un cadru propice pentru schimburi de informații științifice, promovarea rezultatelor obținute de istoriografia autohtonă sau antamarea unor cercetări comune de mare interes științific. În acest context, menționăm școlile de vară, cu periodicitate anuală „Provocările

istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III”, dedicate profesorilor români de istorie, limbă sau civilizație românească din comunitățile de români trăitoare în afara granițelor țării, în particular din statele din jurul României.

Toate aceste rezultate oglindesc dăruirea colectivului în finalizarea unui complex de acțiuni cu caracter științific, contribuții importante științifice într-un context european.

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Târgu Mureș a luat ființă în anul 1957, inițial ca secție a Bazei de Cercetări Științifice a Academiei Române.

Pe parcurs, profilul instituției s-a redimensionat, în anul 1967 devenind Centru de Istorie, Filologie și Istoria Artei, denumire schimbată în 1970 în Centrul de Științe Sociale, fiind trecut în subordinea Academiei de Științe Sociale și Politice. În anul 1990, a revenit în cadrul Academiei Române, cu denumirea Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”.

În cei aproape 60 de ani de activitate, cercetătorii institutului au abordat aspecte majore ale istoriei Transilvaniei. Specialiștii din istoria veche au studiat cu prioritate structura așezărilor neo- și eneolitice din arealul mureșan și aspecte de etnogeneză ale poporului român. Cercetările privind istoria Evului Mediu au vizat economia agrară, mineritul și, respectiv, „peregrinația academică” a studenților din Transilvania la universitățile din Vest. Istoria modernă și contemporană a fost cercetată prin prisma emblematicelor personalități: Avram Iancu, Iosif Hodoș, Alexandru Papiu Ilarian, Andrei Șaguna, Pavel Vasici, Teodor V. Păcățianu, Emanuil Gojdu etc. S-au obținut rezultate remarcabile în investigarea formării intelectualității transilvănene prin reconstruirea geografiei universitare din Europa Centrală și de Vest.

Importante studii au fost dedicate istoriei minorităților naționale, maghiari, germani, evrei, țigani.

Colectivul de filologie a participat la elaborarea *Dicționarului general al literaturii române* și a studiat istoria exilului literar, istoria culturii, imagologie etc.

În total, în cei aproape 60 de ani de istorie, membrii institutului au publicat 137 de volume. Printre temele actuale de cercetare, menționăm *Intelectualii și societatea meritocratică; Universități, intelectuali și cultură în Transilvania secolului al XIX-lea;*

Ofițeri din Transilvania în armata Imperiului; Intelectualii: ideologie și destin politic; Intelectualii și construcția națiunii etc.

Rezultatele științifice obținute de colectiv au contribuit substanțial la consolidarea poziției colectivelor de cercetare în contextul integrării istoriei și culturii noastre în spațiul european și nu numai.

Institutul de Calcul „Tiberiu Popoviciu” a luat ființă în anul 1951, ca Secție de matematică a Filialei Cluj a Academiei Române, fiind transformat apoi în anul 1957 în Institut de Calcul, drept rezultat al realizărilor științifice ale colectivului aflat sub conducerea academicianului Tiberiu Popoviciu.

Pe lângă cercetările fundamentale de analiză numerică și teoria aproximării, aici au fost proiectate și construite în primii zece ani mai multe calculatoare performante pentru acea vreme, unul dintre ele fiind primul din țară, cu tranzistori. Prin înființarea, în anul 1968, a Institutului de Tehnică de Calcul (ITC), a fost transferat aici colectivul axat pe această tematică.

Colectivul Institutului de Calcul s-a afirmat în perioada următoare prin rezultatele științifice obținute. În anul 1956, la sărbătorirea a 50 de ani de la nașterea lui Tiberiu Popoviciu, academicianul Miron Nicolescu a afirmat că „*prin acest institut, el a pus bazele analizei numerice în țară*”.

Ca urmare a decretului emis în anul 1975 de conducerea de atunci a țării, privind institutele de matematică din București, Cluj și Iași ale Academiei, institutul a fost desființat, din 48 de angajați rămânând doar șase, care au format un colectiv în cadrul Facultății de Matematică a Universității „Babeș-Bolyai”.

Începând cu anul 1990, colectivul menționat a revenit la Academia Română, pe această cale reînființându-se Institutul de Calcul, institut care s-a dezvoltat în perioada imediat următoare ca număr de cercetători, afirmându-se, totodată, prin rezultatele științifice obținute.

Colectivul institutului s-a racordat prin tematică la tendințele moderne, încadrându-se temeinic prin rezultate în spațiul internațional al cercetării. Astfel, rezultatele cercetărilor au fost publicate în reviste științifice cu factor de impact ridicat, fiind frecvent citate în literatura internațională. Au fost publicate cărți în edituri de prestigiu din străinătate. Toate aceste fapte oglindesc pasiunea pentru muncă și, totodată, buna pregătire a colectivului.

Observatorul Astronomic Cluj s-a constituit pentru început ca o instituție de cercetare și învățământ

a universității clujene. Realizat și dotat între anii 1920–1934 și-a început activitatea de cercetare în anul 1933, în strânsă colaborare cu Observatorul Astronomic din Paris, elaborând *Catalogul hărților fotografice ale cerului*. În anul 1941, Observatorul Astronomic se mută, împreună cu Facultatea de Științe, la Timișoara, revenind la Cluj în anul 1945. Observatorul Astronomic devine o unitate de cercetare a Academiei Române în anul 1951, peste alți zece ani fiind componentă a universității clujene. Unitatea este încadrată, în anul 1977, în Institutul Central de Fizică. Odată cu reorganizarea unităților Academiei Române, în anul 1990, revine în cadrul acestei instituții. Un moment important din viața colectivului de cercetare l-a constituit mutarea acestuia în Zona Făget, la o altitudine de 750 m, fapt impus de dezvoltarea orașului. Începând cu această dată debutează o perioadă de continuitate, stabilitate și dinamism a colectivului de cercetare, caracterizată atât prin dezvoltarea bazei materiale, precum și a performanțelor științifice.

Dintre rezultatele științifice obținute, menționăm studii fotometrice cu o înaltă precizie și rezoluție temporală sau modelarea fenomenelor astrofizice și a celor din mecanica cerească. Finalizarea acestor cercetări, prin publicarea în reviste de specialitate de înaltă ținută, a condus la aprecieri deosebite din partea specialiștilor din domeniu, așa cum rezultă clar din modul de citare a acestora în literatura de specialitate internațională.

Institutul de Speologie „Emil Racoviță” a fost înființat la data de 26 martie 1920, directorul pe viață al acestuia, fiind numit savantul Emil Racoviță.

Pentru început, institutul a funcționat în cadrul Universității din Cluj. Din punct de vedere administrativ, apartenența institutului suferă de-a lungul anilor multe modificări. Astfel, în anul 1950, sub auspiciile Comitetului Geologic se înființează un colectiv de speologi la Cluj, iar altul la București. La 21 iunie 1956 se reînființează, sub auspiciile Ministerului Învățământului, Institutul de Speologie cu sediul la București, vechiul institut din Cluj a devenit o filială a acestuia. În anul 1960, Institutul de Speologie a trecut sub auspiciile Academiei Române, pentru ca apoi, în 1974, să fie integrat ca laborator în structura Institutului de Biologie. Din anul 1990, Institutul de Speologie se află sub egida Academiei Române. Structura de la Cluj-Napoca se constituie ca un departament al Institutului de Speologie din București.

Colectivul departamentului din Cluj-Napoca al Institutului de Speologie, pornind de la programul biospeologic inițiat de Emil Racoviță, a diversificat mult tematica, în prezent acesta fiind angrenat în studii din domeniul speologiei fizice, paleontologiei. Direcțiile principale de activitate prezente sunt studii taxonomice, filogenetice, biogeografice și ecologice ale mediilor subterane, studii cristalografice și mineralogie, geochimia apelor carstice, studierea faunei fosile de mamifere, studiul complexității și distribuției sistemelor carstice, protecția mediului carstic etc.

Rezultatele științifice obținute și publicate în reviste de specialitate internaționale se bucură de o bună apreciere a specialiștilor din domeniu, fiind citate frecvent în literatura de specialitate. Colectivul a contribuit esențial la înființarea Muzeului de Speologie, primul din România, aflat sub egida primăriei Cluj-Napoca.

Colectivul de geografie al Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, parte componentă a Institutului de Geografie al Academiei Române, ființează de la 1 octombrie 1947, bazele acestuia fiind puse de profesorul Tiberiu Morariu, membru corespondent al Academiei Române.

În cele aproape șapte decenii de existență, colectivul de cercetare a întreprins studii valoroase în domeniul geografiei fizice și umane sau regionale în spațiul transilvan, îndeosebi asupra Depresiunii colinare a Transilvaniei, dar și a Munților Apuseni, Carpaților Orientali sau Munților Banatului. Domeniile de cercetare abordate s-au diversificat, de la fenomenele specifice geografiei fizice (geomorfologice, hidrologice), la început, ajungându-se ulterior la analize complexe asupra populației și așezărilor, etnografiei, turismului, economiei teritoriului, organizarea spațiului geografic etc.

Dintre studiile elaborate, menționăm pe cele referitoare la *Subcarpații Transilvăneni dintre Mureș și Olt*, *Hidrografia Podișului Târnavelor*, *Turismul din Carpații Orientali*, *Păstoritul în Grupa de Nord a Carpaților Orientali*, *Munții Harghita*, *Implementarea G.I.S. în modelarea viiturilor de versant* etc.

De asemenea, cercetători din colectivul de geografie au contribuit semnificativ la tratatul de *Geografie a României*, la colecția *Județele României*, la alte studii de referință. S-au elaborat lucrări de anvergură, privind *Crizele modernității târzii*; *Globalizare, cultură, geopolitică*; *Religia în era globalizării*.

Activitatea de cercetare a colectivului s-a împletit strâns cu tematicile Institutului de Geografie, București, precum și cu cele ale Facultății de Geografie a Universității „Babeș-Bolyai“. Menționăm colaborarea cu institute similare din Ungaria, Germania, Republica Moldova și Austria. Desigur, cercetările desfășurate se bucură de bune aprecieri din partea specialiștilor din domeniu.

Strâns împletite cu cercetările efectuate în cadrul institutelor Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, sunt activitățile de documentare și cercetare realizate în comun cu Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române. La aniversarea a 65 de ani de la înființarea ei, Biblioteca Academiei Române se relevă ca o importantă instituție cultural-științifică, ce adăpostește fonduri istorice de carte tipărită sau manuscrisă, cele mai vechi piese depășind vârsta de 600 de ani, adevărate comori (aproape jumătate de milion de unități). Această densitate de informație veche a definit, pe parcurs, profilul de bază al instituției, ca structură, interfață între informare și cercetare, între cerințele de lectură ale cititorilor și dorința acestora de cunoaștere, prevalent a celor din domeniul științelor umaniste. Inserțiunea aspectului științific în activitatea colectivului bibliotecii s-a materializat în zeci de titluri de publicații, cataloage bibliografice ale unor fonduri de carte, la valorificarea, în regim de cercetare, a unor manuscrise inedite. Astfel, s-a realizat ediția *Bibliei lui Petru Pavel Aron*, ediții ale operelor Școlii Ardelene etc. Multe valori unicate din bibliotecă sunt în stadiu de cercetare, în vederea valorificării editoriale, integrale sau parțiale, cum sunt manuscrisele orientale, codicii latini medievali, însemnările despre cărțile românești vechi etc.

Colectivul bibliotecii este implicat în realizarea catalogului electronic al manuscriselor și cărților. Folosind echipamente recent achiziționate, se scanează manuscrise și cărți vechi în vederea introducerii pe site-ul bibliotecii. De menționat, totodată, buna activitate desfășurată de bibliotecile aflate în cadrul Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, de la Blaj, Năsăud și Târgu Mureș.

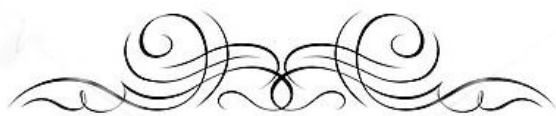
S-au organizat, de asemenea, expoziții de carte veche cu tematici variate, precum biblică (secolele XV–XVII), medicină (secolele XV–XVIII),

astronomie (secolele XV–XVIII), carte veche românească sau maghiară etc.

Nu putem să nu menționăm contribuția membrilor Academiei Române din Filiala Cluj-Napoca la evoluția științei și culturii din țara noastră. Plecând de la bazele de date internaționale, în ultimii 20 de ani, cei 24 demembri ai Academiei Române au publicat un număr de 1750 lucrări în reviste de largă circulație internațională cu factor de impact ridicat. Aceste lucrări au fost citate și menționate aproximativ de 20 000 de ori în literatura științifică internațională. Analizând datele obținute prin rețeaua de biblioteci WorldCat, menționăm prezența a 8500 de cărți publicate de membrii Academiei Române din această filială, în biblioteci din întreaga lume. Limitându-ne doar la aceste date științifice, putem vorbi despre o activitate științifică remarcabilă, cu rezultate valoroase la dezvoltarea științei și culturii și, totodată, bine apreciate de specialiștii din domeniu pe plan internațional.

Chiar și o scurtă înșiruire a istoricului și a realizărilor științifice obținute de către institutele, centrele sau departamentele, componente ale Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, precum și a membrilor săi din această filială, pune pregnant în relief contribuțiile valoroase la îmbunătățirea tezaurului cultural și științific național, precum și universal. Așa cum am menționat, acestea sunt bine receptate de către cercetătorii din domeniu, care le apreciază, le menționează în lucrările lor și le folosesc, de multe ori constituind puncte de plecare în antamarea unor noi direcții de cercetare.

La acest ceas aniversar, ne exprimăm convingerea că specialiștii din unitățile Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române vor contribui și mai departe la crearea de valori, în contextul integrării științei și culturii românești în arealul european și internațional. Colaborările rodnice cu secțiunile de specialitate ale Academiei Române, cu unitățile de învățământ – în particular cu Universitatea „Babeș-Bolyai“, din care multe institute s-au desprins de-a lungul anilor – sunt o cheazășie pentru viitoarele realizări. Să nu uităm de rolul autorităților locale în crearea unor condiții de muncă, apte să asigure derularea în bune condiții a temelor de cercetare și, ca atare, a performanțelor științifice ale instituțiilor.

Confesiune, societate, identitate*

Acad. Ioan-Aurel Pop

A intrat în tradiția noastră academică și universitară să organizăm, pe centre și institute ale Academiei Române, în înfrățire cu universitatea – fiindcă suntem o comunitate academică nedespărțită aici, la Cluj – manifestări științifice de anvergură.

Astăzi, Clujul este fără îndoială al doilea centru cultural al acestei țări, cel mai mare al provinciei noastre istorice. Aici nu este zi fără o manifestare științifică, artistică ori culturală. Mai mult, Clujul este – dacă se poate spune așa – cel mai universitar oraș al acestei țări, cu șase universități de stat, câteva private, care găzduiesc aproape 100 000 de studenți. În acest fel, este evident că fiecare al patrulea locuitor al Cetății este student. De asemenea, orașul cuprinde cel mai mare procentaj de intelectuali din întreaga țară, ceea ce nu este puțin lucru. Între cele mai prestigioase și mai serioase nuclee de cercetare din Cluj-Napoca, se află institutele, centrele și colectivele Academiei Române, mai ales cele care se ocupă de istorie, de arheologie, de istoria artei, de studiile transilvane, de limba română, de geografie, de folclor, de matematică, de speologie, de la Institutul de Istorie „George Barițiu” (fondat în 1920, de către Alexandru Lapedatu și Ioan Lupaș, sub numele de Institutul de Istorie Națională), până la Institutul de Arheologie și Istoria Artei, la Centrul de Studii Transilvane (început cu „Revue de Transylvanie”, în 1934), la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” (fostul Muzeu al Limbii Române), care poartă numele primului rector român, de după Primul Război Mondial, al universității noastre, numite atunci de Vasile Pârvan Universitatea Națională a Daciei Superioare, devenită apoi Universitatea „Regele Ferdinand I”, apoi Universitatea „Victor Babeș”, acum Universitatea „Babeș-Bolyai”. Toate acestea ne dau cuvânt să fim mândri de acest model al nostru, clujean, de cultivare a dialogului și de armonioasă conviețuire.

Titlul sesiunii nu este întâmplător. Toate instituțiile acestea, enumerate mai sus, au în urmă o laborioasă istorie și s-au ocupat în mare măsură de trecut, de confesiune, de societate și identitate, de-a lungul vremii, dobândind o expertiză de prim rang în acest sens. Tradițiile românești, maghiare și germane s-au dezvoltat aici prin natura lucrurilor. Și

chiar dacă aceste comunități au scris o vreme istorii paralele – și mai scriu uneori și astfel de istorii – strădania noastră este să le împletim, în spiritul cunoașterii reciproce și a alterității. Eu vreau să cred și știu că în incinta Academiei, a Filialei din Cluj-Napoca și a universității noastre, aceste tradiții și aceste realități multiculturale, efectiv, se împletesc. Din acest punct de vedere, conferința este o împlinire deosebită, fiindcă ce poate fi mai de dorit decât ca Centrul de Studii Transilvane, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Institutul de Istorie Ecleziastică al acestei universități, cu alte cuvinte Academia și Universitatea, să poată organiza un simpozion cu oaspeți de seamă din variate domenii ale studiului istoriei? Sunt convins că toată manifestarea este de bun augur, că preia buna tradiție și o duce mai departe. Ne bucurăm, cu atât mai mult, de prezența oaspeților noștri de peste hotare, a domnului profesor Oliver Jens Schmitt, membru al Academiei Austriece de Științe și profesor titular al Universității din Viena (ajunsă la a 650-a aniversare!), care și-a lansat ieri o carte la Cluj (ediția românească a cărții sale despre Skanderbeg), *Noul Alexandru al Balcanilor*, o carte despre secolul al XV-lea referitoare și la aria noastră; a domnului profesor Cesare Alzati, vechi cunosător și admirator al civilizației românești, fost profesor la Universitatea din Pisa, apoi profesor la Universitatea Catolică „Sacro Cuore” din Milano. Domnia Sa nu uită niciodată mediul academic românesc, se simte ca acasă în România și la Cluj, iar noi învățăm, de fiecare dată, de la Domnia Sa noi date și fapte despre trecut.

Ne bucurăm de prezența tuturor participanților și oaspeților care au venit să asculte, să înțeleagă, să prezinte comunicări și, mai ales, să comenteze adevărurile din trecut și despre trecut. O societate vie este aceea care știe să-și cunoască trecutul și să-l prețuiască aidoma vieții prezente. De aceea, nu pot decât să urez mult succes lucrărilor acestei conferințe științifice internaționale, care va aduce – sunt convins – dezlegări noi, lămuriri și iluminări în legătură cu viața oamenilor de odinioară.

*Alocuțiune susținută cu ocazia Zilelor Academice Clujene 2015
(12 mai, Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române)

Privilegiile ilire și românii din Banat*

*Nicolae Bocșan***

După victoria armatelor imperiale împotriva turcilor, din 1683, și începuturile Reconquistei, Curtea vieneză a emis, între 1690–1695, șase diplome care cuprindeau ceea ce în istoria sârbilor au fost denumite privilegiile ilire.

Potrivit concluziilor lui Paul Brusanowski, cele șase diplome recunoșteau următoarele privilegii: existența unei „*comunități de rit grecesc și naționalitate rasciană*”, denumită „națiunea iliră”, autonomă, sub protecția Curții imperiale, formată din două stări, „*Ecclesiasticis et Saecularibus Statibus*”, a cărei conducere o deținea arhiepiscopul. Curtea a recunoscut șapte episcopii sufragane, numărul lor oscilând în secolul al XVIII-lea, stabilindu-se în final la șapte, a acordat liberul exercițiu al cultului, păstrarea calendarului iulian, dreptul de a construi biserici și mănăstiri, dreptul episcopilor de a efectua vizitațiuni canonice, de a judeca credincioșii ortodocși. De asemenea, diplomele prevedeau scutirea ortodocșilor de dijmă, de contribuții fiscale, de servitute și de încartiruire în raport cu autoritățile politice din Ungaria¹.

Ierarhia sârbă a profitat de dificultățile cauzate Curții de războiul curuților și a solicitat extinderea privilegiilor, mai ales pe terenul politic, prin Arsenie III Cernoevici în 1706 și Isaia Diacovici în 1709. În 1723 și 1729, ierarhia a încercat să obțină recunoașterea privilegiilor prin dieta ungară.

Privilegiile au fost restrânse de Curte prin Declaratorium din 1729, un decret din 1732 și un Rescript explicator în 1734. Au fost restrânse dreptul de numire a episcopilor de către mitropolit, calitatea mitropolitului de conducător politic al comunității, dreptul de vizitațiuni canonice, dreptul de judecată al clerului, supus din 1729 tribunalelor laice în chestiunile civile și penale.

A fost limitat și dreptul mitropolitului de a moșteni credincioșii fără urmași și averea episcopilor decedați. A fost introdus dreptul de supremă inspecție a Curții, respectiv de a aproba convocarea sinoa-

delor și congreselor naționale și de a fi reprezentată de un comisar imperial la congrese. Din anul 1769, Curtea imperială a fixat componența Congresului național bisericesc la 75 persoane, 25 din partea clerului, 25 din partea militarilor și 25 laici².

Înzestrarea bisericii ortodoxe din Ungaria de Sud și Banat cu menționatele privilegii a asigurat ortodoxiei de aici un statut sensibil diferit de cel deținut de religia ortodoxă în Transilvania și Ungaria. Practic, de privilegiile ilire au beneficiat biserica și clerul din Mitropolia de Carloviț, care, în teritoriile locuite compact de populație românească, după 1739, era organizat în episcopiile Vârșeț, Timișoara și Arad. Spre deosebire de Transilvania, unde religia ortodoxă nu era recunoscută de constituția medievală, iar națiunea română era numai tolerată, românii, sârbii și grecii din Banat și Ungaria au beneficiat de o situație incomparabil mai bună sub scutul acestor privilegii.

Înzestrarea clerului și a populației sârbe cu aceste privilegii, începând din 1690, prin diplomele împăratului Leopold I, a creat un bloc ortodox autonom la granița de răsărit a monarhiei, menținut și periodic întărit prin diplome într-o perioadă de extindere a catolicismului spre est, concomitent cu expansiunea teritorială a monarhiei și încorporarea provinciilor răsăritene ale Imperiului. Explicația pentru consolidarea acestui bloc ortodox în calea contrareformei se justifică prin necesitățile de ordin militar ale Imperiului, aflat în confruntare armată continuă cu Imperiul otoman și prin considerente de ordin politic, pentru a contrabalansa puterea stărilor și ordinelor privilegiate din Ungaria, opozante față de habsburgi. Era contrapuz un bloc privilegiat altuia, din rațiuni de echilibru politic în teritoriile răsăritene ale monarhiei. Aceste considerente și-au păstrat actualitatea pe toată durata existenței privilegiilor. Cercurile aulice aveau nevoie de potențialul militar oferit de populația din această regiune și după stabilizarea graniței cu Imperiul otoman, pentru a încuraja

*Alocuțiune susținută cu ocazia Zilelor Academice Clujene 2015
(12 mai, Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române)

** Prof. univ. dr., Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

imigrarea în provinciile orientale și a consolida stăpânirea recent instaurată³.

Perioada dintre anii 1690–1740 a fost dominată de tendința ierarhiei sârbești de a-și extinde autoritatea asupra tuturor ortodocșilor, în virtutea jurisdicției pe care Patriarhia de la Ipek a avut-o asupra credincioșilor ortodocși din aceste regiuni, pentru a consolida poziția Mitropoliei de Carloviț și a ortodoxiei din Imperiu în dispută cu contrareforma⁴. Este semnificativă în acest sens acțiunea Mitropoliei de Carloviț pentru a-și extinde jurisdicția asupra credincioșilor ortodocși din Transilvania, din Oltenia după 1718 și din comitatele din Partium în prima jumătate a secolului al XVIII-lea⁵.

Uzanța și apoi confirmările privilegiilor de după 1740, atestă că toate teritoriile și creștinii de religie ortodoxă aflați sub jurisdicția Mitropoliei de Carloviț beneficiau de efectele privilegiilor, mai puțin cele dependente doar în chestiunile spirituale (Transilvania, Oltenia între anii 1718–1738 și, ulterior, Bucovina)⁶.

Extinderea privilegiilor ilire, mai ales în unele teritorii din Ungaria s-a ciocnit de opoziția stărilor și ordinilor din regat, beneficiare ale unor privilegii de ordin social și politic, care nu agreau un bloc privilegiat de altă confesiune.

Înglobarea Partium-ului, după 1741, în Ungaria, de exemplu și încorporarea foștilor grăniceri sârbi în administrațiile bănațene după desființarea graniței Mureș-Tisa, au limitat mult componenta politică a privilegiilor⁷. Situații asemănătoare s-au înregistrat și în alte teritorii din Ungaria, în Croația sau în Slavonia. După anul 1699 stările și ordinele privilegiate, forurile politice din Ungaria au întreținut o permanentă opoziție față de sistemul privilegiilor ortodoxe, declarându-le ca neconstituționale, pentru că nu au fost promulgate prin dieta nobiliară sau confirmate de aceasta. Acesta a fost și motivul pentru care ierarhia și elita sârbă au urmărit consecvent în secolului al XVIII-lea înarticularia privilegiilor în legislația dietală din Ungaria, pentru a le pune în concordanță cu constituționalismul medieval maghiar⁸.

Extinderea privilegiilor în Banat nu a întâmpinat nicio rezistență, datorită statutului juridic al provinciei, dependentă până în perioada dintre anii 1778–1779 direct de împărat și datorită structurii sociale particulare din Banat, din care au fost excluse stările privilegiate.

Prin „Extension patente” din 16 noiembrie 1720, episcopiile bănațene de Timișoara și Vârșeț au fost transferate sub jurisdicția mitropolitului de Bel-

grad⁹, Moise Petrovici, denumit în 1724 „arhiepiscop și mitropolit” al Banatului¹⁰, investit cu statut similar celui al episcopului catolic de Cenad în chestiuni fiscale sau administrative¹¹.

În anul 1724, împăratul Carol VI îi acorda acestuia dreptul de a beneficia de dijele locuitorilor ortodocși din Banat¹², iar în 1726 confirma jurisdicția Mitropoliei de Carloviț-Belgrad asupra Serbiei, Banatului și Olteniei¹³.

Banatul avea cea mai avantajoasă poziție din punctul de vedere al eficacității privilegiilor, acestea nefiind aici concurate de stări sau ordine. Doar regulamentul în 17 puncte privitor la ortodocși, propus de administrația provincială în 25 aprilie 1721 și dezbătut de consistoriul timișorean, preciza caracterul dominant al religiei catolice și interdicția pentru ierarhia ortodoxă de a împiedica răspândirea catolicismului¹⁴. Deși regulamentul tinde să limiteze efectele privilegiilor, recunoaște pentru ortodocși dreptul de a frecventa școli germane sau latine, deschizând astfel accesul românilor la școlile secundare și apoi la cele superioare.

Tendința de extindere a ariei de cuprindere a privilegiilor în prima jumătate a secolului al XVIII-lea este principala caracteristică a istoriei acestora în intervalul menționat. Eforturile ierarhiei pentru consolidarea blocului ortodox din monarhie au făcut posibilă extinderea privilegiilor și asupra altor popoare ortodoxe decât sârbii, chiar dacă alte grupuri etnice nu au fost menționate în diplomele ce au promulgat sau reconfirmat privilegiile.

Ierarhia sârbă a procedat la o asemenea extensie, pentru a contrabalansa prozelitismul catolic, pentru a spori numărul credincioșilor de sub autoritatea sa și implicit veniturile mitropoliei. Până în perioada domniei monarhilor luminați, efectele privilegiilor s-au manifestat cu deosebire pe tărâm confesional, fapt explicabil dacă se au în vedere disputele bisericesti din teritoriile orientale ale monarhiei până în a doua jumătate a secolului. Pe măsură ce autoritatea ierarhiei a crescut, asumându-și și valențele politice ale privilegiilor, ca de exemplu dezideratul autonomiei teritoriale sau afirmarea unor atribuții politice pentru congresul național bisericesc, Curtea imperială manifestă tendința de îngustare a sferei de cuprindere a privilegiilor, fără să le anuleze cu totul.

Curtea suspecta, mai ales, articolele ce puteau avea consecințe pentru politica de centralizare a monarhiei, sau pentru unitatea acesteia. Politica monarhiei luminate era în contradicție cu programul

ierarhiei ortodoxe. Stabilizarea graniței din 1739, trecerea pericolului otoman pe planul secund al politicii externe austriece, a cărei expansiune spre răsărit s-a oprit pentru câteva decenii, a făcut să se reducă rolul militar al sârbilor. Cel mai mult a contribuit la această tendință creșterea influenței ierarhiei ortodoxe peste limitele circumscrise inițial în diplome, care a provocat mișcările religioase din Transilvania, respectiv din Partium, în urma cărora mase compacte de credincioși considerați câștigați pentru unirea cu Roma au revenit la ortodoxie. Acesta a fost motivul principal care a determinat Curtea să procedeze la limitarea avantajelor acordate ortodocșilor prin privilegii¹⁵, ilustrat și de reconsiderarea politicii austriece față de biserica ortodoxă din Transilvania, căreia îi reactiva episcopia, fără a beneficia de privilegiile ilire.

Autonomia acordată Bisericii ortodoxe din Banat, unde aceasta nu a fost îngrădită prin nicio altă legiuire, se concretiza printr-un statut de largă toleranță, o existență de drept recunoscută prin diplomele imperiale și implicit o mai mare libertate de acțiune.

Această autonomie și-a asociat și o serie de elemente politice care conferă organizației bisericești rolul de unică instituție legal recunoscută și organizată, ce reprezenta interesele populației aflate sub incidența privilegiilor. La popoarele lipsite de statalitate, Biserica ortodoxă și-a arogat și atribuții de ordin politic sau administrativ, ca reprezentantă a intereselor acestora. Autonomia bisericească, creșterea influenței ierarhiei ortodoxe au făcut posibil la români (la sârbi, în și mai mare măsură) procesul de constituire și afirmare a elitei ecleziastice, care își va asuma rolul de reprezentare a populației românești. În cadrul favorabil asigurat de autonomia ortodoxă, această elită bisericească a promovat treptat conștiința individualității naționale. Dacă în Principatele Române aceasta era opera clasei boierești, purtătoare a sentimentului național, ulterior, după 1821, preluată și de domniile pământene, în provinciile românești din Imperiul habsburgic geneza ideii naționale a fost pusă în relație directă cu formarea unei elite bisericești¹⁶. Din asemenea rațiuni, autonomia confesională a avut o valoare deosebită pentru românii lipsiți, practic, de o elită constituită până acum.

Regimul de toleranță și autonomia acordată ortodoxiei în Banat a menținut unitatea grupului etnic românesc în jurul acestei confesiuni, evitând manifestările de criză a conștiinței, ca în Transilva-

nia sau în comitatele din Partium, unde absența sau restrângerea privilegiilor a mărit aria de expansiune a catolicismului. Regimul privilegiilor a mijlocit românilor din Banat accesul la drepturi pe care cei din Transilvania nu le aveau: dreptul de a intra în orașe, accesul la meserii și chiar la unele funcții în administrația locală până la un anumit nivel. Autonomia Banatului a făcut posibilă experimentarea reformelor monarhiei luminate în provincie și, ca urmare, difuzarea iluminismului aici, din deceniul opt al secolului al XVIII-lea. Absorbția impresionantă de cărți și manuscrise în limba română, de copiiști, dascăli și zugravi din celelalte teritorii românești, conferă ortodoxiei din Banat o expresie românească în ansamblul Mitropoliei de Carloviț, care favorizează procesul de individualizare națională, ilustrat la începutul secolului al XIX-lea de revendicarea unei ierarhii și biserici naționale românești.

Atitudinea refractară a cercurilor politice din Ungaria față de privilegii, perspectiva modificării echilibrului în zona orientală a Imperiului prin creșterea treptată a puterii și influenței ierarhiei sârbe și incomoditățile pricinuite Vienei prin tendința de extindere și consolidare a privilegiilor, au determinat Curtea să-și revizuiască atitudinea față de ortodoxie și să inaugureze o nouă direcție față de această biserică. Noua direcție față de Biserica ortodoxă din Banat și Ungaria, ca și față de cea din Transilvania, a fost inaugurată de Maria Theresia din anul 1761, concomitent cu demarajul reformelor în Imperiu.

Noua politică a habsburgilor față de Biserica ortodoxă urmărea, în fond, subordonarea bisericii față de stat și controlul acestuia în toate afacerile spirituale, egalizarea nivelului – cultural, în primul rând – al popoarelor aflate sub efectul privilegiilor, arbitrarea diferendelor sârbo-maghiare pe tema acestor privilegii. Consilierul Bartenstein, autorul noii politici, preconiza un tratament egal pentru români și sârbi în cadrul sistemului privilegiilor, în opoziție cu Koller care susținea punctul de vedere al Cancelariei ungare, respectiv separarea sârbilor de români¹⁷.

Această politică a fost sublimată în conceptul de națiune iliră, cu care habsburgii au denumit populația ortodoxă. Aceasta a fost definită de Emanuel Turczynski ca o națiune confesională polietnică, ce reprezintă o etapă de tranziție spre națiunea confesională monoetnică și apoi spre naționalitatea politică, dar această interpretare nu epuizează toate ipos-

tazele conceptului¹⁸. Terminologia actelor oficiale austriece denumea o comunitate confesională avantajată de sistemul privilegiilor ilire, o solidaritate ortodoxă concepută și realizată de sus în jos, dinspre Curte spre clerul și populația ortodoxă, ca toată politica reformistă, a două grupuri etnice fără statalitate, prin care acestea sunt individualizate din punct de vedere confesional și etnolingvistic, aparținând Mitropoliei autonome de Carloviț. Din punct de vedere geografic, acest concept desemnează populația ortodoxă din Ungaria de Sud, Banat, Partium, iar din punct de vedere etnic încorporează românii, sârbii, grecii și macedo-românii din aceste teritorii.

Avantajele rezultate din privilegiile ilire și statutul națiunii ilire au fost reglementate prin regulamentele ilire din anii 1770, 1777, 1779. Acestea au recunoscut autonomia confesională, dreptul la congres național, eliberarea clericilor de sarcini publice, existența unei ierarhii și a unui teritoriu precis delimitat după 1770. Conceptul uzitat de monarhia luminată presupunea încă și un minim de drepturi politice, sociale și economice: acces la anumite funcții publice, permisiunea de a intra în orașe și de a exercita meserii. Conceptul de națiune iliră cu care operează cercurile aulice se plasează într-o zonă de tranziție de la tradițional spre modernitate, urmărind să estompeze sau să întârzie afirmarea individualităților naționale în curs de cristalizare, să niveleze și să egalizeze statutul grupurilor sociale care o compun, topindu-le într-o unitate/entitate confesională riguros definită, subordonată exigențelor de integrare și centralizare ale monarhiei luminate.

Emanuel Turczynski susținea că grupurile sociale unite în comunitatea iliră, beneficiare ale privilegiilor menționate, în temeiul autonomiei tind spre o poziție echivalentă sau apropiată cu cea a stărilor privilegiate, aserțiune, care, în parte, este exagerată. În fapt, națiunea iliră este un construct politic și confesional creat de habsburgi, reprezentând una din formele de expresie ale rațiunii de stat aplicată pe plan bisericesc, în intenția reformării și subordonării Bisericii ortodoxe. Aceasta implica un nou tip de relații între stat și biserică, de subordonare a celei din urmă programului reformator, pentru a o alinia direcțiilor de guvernare absolutistă, scop în care i se conferă și atribuții de natură administrativă.

Evoluția problemei ilire în epoca theresiană relevă eșecul, chiar dacă numai parțial, al politicii reformiste de subordonare a Bisericii ortodoxe și de limitare a autonomiei sale. Restaurarea în 1779 a unor drepturi deținute anterior în temeiul privilegiilor, nu anulează total controlul statului asupra mitropoliei ilire, nici subordonarea acesteia rațiunii de stat, însă garantează toleranța de care a beneficiat anterior ortodoxia și renunță la pretenția formulată până acum că afacerile ilire sunt de competența Casei de Habsburg și nu a regatului maghiar¹⁹.

După ce Banatul a fost încorporat regatului Ungariei și națiunea iliră a fost integrată în sistemul politic și administrativ din Ungaria, mai puțin clerul și populația ortodoxă din granița militară. Autonomia iliră, subordonată până acum direct cercurilor aulice și controlată prin Deputăția iliră, primea o grea lovitură, cel puțin din două direcții: stările și ordinele din regat, dominante în toate segmentele vieții politice și sociale, nu agreeau un sistem privilegiat în societatea în care dețineau monopolul puterii, încât vor acționa pentru anularea privilegiilor ilire, invocând nelegalitatea acestora, deoarece nu au fost înartulate în articolele dietale, iar în al doilea rând, în Ungaria religia ortodoxă nu era recunoscută, era doar tolerată, statut care reducea sensibil efectele privilegiilor prin opoziția întreținută la nivelul jurisdicțiilor locale sau centrale.

Ca o măsură de precauție în fața amenințărilor ce vizau ortodoxia, Iosif al II-lea a extins prevederile Edictului de toleranță din 1781 și asupra ortodocșilor, accentuând importanța toleranței religioase pentru regatul Ungariei: „...*mai vartos Ţării Ungurești cu cale am găsit a se întări tot meșteșugul toleranței*”²⁰. Regimul de toleranță al religiei ortodoxe din Ungaria a fost astfel întărit, extins și asupra zonelor care n-au beneficiat de privilegiile ilire, iar avantajele de până acum au fost completate sau garantate prin noi prevederi: accesul la funcții, în învățământ, la meserii, în virtutea dreptului de concivilitate. Edictul de toleranță din 1781 nu anula privilegiile ilire, dar deschidea posibilitatea egalizării statutului tuturor ortodocșilor.

Deși Edictul de toleranță nu a fost revocat după moartea lui Iosif al II-lea, în epoca reacțiunii, incertitudinile și temerile cu privire la privilegiile și autonomia ortodocșilor revin în actualitate, ilustrate și de congresul ilir din 1790 de la Timișoara, dar și de reacțiile comitatelor față de chemarea românilor la

congres, interpretată ca o reacție a răscoalei lui Horea.

În congresul de la Timișoara s-au confruntat două tendințe: una reprezentată de Sava Thököly, favorabilă compromisului cu Cancelaria aulică ungară, care propunea „legalizarea” privilegiilor prin înarticulararea lor în articolele dietale, cealaltă de Ștefan Stratimirovici, care susținea întărirea autonomiei Bisericii ortodoxe prin recunoașterea unei autonomii teritoriale și politice subordonată Vienei, scoasă din sistemul politic al regatului ungar, respectiv egalizarea statutului politic al ortodocșilor cu al celorlalte confesiuni și, în consecință, extinderea atribuțiilor politice ale congresului bisericesc. Efervescența fără precedent din arhidieceză orientează interesele ierarhiei spre deziderate politice. Cererile congresului, precedate de o serie de memorii ale ierarhilor, revendicau, pe lângă autonomia politico-teritorială, restaurarea privilegiilor din 1690, dreptul locuitorilor ortodocși de a ocupa funcții politice și juridice, organizarea unui sistem de învățământ secundar și superior, astfel ca „națiunea iliră să aibă în tot regatul aceleași drepturi și avantaje pe care le au și unгурii”²¹.

Transferul de priorități al congresului din anul 1790 spre o problematică politică este explicabil prin necesitatea dobândirii unor garanții ferme, de natură să salveze privilegiile, dar și prin evoluția avansată a celor două popoare (român și sârb) spre laic și național, ca urmare a disoluției operate de iluminism în modelul de universalitate fondat pe confesional. Deși congresul revendica dezideratele menționate în numele națiunii ilire, el nu mai reprezenta un punct de vedere confesional, ci unul politico-național. Uniunea sârbo-română sub semnul privilegiilor s-a destrămat prin triumful națiunii culturale și al procesului de instituționalizare a bisericii pe baze naționale. Congresul din 1790 anunța cariera relativ scurtă a națiunii ilire, afirmând aspirațiile națiunilor moderne în curs de definire.

Hotărârile Dietei din 1791 și 1792 au încheiat practic și existența privilegiilor ilire, odată cu cea a națiunii ilire. Articolul Dietei Ungariei din 1791 decreta: „Această biserică orientală numită, care după legile acestei provincii a fost socotită până acum între religiile tolerate, în puterea articolului de față se întărește în liberul ei exercițiu”. Articolul 27 din 1792 egaliza statutul politico-juridic al ortodocșilor cu al celorlalți cetățeni, cu toate avan-

tajele ce le presupunea dreptul la cetățenie: dreptul de a dobândi bunuri, funcții, recunoașterea vechilor privilegii în chestiunile bisericești, școlare, fundaționale²². Articolul 27 a fost apoi întărit prin hotărârea Dietei Ungariei din 1843 care, în spiritul libertății religioase, preciza egalitatea ortodocșilor cu celelalte confesiuni și accesul la drepturile cetățenești²³.

Legiuirile din 1791–1792 anulau practic o entitate ortodoxă autonomă în sistemul politic din Ungaria, făcând inoperante privilegiile ilire, limitate la aspectele confesionale din momentul în care Dieta Ungariei recunoștea Biserica ortodoxă și dreptul de exercitare a cultului. Legiuirile respective, însă, vizau indivizii aparținând acestei confesiuni și nu comunitatea ca entitate de sine stătătoare. Privilegiile ilire au rămas o referință a dreptului istoric al sârbilor în confruntarea lor politică cu cercurile politice maghiare, o componentă a imaginii istorice, un mit pe care s-a modelat la începutul secolului al XIX-lea conștiința individualității lor naționale și programul politic al emancipării.

Pentru românii din Banat, spiritul de toleranță a conservat limba națională în biserică, școală și în activitatea editorială, deși n-au lipsit tendințele de a generaliza slavona sârbească. Demarajul mișcării intelectuale în limba română a contribuit decisiv la dislocarea națiunii ilire și la manifestarea naționalismului românesc. Tendința nivelatoare și uniformizantă a reformismului a sfârșit prin afirmarea individualității și a specificului național românesc, pe măsură ce opera istorică și filologică a Luminiilor, îndeosebi a Școlii Ardelene, a contribuit la destrămarea solidarității ortodoxe și la construcția imaginilor sau miturilor noii solidarități naționale. În evoluția comunității române spre național, națiunea confesională polietnică a constituit o etapă de tranziție spre națiunea culturală română. Evoluția spre laic a modelului cultural fondat până acum pe ortodoxie a fost una din primele condiții ale închegării solidarității naționale moderne. Segregarea românilor de sârbi prin destrămarea națiunii ilire, în urma afirmării ideii moderne de națiune este similară cu fenomenul petrecut în Principatele Române între români și greci după 1821²⁴. Într-o primă etapă, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, acest fenomen s-a materializat în Mitropolia de Carloviț prin tendința de instituționalizare a bisericii și școlii pe

baze naționale, prin tendința de a forma o biserică națională românească.

Note

¹ P. Brusanowski, *Jurisdicția bisericească și privilegiile ilirice în Banat și Ungaria de Sud/Serbia de Nord în secolele XVII–XVIII*, în „Piramida”/Zrenianin/, 2, 2012, nr. 4, pp. 127–131.

² *Ibidem*.

³ S. Anuichi, *Relații bisericești româno-sârbe în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1980, p. 118.

⁴ S. Anuichi, *op.cit.*, p. 44–46.

⁵ *Ibidem*, *passim*.

⁶ Gh. Ciuhandu, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940, pp. 56–57, reluând concluziile lui Jirecek; E. Turczynski, *Konfession und Nation zür frühgeschichte der serbischen und rumänischen Nationsbildung*, Düsseldorf, 1976, *passim*/În continuare: E. Turczynski, *Konfession und Nation*/; vezi și Idem, *The National Movement in the Greek Orthodox Church in the Habsburg Monarchy*, în „Austrian History Yearbook”, 3, 1967, pct. 3, pp. 83–128; *Promemoria clerului și inteligenții laice ortodoxe*, în „Biserica și școala”, 22, 1898, nr. 37–42, pp. 398–400, 405–407, 413–415, 421–423, 434–435.

⁷ Gh. Ciuhandu, *op.cit.*, p. 57.

⁸ „Biserica și școala”, 22, 1898, nr. 39, 27 septembrie/9 octombrie, p. 413.

⁹ Gh. Cotoșman, *op.cit.*, p. 105.

¹⁰ S. Anuichi, *op.cit.*, p. 59.

¹¹ I.D. Suciu, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, 1980, p. 156.

¹² *Ibidem*, pp. 161–163.

¹³ S. Anuichi, *op.cit.*, p. 57.

¹⁴ Textul celor 17 puncte în traducere românească, la I.D. Suciu, R. Constantinescu, *op.cit.*, pp. 158–159.

¹⁵ Gh. Cotoșman, *op.cit.*, p. 57.

¹⁶ E. Turczynski, *Konfession und Nation*, *passim*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 160 sq.

¹⁸ *Ibidem*, *passim*; la concluzii asemănătoare ajungea și autorul studiilor publicate în „Biserica și școala”, 22, 1898, nr. 37–42, semnate „Bătrânul”.

¹⁹ „Biserica și școala”, 22, 1898, nr. 39, 27 septembrie/9 octombrie, p. 415. O atare concepție era împărtășită de Kolowrat.

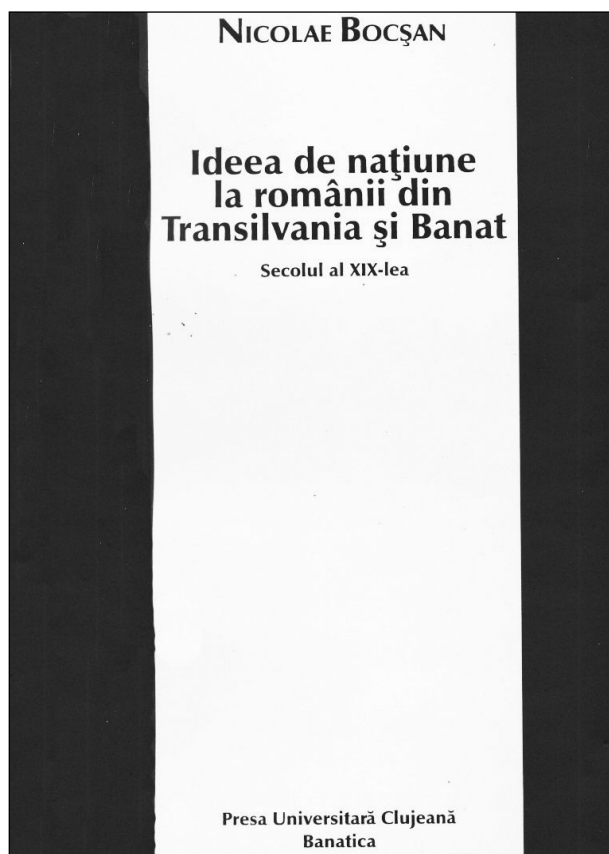
²⁰ Edictul de toleranță în „Transilvania”, 1910, nr. 6, noiembrie-decembrie, pp. 446–455.

²¹ I.D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, pp. 140–143; documentele congresului au fost editate de Slavko Gavrilović, Nicola Petrović, *Temisvarski sabor 1790*, Novi Sad – Sremski Karlovci, 1972.

²² I.D. Suciu, *Istoria bisericii gr. or. române din Transilvania și Ungaria de la 1810–1846*, în „Biserica și școala”, 20, 1896, nr. 35, 1/13 septembrie, pp. 277–278 și Gh. Ciuhandu, *Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț*, Arad, 1935, p. 1.

²³ „Gazeta de Transilvania”, 6, 1843, nr. 67, 23 august, pp. 265–266.

²⁴ P. Cornea, *Intervenție*, în volumul *Les Lumières en Hongrie, en Europe Centrale et en Europe orientale. Actes du Deuxième Colloque de Mâtrafüred. 2–5 octobre 1972*, Budapest, 1975, pp. 58–62.

Arhiva din arhive.

Memoria culturală a textului folcloric*

Nicolae Constantinescu**

Un postulat care a devenit, după o vreme și pentru o relativ lungă perioadă de timp, o dogmă în cercetarea timpurie a folclorului, avându-și originea în scrierile fondatoare ale lui Johann Gottfried Herder, stipulează forța de conservare, de păstrare, de arhivare a cântecului popular, prin extensie a diferitelor „forme de artă a cuvântului”, în versuri cântate ori nu, în proză etc., a unui amplu set de informații, cunoștințe, trăiri venind din timpuri imemorabile: „Toate popoarele necivilizate cântă și acționează; ceea ce fac transpun în cântec, și cântă ce s-a înfăptuit. Cântecul lor sunt arhiva poporului, comoara științei și a religiei lor; a teogoniei, a cosmogoniilor; a faptelor părinților și a întâmplărilor din istoria lor; o copie a inimii și o imagine a vieții lor de familie în clipa de bucurie și de durere, în ceasul cununiei și la mormânt”¹.

Peste decenii, gândurile înaripate ale filosofului german aveau să reverbereze în scrieri ale tinerilor învățați români de la '48, cuprinși și ei de elanurile popoarelor intrate în „eonul naționalităților”, aflate în căutarea propriei identități. În formularea lui Alecu Russo auzim ecouri ale ideilor gânditorului german: „Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat. Din studiul lor ne vom lămurii deplin despre originea limbei noastre, de nașterea naționalității române, de plăcerile naturii cu cari este înzestrat poporul și de luptele ce le-au susținut coloniile romane pân-a nu se priface în locuitorii de astăzi ai vechii Dacii”².

Revendicându-se direct, explicit, din scrierile lui Herder, din care citează, *in extenso*, o caracterizare a poeziei populare („...Ea cânta istoria și felurite întâmplări, tainele și minunile și semnele prevestitoare; ea era floarea prin care se caracteriza poporul cu limba sa, cu îndeletnicirile și prejudecățile,

cu patimile și cu truțiile, cu muzica sau chiar cu sufletul său”), Al. I. Odobescu³ anticipa, cu peste 150 de ani în urmă, o Europă unită, printre altele, prin tezaurul ei folcloric: „... ar fi de dorit ca o generoasă impulsivă să înfrățească în viitor acele națiuni ce sunt, credem, menite a forma în Europa răsăriteană un stat federal creștin, tare atât prin unirea, cât și prin varietatea chiar a puterilor sale!”⁴

În alte condiții, același ideal s-a întrupat și în opera Fraților Grimm și în scrierile unor erudiți, precum James George Frazer, chiar dacă studiile lui relevă dimensiunea antropologică a culturii, sau George Laurence Gomme, reprezentant al Epocii victoriene, dominată de teoria „supraviețuirilor”, care considera folclorul ca o „știință istorică”⁵ și tenta să identifice straturi ale tradiției folclorice, *depozitate* (subl. mea – N.C.) de diferite rase (= popoare, etnii) trăitoare, în timp, în aceleași locuri (teritorii). Teza lui Gomme, cunoscută și studioșilor români ai vremii⁶, primea o replică tăioasă din partea lui Alexander H. Krappe, care considera că „*Folklore can never help in the reconstruction of political history; it is solely and singly concerned with the history of human ideas and their utterance in words and gestures, that is, in tales, songs, and rites*”⁷.

Dar, tema istorismului, a istoricității folclorului, a capacității acestuia de a reține și de a transmite peste generații informații despre „trecutul îndepărtat”, exagerată, uneori⁸, și supusă unei critici acide de cei de după⁹, avea să se concretizeze chiar într-o așa-zisă polemică P. Caraman – D. Caracostea, încheiată, dacă se poate spune astfel, de Al. I. Amzulescu¹⁰ – dar, chestiunea rămâne pururi deschisă.

O ajustare a acestei teorii a „urmilor istorice” din folclor aduce, cu argumente din domeniul știin-

*Alocuțiune susținută cu ocazia Zilelor Academice Clujene 2015 (12 mai 2015, Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române)

**Prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea București

țelor naturii, Mircea Eliade, într-o serie de articole¹¹, dintre care programatic mi se pare a fi *Speologie, istorie, folklor*¹² [1939], în care introduce conceptul de „fosile vii”, preluat din studiile de speologie ale lui Emil Racoviță: „*Expresia «fosile vii» ar putea fi adoptată – dar, mai ales, înțeleasă – de toți cei care se ocupă cu folklorul. Pentru că, întocmai după cum în peșteri se conservă o faună arhaică – foarte importantă pentru înțelegerea grupelor zoomorfice primitive, care nu sunt fosilizabile – tot așa, memoria populară conservă forme mentale primitive pe care nu le putem găsi păstrate în istorie, tocmai pentru că ele nu se puteau exprima în aspecte durabile (documente, monumente, grafie etc.): într-un cuvânt, pentru că nu erau fosilizabile. Lumina, aerul, pământul – le descompuneau, le topeau*”¹³.

Și mai departe, întâlnindu-se, oarecum, dar și despărțindu-se de teza lui Gomme, cu privire la „straturile” din poezia populară, Mircea Eliade atrage atenția folcloriștilor epocii sale, dar remarcă este valabilă și pentru cei din zilele noastre: „*În folklor se întâlnesc, astăzi, forme din mai multe ere, reprezentând etape mentale diferite. Găsim o legendă cu substrat istoric relativ recent, găsim un cântec popular de inspirație contemporană, alături de forme medievale, pre-creștine sau chiar preistorice. [...] Foarte puțini folkloriști înțeleg că memoria populară, întocmai ca o peșteră, a păstrat documente autentice reprezentând experiențe mentale pe care actuala condiție umană le face nu numai imposibile, dar chiar imposibile de crezut*”¹⁴.

Despre noutatea, la vremea respectivă, și actualitatea extremă a tezelor lui Mircea Eliade s-ar cuveni să discutăm mai mult. Destul să spunem că, luând ca bază teoretică o definiție de dată relativ recentă a textului folcloric, a literaturii orale, a formelor de artă a cuvântului în general considerat(e) a fi „*comunicare [orală] [artistică] de grup în context*”¹⁵, constatăm că, în această accepție, folclorul se depărtează de imaginea lui comună, uzuală, tradițională, să zicem, de „depozit”, „magazie”, „materialuri”, accentul mutându-se acum de pe lucruri („*the text is the thing*”) pe *procesele desfășurate în timp, în grup, în context*.

Perspectiva contextualistă asupra folclorului relevă dubla dependență a textului folcloric, atât față de contextul genetic sau cultural, cât și față de contextul performativ sau situațional, cu care întreține relații complementare. El este, pe de o parte, interpretantul contextului genetic și, pe de altă

parte, este „interpretat” de contextul situațional, sau schimbând termenii, acesta din urmă este interpretantul textului. În primul caz, textul oral reține ca un burete absorbant informația conținută în cultura grupului creator. Altfel spus, textul de literatură orală se constituie într-un fel de depozit de informații, de arhivă, de memorie culturală vie a grupului respectiv. Un „muzeu”, la modul metaforic, al vieții materiale și spirituale a grupului creator de folclor („folk-group”), o arhivă *sui-generis*, în care „obiectele”, „documentele” (înscrisuri, înregistrări audio, fotografii, filme, desene etc.) așteaptă să fie descifrate, comentate, interpretate. Ajungem astfel, pe o altă cale, la conceptul de „fosile vii”, pus în valoare de Mircea Eliade care evidențiază, în acest cadru, existența în textele de literatură orală a mai multor straturi.

Ne oprim aici, pe scurt, asupra componentei clericale, bisericesti, nu teologic-creștine a creației populare. Toposuri, precum biserica, mănăstirea, schitul, chilia au o frecvență relativ mare în literatura orală românească ca și, subsecvent, cei care populează aceste spații (preoți, călugări, măicuțe etc.). În fine, în aceeași sferă semantică intră practicile celor care slujesc în aceste spații – rugăciunea, cântatul, scrisul, cititul – și „instrumentarul” specific – clopotul, toaca, crucea, cartea etc. Probabil că primul exemplu care ne vine în minte este acela al celebrei legende a mănăstirii Argeșului, cu sute de variante în versuri și în proză¹⁶ în care, la îndemnul imperios al lui Negru Vodă, orgoliosul meșter Manole caută „*loc de mănăstire/ și de pomenire*” și se angajează să ridice „*mănăstire-naltă/ cum n-a mai fost altă*”.

Dar, la nivelul imaginarului popular, aproape fiecare lăcaș de cult are propria lui legendă, „povestea” concurând, în ordinea realului, a adevărului, cu înscrisul în piatră din pisania fiecăruia din ele.

Tot la nivelul epicii populare marcăm existența, în basme, dar și în balade, a unei serii de personaje circumscrise spațiului monahal – călugări, sihaștri, bătrâne pioase, „sfinte” – care intervin, în calitate de adjuvanți ai personajului central, pe parcursul aventurii eroice a acestuia. Adrian Fochi înregistrează în „Repertoriul analitic al formulelor”, sub numărul 90, „Portretul călugăriței”, „*compus în întregime pe contrastul coloristic dintre alb și negru*” („...*călugăriță/ neagră la hăinuță/ albă la peliță*”)¹⁷.

La fel, în textele lirice se poate consemna prezența unor toposuri ținând de spațiul monahal sau cultural, precum biserica, mănăstirea, altarul, ca

„locație” predilectă pentru înhumarea „logodnicilor nefericiți” sau a partenerilor despărțiți de vrăjmași (motivul Z44 din Ispas-Truță IV¹⁸).

Chiar o formă „scurtă” sau „simplă” a folclorului reține imaginea lăcașului de cult („*Mănăstire-ntr-un picior/ ghici, ciupercă ce e?*”), care nu putea să se zămislească altundeva decât în arealul românesc, dacă ținem seama de forma cupolelor bisericilor ortodoxe românești.

Măruntelor exemple comentate mai sus li se pot adăuga multe altele: celebrul „madrigal” popular din antologia lui Lucian Blaga, în care într-o „*chilie/ cu mușcată și tămâie/ dragul ... scrie/ și când scrie mă mângâie...*”, sau insolita compoziție din repertoriul lăutarului Brăilei, Petrea Crețul Șolcan, *Toader Diaconul*, publicată de G. Dem. Teodorescu în celebra sa colecție *Poezii populare române*, 1885, în secțiunea A. „Colinde solare și religioase”, unde aflăm informații bine camuflete despre isihasmul românesc¹⁹ și multe altele.

Această rapidă scrutare a unor forme de artă a cuvântului din spațiul cultural românesc arată capacitatea lor de a reține prețioase informații despre lăcașurile de cult și despre viața monahală, dovadă a contactelor și întrepătrunderilor dintre sfera laicului și a religiosului, dintre cultura populară și cultura clericală, susținând adevărul că în structura ansamblului vieții socio-culturale a românilor (și nu numai a lor) componenta religioasă ocupă un loc însemnat.

Note

¹ J.G. Herder, *Scrieri despre limbă și poezie, filosofia istoriei, ideea de umanitate, geniu și educație &c., precedate de un jurnal*. Traducere și prefață de Cristina Petrescu, București, Editura Univers, 1973, p. 88, din lucrarea *Despre asemănarea dintre arta poetică medievală engleză și cea germană, 1777*; cf. și Anne-Marie Thiesse, *Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII–XX*. Traducere de Adrian-Paul Corescu, Camelia Capverde și Giuliano Sfichi, Editura Polirom, 2000, p. 28, nota 9.

² A. Russo, *Poezia populară*, „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina”, Cernăuți, IV, 1868, pp. 189–195, în *Elogiu folclorului românesc*. Antologie și prefață de Octav Păun, Editura pentru Literatură, 1969, p. 20.

³ Al. I. Odobescu, *Cânticele poporane în raport cu țara, istoria și datinile românilor* [1861], în *Elogiu folclorului românesc*, 1969, pp. 68–74.

⁴ *Idem*, p. 74.

⁵ G.L. Gomme, *Folklore as an Historical Science*, 1908.

⁶ V. Virgil Onițiu, *Straturi în poezia noastră populară*, „Vatra”, I, 1894, nr. 4, 5, 6.

⁷ Al. H. Krappe, *The Science of Folklore* [1930], Northon Library, 1964, p. P. XX, nota 2: „*Folclorul nu va putea niciodată să ajute la reconstrucția istoriei politice; el este numai și numai*

preocupat de istoria ideilor omenești și de folosirea lor în cuvinte și gesturi, adică în povești, cântece și rituri”.

⁸ Vezi, cu titlu de exemplu, Nicolae Densușianu, *Chestionarul despre tradițiunile istorice și antichitățile țărilor locuite de români, epoca până la 600 după Christos*.

⁹ Vezi, de exemplu, Henri H. Stahl, *Eseuri critice despre cultura populară românească*, Editura Minerva, 1983, cap. 3 „Folosirea arheologică a folclorului”, în care îl combate pe Nicolae Densușianu „și propriul lui vis delirant al «pelasgismului»” și exagerările sale, p. 44.

¹⁰ Al. I. Amzulescu, *Marcu și Gerul. Epilog doljean la o faimoasă controversă*, „Revista de etnografie și folclor”, 24, nr. 2, 1979, pp. 153–175, republicat în Al. I. Amzulescu, *Cîntecul nostru bătrânesc*. Cuvânt-înainte de Jordan Datcu, București, Editura Minerva, 1986, pp. 97–124.

¹¹ M. Eliade, *Folklor și istorie*, „Cuvântul”, 1938, *Urme istorice în folklorul balcanic*, *idem*, 1939, *Folklorul ca instrument de cunoaștere*, *Insula lui Euthanasius*, 1943, toate în Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, ediție și note de Magda Ursache și Petru Ursache, Editura Junimea, Iași, 1992.

¹² Păstrăm grafia autorului și a editorilor de mai târziu.

¹³ M. Eliade, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 303.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ D. Ben-Amos, *Toward a Definition of Folklore in Context*, „Journal of American Folklore”, 1971, 84, pp. 3–15, „artistic communication in small groups”; Cf. și „*Context*” in *Context*, „Western Folklore”, Volume 52, numbers 2, 3, 4, April, July, October 1993, pp. 209–226.

¹⁶ I. Taloș, *Meșterul Manole. Contribuții la studiul unei teme de folclor european*. II *Corpusul variantelor românești*, Editura Grai și Suflet, București, 1997.

¹⁷ A. Fochi, *Estetica oralității*, București, Editura Minerva, 1980.

¹⁸ Sabina Ispas, Doina Truță, *Lirica de dragoste. Index moti- vici și tipologic*, IV (S-Z), Editura Academiei, 1989.

¹⁹ Detalii la Nicolae Constantinescu, *Discuții libere: colinde, colindat, colindători*, „Cultura”. Săptămânal editat de Fundația Culturală Română. Serie nouă. Anul VIII, nr. 5 (409), 14 februarie 2013, p. 29; *Discuții libere (II)*: „*Și-acolo este o chilie*”, *idem*, nr. 7 (411), 28 februarie 2013, pp. 29–30.

Portretul în secolul al XIX-lea românesc

Cătălina Macovei*

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, genul care domină în pictura românească de șevalet este portretul, cu care istoria picturii se identifică, documentul portretistic oglindind dezvoltarea societății românești. Ca rezultat al transformărilor sociale se produce fenomenul de laicizare a artei.

În perioada la care ne referim, în afara iconarilor și a pictorilor de biserici, activează o pleiadă de artiști ce introduc la noi tehnicile și maniera picturală occidentală, formând un gen cu statut ontologic nou, prea puțin cunoscut: portretul de șevalet în ulei.

Printre artiștii de început, se numără Ion Balmir, Nicolae Polcovnicul și unii veniți din alte părți. Aceștia se autointitulează „portretari”, „zugravi de portrete”, „zugravi de portrete în oloi” sau „zugravi de miniatură și vâpseli cu lustru”. Cei mai mulți au venit în Principate din alte părți: Giovanni Schiavoni sosește din Triest, ca și Niccolo Livaditti, Anton Chladek este ceh din Banatul sârbesc, Josef August Schoefft este ungur de la Budapesta, Loeffler și Ludovic Stawski sunt polonezi, Constantin Daniel Rosenthal evreu-ungur, naturalizat la noi și identi-

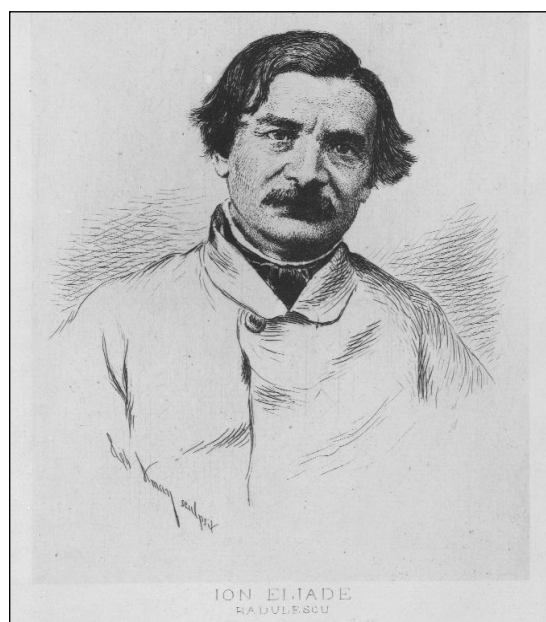
ficându-se cu aspirațiile Revoluției de la 1848. Unii dintre ei cultivă familii influente ale timpului, precum Chladek, care este familiarul lui Ion Manu, al Văcăreștilor, Butculeștilor, Roșienilor, alții, precum Schoefft, trimit anunțuri la ziar, pentru a-și face meseria ca independenți, sau Schiavoni și Valstein își caută sursele de venituri punându-se în slujba învățământului, la Colegiul „Sf. Sava”.

Acești artiști nu se arată atașați de tradițiile artistice din țările din care vin sau unde s-au format, astfel că G. Oprescu integrează această primă perioadă „artei naive” sau „primitive” a picturii românești.¹

Paula Constantinescu afirmă că „multe dintre aceste tablouri fac dovada unei îndepărtate tradiții de meșteșug și a unui stil cu nenumărate reminiscențe arhaice, asimilându-se «primitivilor» din îndepărtata noastră renaștere”². Cu multă greutate se poate răspunde la întrebarea de ce artiști ca Schiavoni, fiul unui pictor cunoscut în aceea vreme, Natale Schiavoni, cu care luase și lecții, după care își continuă formația artistică la Academia din Viena, cea neoclasică, ori Eustatie Altini, care cunoscuse și el învăța-

Constantin Lecca – Teodor Balș

Theodor Aman – Ion Heliade-Rădulescu

Louis Dupré – Elena Șuțu

C.P. Szathmary – Marițica Bibescu

mântul artistic vienez, acești pictori lucrează la noi în așa-numita manieră „primitivă”. Acest fenomen îl remarcăm și la Chladek, care se formase la Milano, sau la Schoefft; toți aceștia prezintă stângăcii de desen, lipsa caracterizării psihologice, aplatizări, stereotipii în gestică și atitudini, în schimb se axează pe o accentuare a materialelor, a veșmintelor cu toate detaliile ornamentale, bijuterii sau alte accesorii.

Se aprofundează anumite „curiozități”, cum ar fi aplecarea către „anorganic” sau aparentul schematism al „manierei, în spatele acestor fenomene vedem o investiție stilistică comandată și un inventar de procedee retorice impuse” – precum specifică Andrei Cornea în cartea sa.³

Prin portret se transcrie idealul etic și estetic al unei clase, al unei epoci. „Idea despre sine a patricianului antic portretizat se traduce în atitudini, în amploarea draperiilor togii, după cum idealul de evlavie și de impură, falsă umilință creștină, adoptat de medievalul aristocrat, se traduce în atitudini pioase pe care pictorul i le atribuie...”⁴ Anumite „scheme vizuale” se propagă de la pictor la pictor, în funcție de epocă.

Sensul și finalitatea acestor picturi nu s-ar putea despărți de acel „Zeitgeist” al vremii, caracteristic traiului societății românești.

Țările Române au cunoscut o influență occidentală de amploare, ele intrând în epoca modernă. Anumiți istorici remarcă o anume sincronizare între arta Biedermeier, ca expresie a vieții burgheze din Europa Centrală și arta periferică din Țările Ro-

mâne; el fiind asimilat și neoclasicismului sau romantismului.

Perioada 1815–1830 este epoca timpurie a picturii de șevalet și a genului portretistic, în care putem încadra artiști, precum Eustație Altini (1772–1815), Ion Balomir (1784–1835), Nicolae Polcovnicul (1788–1842), Mihail Töpler (1780–1820), Carol Wallenstein (1795–1858). Aceștia sunt, în special, zugravi de biserică, tributari neoclasicismului; Altini la Iași, cu foarte puține portrete de șevalet cunoscute, ca portretul lui Scarlat Callimachi, Balomir care se îndepărtează de tradiția bizantină în portretele sale, Polcovnicul, care deschide un lung șir de meșteri zugravi de țară și care este cunoscut prin *Autoportretul* său, lucrare foarte asemănătoare cu *Anonimul* aflat la Academia Română și pe care o considerăm cu mai multe valențe artistice decât *Autoportretul* de la Muzeul Național de Artă.

Töpler a lucrat între 1800 și 1818 la Iași și la București, lucrările sale demonstrând o atmosferă de eleganță subtilă, remarcat în portretele camarilei lui Constantin Ipsilanti, al cărui pictor de curte era.

Perioada de maturitate este cea între 1830–1848, în care se încadrează artiști, precum Anton Chladek (1794–1882), Barbu Iscovescu (1816–1854), Niccolo Livaditti (1802–1860), Constantin Lecca (1807–1887), Ion D. Negulici (1812–1851), Constantin Daniel Rosenthal (1820–1851), Carol Popp de Szathmary (1812–1887), artiști care au făcut parte din generația pictorilor revoluționari, militând pentru schimbări sociale și politice, dar și pentru înnoirea artei plastice

românești. Urmează epoca de după 1848–1859, cu Petre Mateescu (1821–1873), Mișu Popp (1827–1892), Petre Alexandrescu (1828–1899), Panaiteanu-Bardasare, Gheorghe Tattarescu (1818–1894) și Theodor Aman (1831–1891).

Anumiți specialiști consideră aceste perioade drept o evoluție a stilului Biedermeier la noi în țară, după reevaluarea acestui stil, în urma expozițiilor din 1896, Wiener Kongress Ausstellung, 1898 Schubert Ausstellung, Viena și Deutsche Jahrhundert Ausstellung, Berlin, 1903, care au lărgit sfera de cuprindere a acestui stil, relaționând fie cu neoclasicismul, cu romantismul; atașarea unei etichete generalizatoare, pentru toate aceste trei faze ale istoriei picturii românești, nu permite o studiere complexă a activităților artistice a pictorilor secolului al XIX-lea.

Mihai Ispir arată că „toleranța viziunii Biedermeier se concentrează în realism, elementul hedonist, grația naturală, confort. Factura aspră și rigiditatea pozei se adaptează unor tipare sentimentale și unei trăiri picturale cu transparențe vitroase. O atenție sporită față de tactilitatea repudiată de clasici este pusă în legătură cu mentalitatea burgheză, cu mențiunea că anumite calități ale materiei sunt preferate: «lustrul», «netezi-me», «catifelarea»”.⁵

Remarcăm la acești artiști persistența tradiției miniaturii în Țările Române, în mod special; de exemplu la Henri de Mondonville se observă o tradiție moralizatoare și didactică, ca și la Wallenstein și Chladek.

Chladek vine la București în 1835, practicând o artă a portretului bazată pe perspectiva proximă a figurii, cu o expresie fixă și un desen pregnant, așa cum putem vedea în cele câteva portrete pe pânză din expoziție – *Ienăchiță și Alecu Văcărescu*, mergând pe tradiția portretului votiv, ca și cele câteva desene reprezentându-i pe apropiații săi, precum *Portretul soției, Ecaterina Gruici*.

Tot în jurul anului 1830, vin la Iași Niccolo Livaditti și Giovanni Schiavoni. Livaditti provine dintr-o familie levantină și a fost muzician, scenograf și se pare, revoluționar carbonar. A avut o clientelă bogată, vezi *Portretul lui Matei Millo*, arta sa reflectând aspectul artei neoclasiche provinciale, printr-o ținută rigidă și o cromatică caldă.

O altă reprezentare a portretului o va da Josef August Schoefft, pe care îl găsim la București în 1836, unde deschide o expoziție la Colegiul „Sf. Sava“. Opera lui Schoefft este relativ întinsă la București, Craiova, Ploiești sau Iași, ea demonstrând o știință a detaliului, a redării fizionomiei, fiind un

Ion Negulici – Portret de femeie în interior

maestru al strălucirii detaliului stofelor. Expoziția cuprinde portrete realizate de Ion D. Negulici, născut într-o familie de preoți, el reflectă viziunea bizantină, evoluând de la un anume intimism la o viziune romantică. Elev al lui Cogniet, studiază mai ales atitudinea personajului, felul în care stă pe scaun, cum își încrucișează brațele, într-o atitudine hieratică, privind spre spectator – *Portret de femeie*.

Un alt artist prezent în expoziție este Constantin Lecca; acesta studiază la Budapesta, unde colaborează cu Zaharia Carcalechi, după care călătorește la Roma, aici căsătorindu-se cu Victoria Oteteleşeanu. El lucrează portrete de boieri cunoscuți, șăgalnicul portret al *Marițicăi Bibescu*, în costum țărănesc, dar mai ales, litografiază portretele unor ofițeri din Garda Națională, mulți dintre ei de origine nobiliară, gardă înființată de Kiseleff, portrete pe care, în prealabil, le-a schițat într-un carnet de desen, aflat la Cabinetul de Stampe, sau cele două autoportrete, pe care le regăsim în alt caiet de schițe, unul dintre portrete absolut necunoscut, *Autoportret încruntat*.

Pentru a ilustra tema *Portretului în secolul al XIX-lea*, ne-am oprit la numeroasele schițe de portret executate de Carol Popp de Szathmary, miniaturi, cum este celebrul portret al *Marițicăi Bibescu*, acuarele, fotografiile pictate, precum portretul *Regelui Carol*, multe figuri ale unor doamne din protipendadă sau cele orientale, executate cu multă forță și coloratură, specifică Orientului,

portrete realizate de artist în călătoriile sale la Viena, München, Roma, Milano, Berlin, Paris, multe localizate și chiar datate.

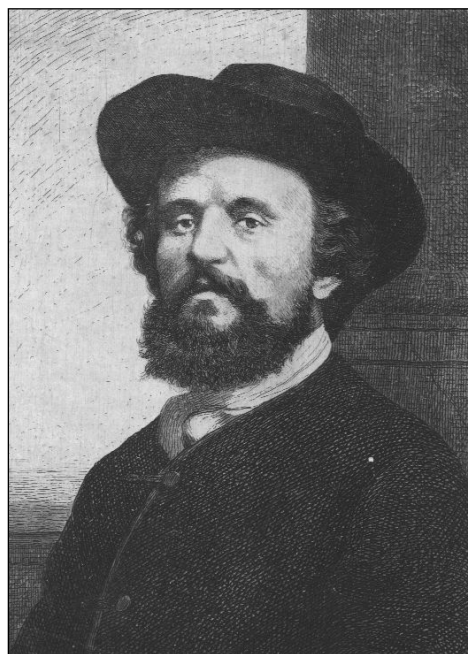
Aceste studii trebuie încadrate în specificul epocii, acela referitor la „artiștii călători”, alături de artiști străini, precum Louis Dupré, cu foarte cunoscutele portrete ale lui *Mihail Sturdza și ale fiicei sale Elena Sturdza*, apărute în albumul *Voyage à Athene et à Constantinople*, Paris, 1825, Charles Doussault, care îl însoțește pe Albert de Prusia la București, la Curtea lui Gheorghe Bibescu și care colaborează cu Michel Bouquet la albumul *Moldo-Valaque*, publicat în 1848 de Bilqocq sau Auguste Raffet, de la care ne-au rămas numeroase acuarele, cu figuri specifice Țărilor Române, litografiile din campania lui Anatole Demidoff în Rusia Meridională, care va transforma „călătoria exotică” de până acum în „călătoria științifică”.

Expoziția de la Biblioteca Academiei prezintă numeroase gravuri ale formatorului de școală din secolul al XIX-lea, Theodor Aman – portretist, desenator, cu o mână nervoasă și sigură, unul dintre primii gravori în acvaforte din Țara Românească, cunoscut prin *Autoportretele* sale, prin portretele istorice ale unor personalități politice, precum Matei Basarab, Tudor Vladimirescu, Regele Carol I, ale unor personalități culturale, *Ion Heliade-Rădulescu* și prin introducerea unor teme noi, ca scena de gen, în arta românească.

Theodor Aman se află la sfârșitul perioadei, definită de critici ca stilul Biedermeier; poate, prin scenele de gen, artistul poate fi încadrat acestuia, dar portretistica și peisajul practicat de artist sunt evident specifice unui romantism acuzat.

Secolul al XIX-lea este dominat de artiști care s-au aflat la cumpăna dintre veacuri, introducând în arta românească un alt tip de viziune artistică. Este vorba despre Sava Henția, Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ștefan Luchian.

Miniatura, după cum am arătat, este una dintre caracteristicile artei pictorilor secolului al XVIII-lea și începutului secolului al XIX-lea, de asemenea fotografia pictată, dintre care unele executate de fotografi cunoscuți ca Jean Baptiste Gustave Le Gray (1820–1884), sau fotografia pe linoleum, fotografia în tehnica *crystoleum*, reprezentând mitropoliți din secolul al XIX-lea. Toate immortalizează protipendada, fețele bisericești cu un rol important în istoria bisericii românești, personalități politice și culturale, care în acest fel vor putea fi cunoscute peste veacuri.

Theodor Aman – Autoportret

La Cabinetul de stampe se păstrează cele câteva dagherotipii, una dintre primele tehnici fotografice, cu valoare istorică și chiar artistică; fondul nu este foarte bogat, în comparație cu alte colecții europene sau de peste ocean, dar constituie cele mai importante mărturii ale acestei tehnici aflate în patrimoniul românesc.

De ce ne-am oprit asupra portretului, fie el pictat, desenat, gravat, fotografiat, pentru că acesta este fenomenul artistic ce caracterizează fondul general istoric, realitatea socială, dominând primele decenii ale secolului al XIX-lea. Dezvoltarea societății românești se va oglindi în documentul portretistic, chiar dacă constrângerea exercitată de modelul portretizat asupra pictorului se manifestă puternic, pentru că așa cum scria Charles Blanc, „costumul reprezenta nu numai o simplă înveșmântare a corpului, ci este și o înveșmântare a ideilor”.

Portretul este unul din genurile care permit să se refacă mentalul, drumul străbătut de societatea respectivă în stabilirea conștiinței de sine.

Note

1 G. Oprescu, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1937.

2 Paula Constantinescu, *Pictura secolului XIX*, Muzeul de Artă R.S.R., București, 1975.

3 A. Cornea, *Primitivii picturii românești*, Editura Meridiane, București, 1980.

4 I. Frunzetti, *Arta românească în secolul XIX*, Editura Meridiane, București, 1991, p. 28.

5 M. Ispir, *Clasicismul în arta românească*, Editura Meridiane, București, 1984, p. 100.

Mihai Drăgănescu – noua paradigmă a informației, spațiu și timp*

Gorun Manolescu**

Abstract

May another material reality exist so as to generate our physical world? Mihai Drăgănescu said yes. He called this new reality – orthophysical. According to Drăgănescu, at the orthophysical level time has no duration and space has no stretch. Drăgănescu's hypothesis is consistent with sub-quantum physics. But further on the author introduces a new hypothesis – there are two sort of matter in orthophysics: lumatia, which is identical with Aristotle's unstructured matter and informatter. This strange informatter can be seen as the flow of a river with vortices, i.e. with extremely rapidly (instantaneous) changing structures. And by way of coupling of such structures with lumatia, „frozen” physical structures will appear a longer or shorter while. Who and how may intervene in orthophysics – i.e. introduce „structures of phenomenological meanings” (Drăgănescu) – in order to generate such changes in the physical realm? And why are they called in such a way? This is the subject of my text.

Finally, I add that my text also shows how the Kantian transcendental paradigm by which the human perception is limited to the five human senses in a space with stretch (three dimensions) and a time with duration is overthrown by Drăgănescu's construction.

Keywords: physics, „orthophysics”, „informatter”, „lumatie”, structures of phenomenological senses, fundamental consciousness, strange human capabilities.

1. Provocarea transcendentalului kantian

Vom relua, în acest paragraf, unele idei pe care le-am mai expus¹, adăugând și altele noi.

Există două presupoziii pe care se bazează construcția kantiană a *transcendentului*.

Prima este că omul există (încorsetat) în spațio-temporalitatea cu „întindere tridimensională” și „durată temporală”. Aceasta constituie o circumstanță *apriorică* ce reduce *percepția empirică* la cele cinci simțuri comune; existând, în același timp, și o *percepție pură*, a unui simț intern, neprecizat, care dă seama de cadrul temporal prefixat în sensul *de raporturi ale duratelor și succesiuni ale acestora*, referitoare la obiecte de tip fenomen, combinată cu altă *percepție (tot) pură* a unui simț, de data asta, extern, tot neprecizat, prin care ne reprezentăm obiectele-fenomen ca fiind în afara noastră, adică *în spațiu*².

A doua presupozitie este mai greu de pus în evidență și ne va trebui mai multă răbdare pentru a o identifica.

Astfel, în cadrul spațio-temporalității *apriorice*, Kant pare a intuiti (a „intui pur”, printr-un simț intern, neprecizat ca și în cazul temporalității și spațialității) că în cadrul empiricului limitat *aprioric* se află o anumită *ordine*, ea însăși *apriorică* și o astfel de ordine încearcă să o pună în evidență, ajungând astfel la un întreg sistem de logică formală pe care o botează *transcendentală*. Faptul că o asemenea ordine are un caracter subiectiv, al „*Omului*” ca *subiect colectiv încorsetat (transcendentalizat)*, trebuie reținut. Rolul principal într-o asemenea logică îl joacă „conceptele”, înlănțuirea acestora și „categoriile”. Concepte și categorii cu care lucrează ceea ce Kant presupune a fi „intelectul”. Nu vom intra aici în amănunțele tehnice ale „Logicii transcendente”. Vom încerca în schimb să scoatem în evidență ceea ce, plecând de la baza acestui sistem (logic), pare să-l facă inacceptabil.

*Comunicare susținută la Al treilea colocviu Mihai Drăgănescu

(27 mai 2015, Amfiteatrul „Ion Heliade-Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române)

**Profesor consultant dr. ing., membru CRIFST

Demersul nostru va presupune două ipoteze pe care le vom lua în considerare: (a) posibilitatea de a introduce gândirea în planul intuiției și (b) posibilitatea de a considera „eu știu” drept o *judecată sintetică a priori*.

Ambele ipoteze presupun analize, din puncte de vedere diferite, a următorului citat: „Judecata: *eu gândesc* trebuie să poată însoți toate reprezentările mele; căci altfel ar fi reprezentat în mine ceva care nu ar putea fi de loc gândit, ceea ce este totuna cu a spune că reprezentarea ar fi imposibilă, sau, cel puțin pentru mine, ar fi nimic. [...] Reprezentarea care poate fi dată anterior oricărei gândiri se numește *intuiție*. Prin urmare, tot diversul intuiției are un raport necesar cu *eu gândesc*, în același subiect în care se întâlnește acest lucru. Dar, această reprezentare este un act al *spontaneității* [adică ceva de la sine înțeles, *aprioric*, despre care nu e necesar să ne întrebăm „de unde vine?” G.M.], adică nu poate fi considerată ca aparținând sensibilității. Eu o numesc *apercepție pură*, pentru a o distinge de *apercepția empirică*, sau și *apercepție originară*, deoarece ea este acea conștiință de sine care, producând reprezentarea *eu gândesc*, trebuie să poată însoți pe toate celelalte și care, fiind una și aceeași în orice conștiință, nu mai poate fi însoțită de niciuna”³.

(a) Despre prima ipoteză vom spune cele ce urmează:

(i) Vom observa, de la început, că „*eu gândesc*” este considerată *judecată*; ulterior, ea va deveni *apercepția pură*. Putem să admitem o asemenea interpretare? Cu oarecare bunăvoință cred că da, pentru că discursul filosofic nu trebuie, neapărat, să fie *consistent*, adică să nu admită nicio contradicție, cu condiția ca el să rămână *coerent*, i.e. ca părțile sale să se încadreze în întreg (vom vedea, în continuare, ce înseamnă acest „întreg”). Ea, *apercepția pură*, nu aparține sensibilității, adică nu este o intuiție empirică datorată celor cinci simțuri comune, deci, putem zice că este un fel special de *percepție pură*, diferit de *percepția pură* a spațiului cu întindere și a timpului cu durată. Întrebarea este dacă *apercepția pură* „*eu știu*”, poate să eludeze *aprioricul* percepției pure a spațio-temporalității, ca premisă principală care fixează integralitatea discursului kantian? La această întrebare vom răspunde la punctul (iii).

(ii) Apare însă și o *apercepție empirică*, o instanță de genul *percepțiilor empirice*, de care *apercepția*

pură „*eu știu*” se deosebește; care este aceasta? Ea rezultă a fi „*acea conștiință de sine*”, ca un obiect exterior mie, pe care îl percep direct, de această dată printr-un simț interior neprecizat, ceea ce, într-un fel contrazice empirismul strict al celor cinci simțuri comune, dar nu pare a contrazice percepția pură a spațio-temporalității care condiționează percepțiile empirice, în general. Și nu contrazice această percepție pură, deoarece momentul în care eu am intuiția (reprezentarea) „*conștiinței (mele) de sine*” poate fi bine precizat în spațio-temporalitatea în care eu mă aflu în acel moment.

(iii) Aflăm însă că „*acea conștiință de sine care, producând reprezentarea eu gândesc, trebuie să poată însoți pe toate celelalte și care, fiind una și aceeași în orice conștiință, nu mai poate fi însoțită de niciuna*”. Să procedăm cartezian, luând lucrurile pe rând: „*conștiința de sine*” ca *apercepție empirică generează (produce)* reprezentarea „*eu gândesc*”. Prin urmare, *reprezentarea „eu gândesc”, fiind precedată (și generată) de „conștiința de sine” nu mai are cum să fie apriorică!!!* Chiar dacă am concis că un discurs filosofic poate admite unele contradicții, dar nu trebuie să eludeze cerința ca părțile să se încadreze (firesc) în întreg, vom constata că *apriorismul* lui „*eu gândesc*” eludează această cerință. Astfel, am putea să admitem că „*eu sunt conștient de mine*” și „*eu gândesc*” apar simultan (instantaneu), dar nefiind independente unul de altul, ci intercondiționându-se (evident reciproc), fiind, în același timp, fiecare dintre ele, și cauză, dar și efect. Însă, în acest caz, ieșim clar din spațio-temporalitatea impusă *aprioric* de *percepția pură* care este piatra de temelie a concepției kantiene. Și aceasta, deoarece „*instantaneitatea*”, în acest caz, nu mai înseamnă „*durată temporară*” și nici „*succesiune*” în timp *qua* cauzalitate strictă. Mai departe, faptul că „*eu gândesc, trebuie să poată însoți*” orice altă reprezentare și că „*eu gândesc*” nu mai poate fi însoțită (citește „*precedată*”) de niciuna (ca fiind *apriorică*), devine superfluu⁴.

(b) În a doua ipoteză, am putea considera că „*eu știu*” ar fi o „*judecată sintetică a priori*”, făcând abstracție de faptul că ea este considerată de Kant de natura unui anumit tip de „*apercepție pură*”⁵.

În acest caz:

(i) „*Judecata: eu gândesc* [care] trebuie să poată însoți toate reprezentările mele”, este o *judecată sintetică a priori* (și nu o *judecată sintetică a posteriori* de origine empirică, i.e. bazată pe percepții empirice

care trec apoi prin „concepte” care, la rândul lor, sunt folosite judecății).

(ii) Fiind o judecată sintetică *a priori* „nu poate fi considerată ca aparținând sensibilității”.

(iii) Mai departe, Kant numește *apercepție pură* sau *apercepție originară* judecata „eu gândesc” pentru a o deosebi de o *apercepție empirică sensibilă*. Până aici, deși cu oarecare bunăvoință legată de oarece confuzie, putem admite că totul este corect.

(iv) De aici încolo însă confuzia nu mai poate fi evitată, pentru că „eu gândesc” este „conștiință de sine care, produce reprezentarea eu gândesc”; adică această „conștiință de sine” este o *intuiție*, o „reprezentare care poate fi dată anterior oricărei gândiri”; prin urmare, „conștiința de sine”, *qua* „reprezentarea care poate fi dată anterior oricărei gândiri” nu poate fi decât o „*apercepție empirică*”, deci una care *premerge oricărei judecăți*, inclusiv judecății „eu gândesc” și, astfel, *aprioricul* acestei judecăți sintetice este, pur și simplu, anulat.

În concluzie, atât în cadrul primei ipoteze, cât și în cel al ipotezei a doua, Schopenhauer are tot dreptul să constate: „[Kant] consideră că intuiția, luată în sine, este lipsită de intelect, pur sensibilă și deci total pasivă și că un *obiect* (*Gegenstand*) poate fi perceput abia prin intermediul gândirii (categorie a intelectului); astfel, el introduce *gândirea în planul intuiției*”⁶.

Critica drăgănesciană, pe linie fenomenologică, pleacă de la aceeași constatare în legătură cu paradigma kantiană: „A recunoaște că la origine *apercepția* este empirică, dar a spune că ea este în același timp apriorică (pură) – ca primă conștiință pură, independentă de condițiile intuiției sensibile – nu este de acceptat”⁷. Și, în final, respinge în întregime transcendentalul kantian, caracterizat prin încorsetarea percepției empirice (redușă la cele cinci simțuri comune) de către spațio-temporalitate cu întindere în trei dimensiuni și durată, precum și o ordine și o logică asociată acestei „transcendentalizări”.

Astfel, autorul ajunge la postularea existenței unui nivel mai profund al existenței, un *topos*, numit „ortofizic”, care cuprinde un spațiu *adimensional* (fără întindere) și un timp *instantaneu* (fără durată). Până aici, ipoteza lui Drăgănescu este în acord cu ceea ce spun fizica și astrofizica, aceste științe naturale ale zilelor noastre. Însă, mai departe, Drăgănescu introduce un al doilea postulat și anume că în ortofizic materia se manifestă în două

ipostaze: *lumatie*, identică cu materia aristotelică nestructurată (ne-in-formată) și *informateria*⁸. Această informaterie misterioasă ar putea fi văzută ca fiind fluă, precum curgerea unui râu cu vârtejuri, adică cu structuri extrem de rapid (i.e. instantaneu) schimbătoare. Iar prin cuplarea structurilor flue din informaterie cu lumatia vor rezulta structuri fizice „înghețate”, un timp mai lung sau mai scurt, care vor apărea în fizic.

Dar, cine poate introduce în informaterie astfel de structuri pe care Drăgănescu le numește „structuri de sensuri fenomenologice”? Și de ce ele sunt numite astfel?

De răspunsurile la aceste două întrebări ne vom ocupa în paragrafele care urmează.

2. Cine introduce structuri în informaterie?

Odată ajuns la ortofizic, Drăgănescu nu se oprește aici. Căci după această primă incizie, care pune în paranteză fizicul, urmează o nouă reducere (fenomenologică), prin care se pot identifica două entități care s-ar afla în umbra ortofizicului. Și anume: *Conștiința Fundamentală* și *creierul* uman, de fapt, o *anumită capacitate* a acestuia. Ambele putând fi considerate, de data aceasta, drept „lucruri în sine”. Pentru că, autorul afirmă încă din 1979:

„Nu ar fi exclus ca în cele din urmă să rămânem cu un/[unele G.M.] 'lucru [lucruri G.M.] în sine', cu ceva care să nu mai putem cunoaște [din punct de vedere filosofico-științific G.M.], dar acel/acele lucru/lucruri în sine extrem de profund(e) nu se datorează scoaterii spațiului și timpului din existență [...], ci ceva despre care știm că nu avem puterea experimentală [științific obiectiv G.M.] de a-l(e) pătrunde”.

Dacă vom accepta cele de mai sus, atunci capătă înțeles faptul că autorul vorbește despre acele tendințe naturale introduse de Conștiința fundamentală în *informaterie* (structuri de sensuri fenomenologice), precum și de posibilitatea entităților umane sau similare de a introduce, prin niște capacități imposibil de precizat, astfel de structuri. Cu următoarea precizare: structurile introduse de om se află sub imperiul (controlul) Conștiinței fundamentale.

3. Iar următoarea întrebare „de ce «sensuri»?” ne obligă să accentuăm rolurile distincte ale celor două entități

Și anume că acea Conștiință fundamentală are rolul *princeps*, ca atât structurile introduse de ea, cât

și cele provenind de la oameni să fie *în sensul* unei evoluții teleologice – imposibil de identificat de oameni – care constituie, de fapt, *semnificația ascunsă* a unei asemenea evoluții, poate infinite, așa cum se sugerează în ultima carte a lui Drăgănescu¹⁰. Se ivește astfel posibilitatea apariției unei *noi raționalități*, bazate pe liberul arbitru al omului, de a acționa (sau nu) în consonanță cu teleologia impusă de Conștiința fundamentală¹¹, iar *contingentul* nu mai este deloc „întâmplător” (nu trebuie să ne deranjeze acest pleonasm), având o explicație profundă, inclusiv legată și de cuplarea (sau nu) a structurilor *informateriale* cu *lumatia* (paragraful 1)¹².

Raționalitate sugerată și de Constantin Noica prin *Devenirea întru ființă*. O asemenea raționalitate este, fără doar și poate, cu totul alta în raport cu cea presupusă de empirismul pozitivist – una a predictibilității și cauzalității stricte, liniare – care (încă) se mai manifestă nu numai în știință, dar și în alte domenii ale cunoașterii și acțiunii umane; cum tot opusă este și față de pragmatismul utilitarist american. Ultimele două fiind contrazise chiar de pătrunderea omului în cuantic și subcuantic.

Mai rămâne de lămurit:

4. De ce se mai atribuie și predicția de „fenomenologice” structurilor de care vorbim?

Pentru că ele sunt, de fapt, *fenomene* – ultime fenomene la care, eventual, am mai avea acces.

5. Acum vă solicit să acordați o mare atenție faptului că nu trebuie confundată capacitatea Conștiinței fundamentale și a omului de a introduce astfel de structuri cu structurile ca atare.

Cel puțin în două locuri, care ar putea trece neobservate, există următoarele afirmații ale lui Drăgănescu:

„Nu există nimic în afara materiei sau fără suport material, cu excepția palierului psihologic [al omului G.M.]”¹³ și „Dacă Dumnezeu [în termeni filosofici, „transcendentul”, pentru a evita tot soiul de conotații religioase, G.M.] este numele ultimei realități [...]” atunci „[Transcendentul G.M.] nu ar fi ceva mai mult decât informație, poate și energie [i.e. un fel de „energie/ortoenergie” de natură încă necunoscută, G.M.]”¹⁴.

6. A sosit, cred, momentul să putem face distincție între „structurile de sensuri fenomenologice” care necesită suport material/informaterial, și capacitățile misterioase ale Conștiinței fundamentale și ale omului de a înscrie astfel de structuri în informaterie.

Menționăm că, atâta timp cât capacitățile respective rămân doar potențiale, fără a se actualiza, nu există nicio posibilitate de cuplare a lor cu *lumatia* (paragraful 1). Mai adăugăm că, în lipsa materializării structurilor de sensuri fenomenologice, ele, evident, nu pot fi percepute de „om”, eventual, printr-un simț interior (pe care Drăgănescu, uneori, îl infirmă, altelei – nu¹⁵).

Cum, de asemenea, cred că apare clar și distincția dintre posibilitatea omului de a descrie *formal*, în sens matematic, structurile de sensuri fenomenologice *actualizate pe un suport material (informaterial)*, de exemplu prin teoria matematică a categoriilor și toposurilor¹⁶, și imposibilitatea *formală* de a pune în evidență modul/procesul fenomenologic prin care se realizează astfel de structuri. Cu atât mai mult cu cât *natura* unui asemenea proces pare a fi încă greu de decelat¹⁷. De fapt, chiar Drăgănescu face precizări în acest sens: „Procesele fenomenologice nu pot fi explicate prin procedee formale și, în particular, matematice”¹⁸. Dar, adăugăm noi din nou, ele pot fi abordate într-un discurs coerent, în cadrul căruia părțile se încadrează firesc în întreg, cum este cel filosofic, chiar cu prețul admiterii unor paradoxuri. Spre deosebire de limbajul matematicii care cere și „consistență” (adică, lipsa contradicției)¹⁹. Astfel, se poate discuta despre asemenea procese în cadrul filosofiei mentalului (și Drăgănescu chiar o face), în termenii următoarelor două ipoteze: (a) ca epifenomene (fenomene secundare care însoțesc un alt fenomen – esențial –, fără să-l influențeze) sau (b) drept fenomene de sine stătătoare care par a se cupla cu creierul uman, în măsura în care complexificarea rețelelor neuronale ale acestuia a atins un prag critic. Iar Drăgănescu este partizanul celei de a doua ipoteze.

7. În concluzie

Mihai Drăgănescu extinde *imanentul* dincolo de fizic, prin ortofizic, negând *transcendentul* (kantian), lăsând *transcendentului* și *omului* rolul de a produce procese fenomenologice informaționale. O discuție mai amplă pe această temă ne-o rezervăm pentru altă ocazie.

Note

¹G. Manolescu, *Fenomenologicul la Mihai Drăgănescu: conștiința fundamentală a existenței*, „Noema“ XII, 2013, pp. 13–30.

²I. Kant, *Critica rațiunii pure* (București, Editura Științifică și Enciclopedică), 1969, pp. 65–4.

³I. Kant, CRP, pp. 127–128.

⁴Schopenhauer în *Lumea ca voință și reprezentare*, volumul I, își începe critica lui Kant recunoscând meritele incontestabile ale acestuia: „*Cel mai mare merit al lui Kant este distincția făcută dintre fenomen și lucrul în sine*” – bazată pe demonstrația că între noi și lucruri se află *intelectul*, fapt pentru care ele nu pot fi cunoscute în conformitate cu ceea ce ar fi ele în sine. Al doilea merit a fost „să diferențieze net cunoașterea noastră *a priori* de cea *a posteriori*” (*op. cit.*), pp. 467–468. După ce le evidențiază purcede la critica sa care, deși nu explicit, vizează anumite aspecte discutabile ale transcendentalului kantian. Printre acestea, se află unul care se leagă de analiza noastră în cadrul primei ipoteze. Și anume: „*[Kant] consideră că intuiția, luată în sine, este lipsită de intelect, pur sensibilă și, deci, total pasivă și că un obiect (Gegenstand) poate fi perceput abia prin intermediul gândirii (categorie a intelectului); astfel, el introduce gândirea în planul intuiției*” (*op. cit.*, p. 490).

⁵„...judecăți sintetice a posteriori [au o origine] empirică; dar există și judecăți sintetice care sunt a priori certe (și care își au originea în intelectul pur și în rațiunea pură)”. Kant, *Prolegomene la orice metafizică viitoare care se va putea înfățișa drept știință* (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1987), p. 60.

⁶A. Schopenhauer, *Lumea ca voință și reprezentare*, vol. I (București: Humanitas, 2012), p. 490.

⁷M. Drăgănescu, *Profunzimile lumii materiale* (București: Editura Politică, 1979), p. 30.

⁸De o altă întrebare, și anume: de ce Drăgănescu a avut nevoie de două ipostaze ale materiei și nu s-a mulțumit, precum Aristotel, cu „materia cu forme” și „materie privată de forme”, ne vom ocupa cu altă ocazie.

⁹M. Drăgănescu, *op. cit.*, p. 41.

¹⁰M. Drăgănescu, *Societatea conștiinței* (București: Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială al Academiei Române, 2007).

¹¹M. Drăgănescu, *op. cit.*

¹²Dar și de posibilitatea ca atunci când apar astfel de cuplări, ele să conducă la universuri în care viața și omul să-și facă apariția (sau nu), așa cum rezultă din Modelul ontologic drăgănescian al „Inelului Lumii Materiale” (ILM), prezentat succint și în Gorun Manolescu, „*primă discuție pe marginea inelului lumii materiale și a experimentului conștiinței și a firii la Mihai Drăgănescu*, „Noema“, XI, 2012, pp. 47–60.

¹³M. Drăgănescu, *Profunzimile lumii materiale*, p. 48.

¹⁴M. Drăgănescu, *Informația materiei* (București: Editura Academiei Române, 1990), p. 48.

¹⁵„...creierul ar trebui să aibă un senzor în raport cu informația, pentru a avea direct o informație asupra naturii proceselor ei”, Mihai Drăgănescu, *Tensiunea filosofică și sentimentul cos-*

mic, Discurs de recepție pentru primire în Academia Română, rostit la 6 septembrie 1990 în ședință publică (București, Editura Academiei Române, 1991), p. 16.

¹⁶Lucru pe care Drăgănescu, împreună cu un grup internațional de cercetători, îl încearcă după 1989, mizând pe o „știință integrativă”, care să se ocupe atât de fizic, cât și de ortofizic, dar și de corelarea lor; a se vedea Menas Kafatos, Mihai Drăgănescu, *Principles of Integrative Science* (București: Editura Tehnică, 2003) și Mihai Dragănescu, Menas Kafatos, *Community And Social Factors For The Integrative Science*, preprint 2003, [online, <http://www.racai.ro/~dragam/COMMUNITY.pdf>] [8 noiembrie 2013].

¹⁷Drăgănescu avansează ipoteza tot a unei naturi „materiale” a procesului, ceva de genul unui câmp energetic informațional, ceea ce ne duce cu gândul la Philon din Alexandria cu celebra sa „*emanație fără pierderi*”, adică, emanații prin care divinitatea (citește „transcendentul”) „nu îndură nicio scădere”; a se vedea Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii* (București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943), p. 18.

¹⁸M. Drăgănescu, *Ortofizica*, (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985), p. 434.

¹⁹Cât despre completitudine, nici în matematică nu mai este posibilă, conform teoremelor de incompletitudine ale lui Gödel.

Bibliografie

[1] Blaga Lucian, *Trilogia cunoașterii* (București: Fundația regală pentru literatură și artă, 1943).

[2] Kafatos Menas, Drăgănescu Mihai, *Principles of Integrative Science* (București: Editura Tehnică, 2003).

[3] Drăgănescu Mihai, *Profunzimile lumii materiale* (București: Editura Politică, 1979).

[4] Drăgănescu Mihai, *Informația materiei* (București: Editura Academiei Române, 1990).

[5] Drăgănescu Mihai, *Tensiunea filosofică și sentimentul cosmic*, Discurs de recepție pentru primire în Academia Română, rostit la 6 septembrie 1990 în ședință publică (București: Editura Academiei Române, 1991).

[6] Drăgănescu Mihai, Menas Kafatos, Sisir Roy, *Main Types of Phenomenological Categories*, E-PREPRINT, MSReader format, November 2001.

[7] Drăgănescu Mihai, *Societatea conștiinței* (București: Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială al Academiei Române, 2007).

[8] Drăgănescu Mihai, Kafatos Menas, „Community And Social Factors For The Integrative Science”, preprint 2003, pdf, [online, <http://www.racai.ro/~dragam/COMMUNITY.pdf>] [8 noiembrie 2013].

[9] Manolescu Gorun, *O primă discuție pe marginea inelului lumii materiale și a experimentului conștiinței și a firii la Mihai Drăgănescu*, „Noema“, XI, 2012.

[10] Manolescu Gorun, „Fenomenologicul la Mihai Drăgănescu: conștiința fundamentală a existenței”, „Noema“, XII, 2013.

Perspectiva eshatologică asupra timpului

ÎPS Irineu Popa

Mitropolitul Olteniei

Membru de onoare al Academiei Române

Perspectiva eshatologică asupra timpului aduce în prim-plan statutul nostru de pelerini în această lume, cum ne învață Sfântul Apostol Pavel: „*Nu avem aici cetate stătătoare*”¹. În acest context, timpul eshatologic al Împărăției este un timp al pocăinței, al prefacerii minții și al modului de a fi al omului². Tocmai în acest timp, ne-a fost promisă de Dumnezeu mântuirea, deși este un timp al încercărilor și al mărturisirii pentru a ajunge la o jertfa plăcută lui Dumnezeu³. Deci, pe de o parte putem vorbi de un timp al răbdării lui Dumnezeu, față de păcătoși⁴, iar pe de altă parte de un timp al așteptării lui Dumnezeu, deoarece El⁵ „*stă la ușă și bate*”, dorind comuniunea noastră cu El.

Faptul că Domnul ne așteaptă și ne apropie de El, dovedește că El, prin timp, ne oferă o nouă înțelegere a eshatologiei, bineînțeles în cadrul unei vieți noi pe care El a inaugurat-o odată cu venirea sa în lume⁶. Astfel, avem puțința să înțelegem timpul ca un dar al lui Dumnezeu, în care persoana umană este ridicată la cel mai înalt grad. În acest timp, omul are posibilitatea să înainteze în comuniune cu Dumnezeu până dincolo de timp, în veșnicie⁷. Prin urmare, dacă omul este conștient de chemarea lui spre comuniune cu Dumnezeu și spre veșnicie, atunci înțelege timpul ca o chemare spre desăvârșire și evident spre sfințire a timpului mântuirii sale.

În acest context, timpul său este un timp al sfințeniei cuprins în coordonatele eshatologice ale prezentului trăit în comuniune cu Duhul Sfânt în Biserică. Tocmai de aceea, sfântul este simbol al veșniciei prezente în timp, așa cum era Melchisedec din Sfânta Scriptură: „*fără tată și fără mamă*”, ca unul ce „*n-are nici început zilelor, nici sfârșit vieții*”⁸, pentru că a făcut din timpul prezent un timp al veșniciei. Aceste expresii scot în evidență faptul că Melchisedec și-a depășit propria condiție pământească și a ajuns la asemănarea cu Dumnezeu cel veșnic, prin sfințenie. Sfântul Grigorie Palama, spu-

nând că omul sfânt ajunge la îndumnezeire prin har și transfigurează timpul în veșnicie, afirmă de fapt că timpul îi devine „*fără început și fără sfârșit*”. Deci, după spusele Sfântului Grigorie, prin harul Duhului Sfânt, omul se împărtășește în timp de slava veșnică prin rugăciune și iese din firea sa naturală, devenind din efemer-veșnic și din om muritor, om nemuritor. Ca atare, omul, răscumpărând timpul existenței sale pământești, ajunge să devină ființă eshatologică, aici și în veșnicie, silindu-se să ducă o viață îngerească încă din lumea aceasta și, desigur, să preguste dulceața vieții veșnice încă de aici.

Acest fel de viață duhovnicească, opusă unei atitudini pasive, are în vedere sfatul Sfântului Apostol Pavel adresat efesenilor: „*Deci luați seama cu grijă, cum umblați, nu ca niște neînțelepți, ci ca înțelepți, răscumpărând vremea, căci zilele rele sunt. Drept aceea, nu fiți fără de minte, ci înțelegeți care este voia Domnului*”⁹. Sensul verbului „a răscumpăra” din acest pasaj, arată cât de mult omul trebuie să folosească toate mijloacele și ocaziile pentru a scoate tot ceea ce este bun din acest timp pe care ni l-a dat Dumnezeu pentru a-l folosi pentru mântuirea lui. Așadar, omul, când răscumpără vremea, înseamnă că intră în comuniunea infinită cu Dumnezeu și trăiește din plin perspectiva eshatologică a timpului său.

Desigur, Dumnezeu Creatorul, cum ne învață *Sfânta Scriptură*, dăruiește întreg timpul creaturii sale, precum și posibilitatea ca să dobândească veșnicia. Cuvântul prin care s-au făcut toate e Cuvântul veșnic, „*Cuvântul Domnului rămâne în veac*”, cum spune Psalmistul. Aceasta dovedește că tocmai El este legătura dintre timp și eternitate. Fericitul Augustin spunea: „*Tu ne chemi, Doamne să înțelegem Cuvântul, rostit veșnic de Tine, și prin Care toate lucrurile sunt rostite veșnic. Pentru că ceea ce a fost rostit nu s-a sfârșit, urmând alte rostiri, ci toate lucrurile deodată pentru totdeauna*”¹⁰.

În acest context, creația lumii apare clar ca operă a Cuvântului, cum precizează Sfântul Ioan Evangelistul: „*Toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut*”¹¹. Aceasta ne arată că facerea lui Dumnezeu este temeiul unei legături intime de iubire între creatura vorbitoare, rostitoare de cuvinte (*rostrum* – gură, în limba latină) și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce este Începutul și Rostul întregului univers.

„În acest început Dumnezeule, continuă Augustin, ai făcut cerul și pământul, în Cuvântul Tău, în Fiul Tău, în Puterea Ta, în Înțelepciunea Ta, în Adevărul Tău” („*In hoc principio fecisti, Deus, caelum et terram, in verbo tuo, in filio tuo, in virtute tua, in sapientia tua, in veritate tua, miro modo dicens et miro modo faciens*”)¹².

Actualitatea istoriei integrale în gândirea eternă a lui Dumnezeu este, în fapt, temeiul iubirii Sale personale pentru noi și izvorul de sens al providenței, ca grijă părintească pentru lume:

„*Anii Tăi sunt o zi, și Ziua Ta nu e zilnic, ci astăzi, pentru că astăzi al Tău nu e urmat de mâine sau precedat de ieri. Astăzi al Tău e eternitatea, căci ai zis: Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut. Tu ai făcut toate vremurile*” („*Anni tui dies unus, et dies tuus non cotidie, sed hodie, quia hodiernus tuus non cedit crastino; neque enim succedit hesterno. hodiernus tuus aeternitas: ideo coaeternum genuisti, cui dixisti: ego hodie genui te, omnia tempora tu fecisti*”)¹³.

Deci, Dumnezeu cere și primește de la oameni în timp un răspuns veșnic, prin care ei se dăruiesc total lui Dumnezeu, umplându-se în schimb de eternitatea Lui. Când Mântuitorul Hristos recapitulează istoria prin nașterea, răstignirea și învierea Sa, El îi dă lumii un sens adecvat mișcării ei spre veșnicie, o dinamică împletită evident cu eshatologia, ca prin ea să se concretizeze așteptarea Lui. Ca atare, Fiul lui Dumnezeu înomenit, care poartă toate veacurile, dirijează timpul și conduce lumea spre îndumnezeire, astfel că eshatologia, fiind prezentă în viața actuală, nu ține atât de sfârșitul lumii, ci reprezintă fermentul care dospește aluatul istoriei. Desigur, eshatologia nu marchează nici sfârșitul existenței umane și nici n-are în vedere evenimentele premergătoare parusiei, dimpotrivă ea se referă la transfigurarea lumii dincolo de timpul istoric, ca speranță a oamenilor înspre viața creștină înduhovnicită, aptă pentru a fi vrednică de Împărăția cerurilor¹⁴. Așa că eshatologia, ca sens al morții și al învierii Domnului, reprezintă posibilitatea pe care Dumnezeu a dat-o

omului în Duhul Sfânt și în Biserică să dorească după Dumnezeu și după veșnicie. Astfel, omul în acest context poartă în sine simțirea duhovnicească a harului prin care tinde mereu după Dumnezeu și dorește să se unească cu El în veșnicie¹⁵. Când Mântuitorul a vorbit despre această taină, a zis:

„*Adevăr, adevăr spun vouă: cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat după moarte la viață*”¹⁶.

Prin urmare, oricine se nevoiește prin credință și fapte bune și se împărtășește cu Sfintele Taine în Biserică, poate să depășească timpul istoric și să ajungă la înviere, primind încă de pe pământ arvuna Împărăției ce va să fie, cum ne spune Domnul:

„*Adevăr, adevăr zic vouă: vine ceasul, și acum este, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia*”¹⁷.

Aceasta, pentru că Dumnezeu, în atotștiința sa, cunoștea de mai înainte că omul avea să cadă în păcat, așa că a plănit din veșnicie ca prin Fiul Său să-l ridice din stricăciune și moarte, pe cel creat după chipul său¹⁸. Evident și omul, la rândul lui, trebuie să se despartă cu repeziciune de viața materială și să se îmbrace în Hristos cel nemuritor, căci altfel separarea sufletului de trup îi devine chiar foarte înfricoșătoare. Ca exemplificare a acestui fapt, redăm un pasaj din slujba înmormântării, unde se spune că sufletul are mare luptă când se desparte de trup:

„*Vai câtă luptă are sufletul când se desparte de trup! Vai, cât lăcrimează atunci, și nu este cine să-l miluiască pe dânsul*”¹⁹.

Tot în această slujbă se mai spune, iarăși:

„*Plâng și mă tânguiesc când mă gândesc la moarte și văd în morminte frumusețea noastră cea zidită după chipul lui Dumnezeu zăcând: grozavă, fără mărire și fără chip...*”²⁰.

Chiar Mântuitorul, ne spune Sfântul Ioan Evangelistul, deplânge acest moment, când a lăcrimat văzându-l pe Lazăr mort. Desigur, El a plâns nu din alt motiv, ci pentru că a văzut pe omul făcut după chipul Său intrat în putrefacție, în această stare de degradare. Iudeii socoteau că lăcrimează pentru moartea lui Lazăr, dar El lăcrima din milă pentru toată firea omenească, plângând nu numai pe Lazăr, ci cugetând la vechea întâmplare, când toată firea omenească a ajuns sub moarte, căzând cu dreptate sub pedeapsa aceasta²¹. Deci, Domnul se umple de milă în mod convenit, și suspină pentru nenorocirile noastre.

„*Căci dacă n-ar fi lăcrimat pentru noi, subliniază Sfântul Chiril al Alexandriei, nu s-ar fi desfi-*

înțat lacrima mea și dacă n-ar fi dat firii noastre puterea să învingă foamea, n-ar fi îngăduit, din compătimire, trupului să se îndurereze până la lacrimă pentru a ne fi pildă nouă”.

Dar, ca să ne dăm mai bine seama de această mare șansă a omenirii, să ne gândim la ceea ce a făcut Fiul lui Dumnezeu pentru noi. Dumnezeu s-a făcut, după cum știm, om, adică a luat firea omenească și a unit-o cu firea Sa divină în Persoana Sa. El n-a ținut aceste firi numai într-o alăturare exterioară, ci a făcut ca firea Lui omenească să biruiască anumite slăbiciuni ale ei (de exemplu, foamea), altele, a lăsat-o să-și manifeste aceste slăbiciuni într-un mod curat și folositor (de exemplu: plânge din milă pentru oameni).

În felul acesta, Mântuitorul s-a arătat ca Dumnezeu și în primul caz, și în cel de al doilea, ceea ce înseamnă că viața veșnică este rodul și încununarea credinței în El și aceasta nu vine altfel sufletului omenesc decât prin jertfa și învierea Lui. Deci, fiind, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu prin care noi am fost creați, numai din El ne vine viața dumnezeiască, fără sfârșit, și existența noastră fericită în comuniune cu El. Dacă toți vom învia, indiferent dacă credem în El sau nu, se înțelege de la sine că toți vom învia în Hristos, iar viața adevărată și fericită nu va fi alta decât în viața Lui și în iubirea Lui veșnică. Ca atare, chiar dacă vrem sau nu vrem, numai în Domnul cel înviat este **Viața completă**, infinită, El fiind cu adevărat **Viața prin Sine**, Care nu poate sfârși niciodată. De asemenea, fiind Cuvântul Tatălui, prin Care ni se comunică viața divină la nesfârșit, într-un mod accesibil nouă, El înviază din morți pe toți cei din veacuri adormiți. Este adevărat că și sfinții, care au primit făgăduințele vieții și harul sfântului Duh, mor, însă moartea acestora nu este decât un accident, căci Hristos Domnul le-a îngăduit numai puțin să moară, ca apoi să le dea harul învierii și să-i urce imediat în slava Sa.

În felul acesta, Dumnezeu își manifestă dragostea Lui pentru noi, revărsându-se permanent în sufletele celor aleși până la învierea de obște.

Întru final, la sfârșitul veacurilor, toți cei care au crezut în El și au împlinit poruncile Sale se vor bucura de toate bunătățile cele gătite lor de la face-rea lumii.

Revenind la Mântuitorul și la învierea lui Lazăr, Domnul, spunând Martei: „*Chiar dacă va muri, va trăi*”²², reținem că El nu desființează moartea în veacul acesta, ci o lasă să acționeze chiar și împotriva celor credincioși, dar numai ca un accident pre-

mergător transfigurării lor. Pentru aceasta, Cel ce crede în El nu va fi nepărtaș de moartea trupului, dar nu va suferi din aceasta nici un rău, Dumnezeu putând face viu cu ușurință pe cel pe care vrea El să-l facă viu²³. Se înțelege că acela care crede în Mântuitorul Hristos are siguranță că în veacul viitor va primi viața nesfârșită întru fericire și totala nestricăciune, tocmai pentru că prin Învierea Domnului omenirea este condusă spre viața veșnică întru fericire.

Din cele prezentate, constatăm că eshatologia creștină, izvorâtă din experiența pascală, este zidită pe realitatea Învierii Mântuitorului Hristos și a Înălțării Sale la ceruri. Această credință dinamizează omul și-l impulsionează să se străduiască, ca să trăiască încă de pe acum împărăția lui Dumnezeu²⁴. Evident, Dumnezeu este în afară de timp și spațiu, deoarece El este creatorul acestora.

Apoi, este adevărat că Fiul Tatălui s-a făcut om în timp, dar El este dinainte de veacuri, fiind Făcătorul veacurilor împreună cu Tatăl și cu Duhul²⁵. Deci, asumându-și în ipostasul Său natura umană fără să o asimileze, pentru că El a creat-o capabilă de a fi făcută natură a ipostasului Său, natura umană se poate bucura în timp și dincolo de timp de energiile necreate ale ființei dumnezeiești și poate deveni în Fiul lui Dumnezeu înomenit fire a Lui, fiind înălțată și îndumnezeită, fără să fie prefăcută în altceva.

Astfel, când vorbim că Fiul Omului se bucură de toate cele dumnezeiești, fără să înceteze de-a fi om, înțelegem că Fiul lui Dumnezeu, prin această fire, își asumă toate cele create, fără a înceta de a fi Dumnezeu. Deci, fiind de-o ființă cu Tatăl și cu Duhul, El primește de la Tatăl ființa împreună cu Duhul, atât ca Ipostas divin, cât și ca om, bineînțeles păstrând umanitatea în treapta ei cuvenită și însușindu-și împreună cu aceasta cele ale ei, pentru noi. Este adevărat că această taină, deși este din veșnicie în planul lui Dumnezeu, totuși, ea nu s-a făcut cunoscută de la început, ci la plinirea vremii sau „*în zilele de pe urmă*”, adică în timpul nostru²⁶.

Prin urmare, când Sfântul Ioan Evanghelistul zice că „*era ca la ceasul al zecelea*”²⁷, el vrea să arate că „*ceasul al zecelea*” simbolizează timpul apropiat de sfârșit, atunci când a sosit timpul venirii Mântuitorului Hristos. Însă, odată ce Fiului lui Dumnezeu i s-a înomenit, a intrat și veșnicia în timp și tot atunci s-a arătat și perspectiva timpului direc-

ționată spre veșnicie. Tot Sfântul Ioan Evanghelistul, vorbind despre prima minune a Mântuitorului, are dreptate s-o plaseze „în a treia zi”,²⁸ deoarece această subliniere a timpului este foarte importantă pentru mântuirea noastră. Cum știm, această minune amintește de semnul venirii Fiului Omului și de lucrarea lui mântuitoare care a sosit, dar care se derulează în continuare până în ziua jertfei și învierii Sale și mai departe până la a doua venire a Sa. Prin această venire în lume, Domnul unește dintr-o dată timpul mântuirii cu venirea la existență a omului, ambele lucrări operându-se prin voia și puterea Sa divină.

După cum constatăm, timpul mântuirii are și o relație strânsă cu semnul timpului învierii, când Dumnezeu va rezidi templul trupului Său care pune în evidență realitatea învierii trupurilor, de la sfârșitul veacurilor.

La Sfântul Ioan Evanghelistul acesta este chiar semnul cel mai important pe care Domnul îl promite iudeilor doritori de semne dumnezeiești. Deci, Învierea Lui este mai mult decât o minune, ea este sensul existenței umanității și a venirii timpului celui nou al mântuirii.

Astfel, Logosul, care s-a îmbrăcat în haina noastră pământească, biruie, pentru întreaga umanitate, păcatul și moartea, Învierea Lui devenind pe drept cuvânt o restaurare și o înnoire a omului, a lumii și a timpului²⁹. Sfântul Chiril al Alexandriei consideră că Mântuitorul prin cuvintele: „*Dar vine ceasul, și acum este, când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și adevăr. Căci și Tatăl îi dorește astfel pe cei ce se închină Lui. Duh este Dumnezeu și cei ce se închină Lui trebuie să I se închine în duh și adevăr*”³⁰, arată că timpul prezent, ca timp al venirii Lui, produce o prefacere a lumii și o schimbare calitativă a vieții umane.

În atare caz, timpul însuși devine un timp al mântuirii și un timp al adevăratei cinstiri de Dumnezeu, adică un timp liturgic și euharistic, în care adevărații închinători sunt călăuziți la viețuirea bineplăcută Tatălui³¹. De fapt, la această închinare sunt invitați toți aceia pe care Dumnezeu i-a chemat, iar prin învățătura evanghelică îi conduce să înainteze spre o mai mare intimitate cu El, depășind firea trupului, a timpului și a spațiului.

Dacă omul prin Duhul Sfânt își reface chipul lui Dumnezeu și se întipărește cu trăsăturile dumnezeiești, rezultă că el ajunge pe de-a întregul duhovnicesc, trup și suflet, căci este imposibil ca omul să se despartă în două. Această comunicare se realizează

aidoma celei existente în firea omului, căci dacă durerea trupului e simțită și de suflet, iar bucuriile sufletului și curăția gândurilor sunt simțite și în trup, firește că și în experiența duhovnicească materia nu rămâne despărțită de puterea dumnezeiască, ci se sfințește în întregime: suflet și trup.

Prin urmare, prin acest act ne întipărim iarăși de chipul Fiului pentru a deveni de această dată fii ai Tatălui, prin harul Duhului Sfânt. Calitatea de fii iubitori ai Tatălui ne conferă simțirea duhovnicească și bucuria iubitoare a Tatălui, pentru că în această iubire suntem cuprinși în Mântuitorul Hristos, Fiul Tatălui și Frate al nostru, și dorim să trăim, încă din lumea aceasta, o viață de comuniune cu Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, noi ne bucurăm de toate cele dumnezeiești, fără să încetăm să fim oameni, tocmai pentru că Fiul lui Dumnezeu și-a asumat toate cele ale noastre, în afară de păcat. Faptul că Dumnezeu a luat în persoana Sa cele create ale noastre ne duce la concluzia că și noi și lumea avem o șansă unică de a scăpa de timpul existenței noastre pământești și de a intra în viața veșnică, pentru că însuși Logosul înomenit s-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui³².

Numai cuprinși în această iubire a Preasfintei Treimi, avem un sens al existenței noastre și o perspectivă fericită care vizează veșnicia. Cel care face posibilă această comuniune este, desigur, Duhul Sfânt, Duhul iubirii Tatălui, care s-a arătat lucrător al acestei uniri încă din actul creației. El, fiind trimis de Tatăl să zidească și să înnoiască fața pământului³³, face ca ființele create să nu rămână despărțite de ființa necreată a lui Dumnezeu³⁴. Mai mult, prin Duhul dumnezeiesc, omul scăpă de procesele descompunerii și morții, fiind copleșit de harul a-toate-sfințitor, cum ne învață Sfântul Apostol Pavel³⁵. Pentru aceasta, Fiul lui Dumnezeu a luat firea noastră umană în timp pe care Și-a asumat-o din Fecioara curată, în parte, creată din nou, ca Adam, și în parte, născută din umanitatea anterioară căderii acestuia³⁶.

După aceea, Mântuitorul Hristos se jertfește cu trupul pentru noi, ca prin moartea lui noi să fim îmbrăcați în puterea Duhului Sfânt și să devenim fii ai Tatălui ceresc³⁷. Deci, atunci când Mântuitorul spune: „*Tatăl Meu până acum lucrează, și Eu lucrez*”³⁸, ne învață că El dă fiecăruia un timp potrivit pentru mântuire. Aceasta înseamnă că, în iubirea Lui nemărginită, El Însuși provoacă pe om la dialog și-l îndeamnă să nu mai păcătuiască, ca să nu sufere rele mai mari decât cele din timpul trecut, cum este cazul vindecării slăbănogului. Evident, Dumnezeu,

în pedagogia Sa divină, nu dorește să-și aducă aminte de păcatele oamenilor, numai pentru judecata ce va avea loc în viitor, ci-i îndeamnă în chip felurit la pocăință, încă viețuind în trupuri și înainte de marea zi a judecății³⁹.

*
* *

Complexitatea mișcării prin care se realizează unificarea creației cu Dumnezeu în timp și dincolo de timp este surprinsă de Sfântul Maxim Mărturisitorul în cuvintele: „*Odată ce veacurile rânduite de mai înainte pentru lucrarea prin care Dumnezeu avea să se facă Om au luat sfârșit la noi, Dumnezeu împlinind cu adevărat întruparea Sa desăvârșită, trebuie să așteptăm de aici înainte celelalte veacuri ce vor veni, care sunt rânduite pentru lucrarea îndumnezeirii tainice și negrăite a oamenilor. Unele din veacuri sunt pentru coborârea lui Dumnezeu la oameni, iar altele pentru urcarea oamenilor la Dumnezeu. Dacă Domnul nostru Iisus Hristos este începutul, mijlocul și sfârșitul tuturor veacurilor trecute, prezente și viitoare, pe drept cuvânt putem zice că a ajuns la noi, în virtutea credinței, sfârșitul veacurilor destinate îndumnezeirii celor vrednici, care actual se va face arătat după har, în viitor*”.

Din cele consemnate de Sfântul Maxim, constatăm că nu este vorba de o istoricitate liniară, cronologică, conform căreia istoria ar fi o succesiune de evenimente într-un cadru temporal. Omul, încă din această lume și din acest timp actual, are posibilitatea de a participa la transfigurarea lui și a cosmosului, trăind de pe acum taina desăvârșirii sale și gustând deja fericirea împărăției cerurilor. El are această posibilitate, întrucât Însuși Fiul lui Dumnezeu, care întrupându-se din Preasfânta Fecioară, prezintă prin prezența lui în lume simultan istoria și eshatonul, lumea fiind cadrul de manifestare a iconomiei Sale. Deci, El, făcând să se combine istoria și lumea cu eshatonul, transfigurează și timpul și lumea, fără ca acestea două să se identifice cu veșnicia Lui. Datorită acestui fapt, timpul de aici este o pregustare a veșniciei, când el reflectă comuniunea începută în această lume și continuată în veșnicie cu Dumnezeu, așa cum vedem în Sfânta Liturghie: „*Dă-ne nouă mai adevărat să ne împărtășim cu tine, până în ziua cea neînserată a împărăției Tale*”. De fapt, timpul în această trăire tainică este un urcuș continuu și infinit în comuniunea noastră cu Preasfânta Treime. Așa-

dar, „*veacurile vieții în timp, în care trăim acum sunt veacurile stării active, iar cele viitoare, care urmează după cele de aici, sunt veacurile duhului, ale prefacerii în starea pătimitoare. Aici găsindu-ne în stare de activitate vom ajunge odată, la sfârșitul veacurilor, luând sfârșit puterea și lucrarea noastră prin care activăm, iar în veacurile ce vor veni, pătimind prefacerea îndumnezeirii prin har, nu vom fi în activitate, ci în pasivitate, și de aceea nu vom ajunge niciodată la sfârșitul îndumnezeirii noastre*”. Cu alte cuvinte, „*aici, în timp, sufletul vede fața Domnului său și sălașul Lui de nepătruns și tot de aici el gustă dulceața lui Dumnezeu și se află în extaz; el respiră parfumul Său sfânt și este laudat pentru fericirea lui. El se așază în adâncurile slavei Sale și strălucește de raza frumuseții Sale. Se adăpostește în muntele cel sfânt al Lui⁴⁰, de unde se revarsă lumina Ființei Sale și nu va ieși de acolo decât dacă nu mai este vrednic să stea în unitate cu El. El nu iese nici din chipul său, nici din patria sa, atât timp cât va ședea acolo. Sufletul s-a făcut într-adevăr captiv al priveliștilor slăvite și, lăsându-se absorbit de acestea, nu se mai poate întoarce, datorită uimirii și desfătării sale. Vederea sa este prinsă de uimirea celor văzute și mișcărilor sale sunt vlăguite, rămânând nemișcat. Se vede închis ca într-un munte de lumină vădit tuturor, dar nevădit lui însuși. Este starea de extaz, pe care Tatăl nostru o numește «vederea slavei lui Dumnezeu»⁴¹, sunt bogățiile Muntelui celui Nou. Însă, chiar și în acest extaz, omul progresează și se întărește zi după zi și cu toate acestea, nu va putea niciodată să ajungă singur acolo, nici el și nici măcar îngerii. Întărindu-se din ce în ce mai mult, el se ridică tot mai sus, acetea fiindu-i date de sus pentru a ajunge din «slavă în slavă»⁴² la Slava Măreției, pe care doresc să o îplinească în unirea lui cu El⁴³.*

Nu încapă îndoială că, deși vorbim de timp și de transfigurarea lui, fără Mântuitorul Hristos și fără lucrarea Duhului Sfânt acesta n-ar avea niciun sens. Așa că, numai în Domnul Slavei sensul timpului se desăvârșește și se îplinește, adică își găsește sensul autentic. Anterior înomenirii Fiului lui Dumnezeu, timpul se îndreaptă spre Cel ce avea să vină în lume, dar după Înomenirea Lui, acesta dobândește dimensiunea răscumpărării și restaurării omenirii și creației. Odată ce Cuvântul a intrat în timpul nostru, timpul s-a plinit, cum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu, a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să*

*dobândim înfierea*⁴⁴. Evident, aceasta nu înseamnă nicidecum că Dumnezeu cel veșnic a anulat timpul nostru, ci l-a plinit, acesta fiind cuprins în veșnicia cerească și căpătând un caracter eminentemente eshatologic. Că Mântuitorul are în vedere acest aspect, El ne învață despre aceasta atunci când ne spune cum să ne rugăm și ce trebuie să spunem în Rugăciunea Domnească: „*Vie împărăția Ta; facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ*”⁴⁵. Mai târziu, Sfântul Apostol Pavel adaugă la aceasta cuvintele: „*Marana tha*” („*Domnul vine*”)⁴⁶, ceea ce înseamnă că timpul mântuirii este întotdeauna îndreptat spre venirea Domnului de la sfârșitul veacurilor. Este adevărat că această așteptare a venirii Domnului nu trebuie să fie una pasivă, căci „*Acum suntem fi ai lui Dumnezeu*, spune Sfântul Ioan Evanghelistul, *dar ce vom fi, nu s-a arătat încă*”⁴⁷. Prin urmare, la Dumnezeu timpul este un *acum permanent*, așa cum spune Mântuitorul tâlharului de pe cruce: „*Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai*”⁴⁸. Nu este un *astăzi* al clipei cronologice, ci un „*acum*” al Împărăției lui Dumnezeu, ca eveniment pregătit de Dumnezeu și așteptat de lume, cum am văzut mai sus. Acest timp este, fără îndoială, înscris în planul mântuirii noastre, deși se comportă ca o taină eshatologică încă de așteptat, de sperat și de dorit. Firește, această pregătire pentru viața veșnică păstrează viu sentimentul întâlnirii noastre tainice cu Dumnezeu care leagă timpul prezent de aici și nu încă, de al vieții noastre viitoare, fiind totodată o așteptare, cum mărturisim în Simbolul de credință: „*Aștept învierea morților și viața veacului, ce va să fie*”⁴⁹.

Dacă am vorbit despre timp și despre veșnicie, este necesar să spunem câteva cuvinte despre cine este modelul suprem pe care omul îl poartă în suflet în acest urcuș duhovnicesc. Acesta este firește Mântuitorul Hristos, Fiul lui Dumnezeu care S-a jertfit pentru păcatele noastre. El este Cel care, pentru prima dată, ne arată „*calea*” desăvârșirii, prin cuvintele: „*Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu*”⁵⁰. Astfel, „*cei curați cu inima*” nu pot fi alții decât aceia care au „*ochiul minții curat și cuprins de rugăciunea neîncetată, coborâtă în inimă*”, aceasta întrucât omul, ca ființă creată după chipul lui Dumnezeu, este „*atras să se ridice în lumină și să nu rămână cu privirea ațintită la nimic altceva din toată creația decât la Dumnezeu*”. Abordarea despre care vorbim reprezintă, în primul rând, o înțelegere profund interiorizată a adevărilor dumnezeiești și, în același timp, o manieră eficientă

de reactivare duhovnicească a nevoitorului pe treptele urcușului luminos. Dacă pornim de la cuvintele Sfântului Apostol Pavel, adresate corintenilor: „*Jar noi toți, privind ca în oglindă, cu fața descoperită, slava Domnului, ne prefacem în același chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului*”⁵¹, vom constata că întregul proces de ierarhizare mistică este sub acțiunea neîncetată a Duhului Sfânt, care transformă pe om în timpul mântuirii sale într-o formă din ce în ce mai clară după chipul lui Hristos Cel înviat. Deci, toți cei care, prin voia lui Dumnezeu doresc Împărăția cerurilor, în acest veac de încercare și de experiență, se eliberează de patimi, de egoism și de lăcomie și se întorc cu ochii de la fumul păcătos al lumii spre lumina slavei lui Dumnezeu. Aceștia, dobândind aripile vii ale Duhului, zboară și locuiesc în frumusețea netemporară a luminii despre care Marele Pavel spune că este la Dumnezeu. Ei nu mai sunt în timp și nici nu mai sunt slujitori ai trupului și ai lumii, ci sunt în Dumnezeu, fiind slujitori ai Duhului Sfânt. Minte lor nu se mai gândește la lume, ci la Dumnezeu, de unde ies mișcările lor sufletești în liniște și uimire divină. Fiind reînnoiți de slava învierii, ei privesc în toată vremea spre Dumnezeu cel Înviat și preamărit, făcându-se din oameni firești, cetățeni ai raiului, luminați de Dumnezeu. Ei au lepădat toată grija lumească, fiind captivați de dorința după Bunătatea personală care le-a inundat toată mintea și toată ființa. Nicio durere nu-i mai apasă, pentru că au fost altoiți prin Mântuitorul Hristos în Duhul Sfânt, pentru a fi fii ai Părintelui Ceresc.

Iată, prin urmare, cum și în ce chip se prezintă dimensiunea mistică a timpului în aceste stări duhovnicești, care pornesc de la perspectiva eshatologică și se continuă în cea parusiacă, în același timp. Trebuie subliniat și faptul că această dimensiune extatică a unirii cu Dumnezeu, *fie în trup, fie în afară de trup*, începe în întunericul luminos și se desăvârșește dincolo de eshatologia personală, în viața veșnică, depășind teoretic parusia, cum spune Mântuitorul: „*Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață*”⁵².

Rezumând cele de mai sus, putem spune că timpul biblic, privit din perspectiva prezenței progresive și stăruitoare a Cuvântului lui Dumnezeu în Sfânta Scriptură, este o realitate teologică și mistică, ce trimite la Dumnezeu și conduce progresiv la sensurile eterne ale iubirii Sale. El a fost creat de Dumnezeu

odată cu lumea, fiind un timp al vieții și apropierii de Dumnezeu. Manifestarea lui, ca armonie doxologică și ritm, este liturgică și de comunicare cu Dumnezeu. În paradis, timpul prezenta o lume a cuvântului, a împărtășirii și a iubirii dintre om și Dumnezeu, omul fiind zidit ca preot și împărat al făpturii. Însăși prezența numelui omului în memoria lui Dumnezeu era o garanție și o făgăduință a nemuririi și a bucuriei veșnice⁵³. Deci, timpul paradisiac era un timp al armoniei omului cu Dumnezeu, cu făpturile create și cu el însuși, ceea ce făcea ca el să aibă o dimensiune liturgică ce integra în sine doxologia omului și dăruirea reciprocă a Creatorului și a creaturii. În felul acesta, omul, creat de Dumnezeu pentru a urca mereu în iubirea divină, depășea prăpastia ontologică dintre creatură și Creator fiind umplută permanent de iubirea lui Dumnezeu și de răspunsul iubirii omului la iubirea lui Dumnezeu⁵⁴. În felul acesta, timpul biblic nu exista decât în conținutul său de viață, adică era viață și conștiință a vieții, și, de aceea, era umplut de afectele vieții omului⁵⁵. După căderea omului în păcat, toate s-au inversat în sens rău pentru om. Redresarea acestei alunecări și ridicarea omului la comuniunea dintâi cu Creatorul, o face Cuvântul Tatălui care se face om pentru mântuirea noastră. Astfel, viziunea temporalității ca icoană a planului veșnic al lui Dumnezeu pentru lume deschide din nou perspectiva umanității asupra programului eshatologic de unire a omului cu Dumnezeu. Mai înainte de venirea Domnului, prin prooroci, s-a reactualizat promisiunea prezenței lui Dumnezeu în lume, care desigur avea valoare eshatologică, deoarece ei priveau lumea prin perspectiva împlinirii planului lui Dumnezeu. În acest sens, Împărăția mesianică era una a curgerii vremurilor, dar și a împlinirii unui plan divin în care făptura avea să primească în interioritatea ei pe Dumnezeu Cuvântul. Ca Împărăție nemuritoare, aceasta era asemuită cu „*Ierusalimul cel de Sus*”, pentru că în ea avea să se concentreze eshatologic prezența lui Dumnezeu în spațiul și timpul creat: „*Că a ales Domnul Sionul și l-a ales ca locuință Lui. Aceasta este odihna Mea în veacul veacului. Aici voi locui, că l-am ales pe el*”⁵⁶. Evident, în această Împărăție, timpul își are începutul și sfârșitul în Logosul Tatălui, care și El la timpul potrivit a intrat în timpul nostru pentru a-l transforma într-un timp al veșniciei. Însăși rațiunile istoriei se grăbesc să intre în Hristos Mântuitorul spre împlinirea eshatologică a lumii, cum spune Sfântul Apostol Pavel⁵⁷. În acest caz, timpul și

lumea sunt tranzitorii, cresc împreună și se maturizează prin moartea și învierea Domnului. Tocmai pentru aceste rațiuni, este foarte important de subliniat solidaritatea ontologică a omului cu lumea, atât în cădere și ridicare lui, cât și în asumarea istoriei⁵⁸. Apocalipsa vine și conturează această legătură, expunând prin viziunea sa sfârșitului lumii și instaurarea Ierusalimului veșnic, în care timpul este privit ca o realitate plinită și finită⁵⁹. De aici, deducem că sfârșitul timpului lumii este în firea lucrurilor, iar menirea acestuia este ca să piară, pentru a lăsa loc veacului viitor⁶⁰. Așa că revelația începe și se sfârșește cu două realități, Facerea și Parousia pe care nimeni nu le-a văzut, decât numai Dumnezeu, care este mai presus de timp și de lume. Pentru ca și omul să aibă și el oarece vedere a timpului, Dumnezeu i-a dat această vedere în taina credinței, prin ochii Duhului Sfânt în Mântuitorul Hristos, Dumnezeul Omul.⁶¹

O altă dimensiune a temporalității, cum am văzut mai sus, este aceea că timpul cosmic este icoană a vremurilor mesianice și revelate. Mântuitorul însuși, la cererea fariseilor și saducheilor de a le arăta „*semn din cer*”, sublinia legătura logică a timpului cosmic cu planul Său mesianic: „*Când se face seară, ziceți: Mâine va fi timp frumos, pentru că e cerul roșu. Iar dimineața ziceți: Astăzi va fi furtună, pentru că cerul este roșu posomorât. Fățarnicilor, fața cerului știți s-o judecați, dar semnele vremurilor nu puteți!*”⁶². Așadar, *καρπος* este timpul nemăsurabil, dar umanizat și spiritualizat prin prezența lui Dumnezeu în lume, care lucrează în firea sa umană și în cei botezați și chemați să moștenească Împărăția iubirii Sale.

Un lucru foarte important, cu privire la timp și la veșnicie, subliniat de Sfintele Evanghelii, este acela referitor la „*ceasul Domnului*”, expresie care cuprinde mai multe sensuri ale timpului. Din această expresie, înțelegem cum Dumnezeu în iconomia Sa are grijă de înveșnicirea omului, trecându-l pe acesta și lumea printr-o succesiune de momente ale mântuirii, toate fiind fundamentate pe viitorul lor. Cum știm, evenimentele mântuitoare sunt realizate conform planului etern de unire a omului cu Dumnezeu, ele fiind unite cu veșnicia Fiului lui Dumnezeu care le săvârșește și desăvârșește. În acest context, *ceasul* Mântuitorului Hristos are valoare eshatologică tocmai pentru că evenimentele vieții Sale pe pământ sunt criteriile de valorizare și de judecată a umanității. Datorită acestui fapt, *ceasul* jertfei Domnului Hristos devine poarta spre veșnicie deschisă tuturor oamenilor, iar Învie-

rea Lui este începutul învierii acestora din robia păcatului și a morții. Deci, în Cuvântul înomenit, timpul se impregnează de veșnicie, iar istoria devine cruciformă din momentul în care El a luat Crucea lumii pe umerii Săi. Într-un sens mai larg, Însuși Mântuitorul Hristos este Crucea universului și Crucea timpului, arătând în El vocația de veșnicie a făpturii create din nimic.

Desigur, teologia timpului mântuirii noastre începe cu Maica Domnului care-L întrupează pe Fiul lui Dumnezeu din trupul ei feciorelnic, ea devenind icoana Bisericii, care primește în sine veșnicia. Sfântul Ioan Evanghelistul sesizează această relație mistagogică și personală a timpului, când Mântuitorul și mama Sa, la nunta din Cana Galileii, asistă la un timp hotărâtor al arătării slavei Sale. Acest moment arată deopotrivă că rugăciunea Preacuratei poate schimba rânduiețile firii și că poate grăbi istoria de a primi în sine pe Dumnezeu, dar și timpul Mântuitorului Hristos sau vremea Lui de a muri pentru păcatele întregii lumi. Acest ceas al transformării din iubire este prefațat de o schimbare a materiei, în cazul nunții din Cana, a apei în vin, moment în care sensurile creației își regăsesc vocația originară. Cât privește însă timpul morții și învierii Domnului, din iubire pentru oameni, acesta este momentul care dăruiește transformare istoriei pentru veșnicie, eternitatea umplând timpul, iar timpul umplându-se de eternitate. Așadar, taina *vremii* lui Hristos este de fapt taina ascultării și chenozei, tocmai pentru că Fiul împlinește voia Tatălui, împlinire care concentrează timpul în sine și biruiește hotarele firii⁶³. Așadar, în Mântuitorului Hristos timpul se împuținează, ajungând până la momentul unirii noastre cu cel iubit: „*Puțin timp mai sunt cu voi și Mă duc la Cel ce M-a trimis. Mă veți căuta și nu Mă veți găsi; și unde sunt Eu, voi nu puteți să veniți acum*”⁶⁴.

Evident, eshatologia mântuirii noastre cuprinsă categoric în Persoana Mântuitorului Hristos, aici și acum, se extinde pneumatologic în Biserică și în istorie, sfârșitul timpului fiind deja împlinit în El⁶⁵. Acest lucru îl subliniază Sfântul Apostol Pavel, în *Epistola către Corinteni*, care, după ce amintește câteva evenimente ale intervenției lui Dumnezeu în istorie, afirmă că eshatonul irumpe în istorie, ca realizare și desfășurare a lucrării Logosului de unire a umanității și a lumii cu Dumnezeu în iubire⁶⁶. În sensul acesta, timpul hristologic devine un timp al Bisericii ca *așteptare a Împărăției veșnice* care se află deja în Sfintele

Taine⁶⁷. Astfel, timpul Bisericii este în felul acesta tensiunea dintre așteptare și prezență, dintre dorire și plinire, dintre speranță și unire. Chiar cuvântul *parusie* are această ambivalență teologică a timpului eclesial, fiind venire și prezență, „*deja*” și „*nu încă*”. Ca atare, există o relație strânsă între venirea Cuvântului lui Dumnezeu în lume „*la plinirea vremii*”⁶⁸ și prezența Sa în lume după Înălțare, cum spune Domnul: „*Iată Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului*”⁶⁹. Datorită acestui fapt, temporalitatea ca limită ontologică a creației se prezintă și ca icoana unei procesiuni ontologice și pascale a persoanelor umane angajate în iubirea eternă a Creatorului.

Dar nu numai oamenii, ci și creaturile angelice trăiesc în eon, eonul fiind o durată spirituală, în care ele perseverează și se apropie de lumina veșnică a lui Dumnezeu în starea și în treapta ierarhică în care au fost create⁷⁰. După Sfântul Maxim Mărturisitorul, Dumnezeu cuprinde toată creația și tot timpul în Sine, El fiind „*un început și un sfârșit etern*”, începutul începuturilor și sfârșitul sfârșiturilor lumii⁷¹. Această viziune harică asupra timpului este inclusă în marea taină a istoriei lumii ca desfășurare a iubirii divine în creația văzută și nevăzută, unde domină ordinea inteligibilă a sensurilor creației ca taină a veacurilor în extensia ei teonomică⁷². Pentru a ilustra această legătură a creatului cu necreatul, Sfântul Grigorie folosește nu numai noțiunea de interval, ci și pe cea de hotar și mediu dintre două realități, realitate care este nu numai o categorie a ființei, ci omul însuși devine hotar sau margine a celor cunoscute de el în Dumnezeu, cum afirmam în introducere⁷³.

În concluzie, veacul este timp concentrat și copleșit de iubirea lui Dumnezeu, care cheamă la participare persoanele create, ea fiind un dar al libertății în iubire a omului și a lui Dumnezeu⁷⁴. Din această cauză, există o continuitate ontologică între timp și eternitate în lumină unică a iubirii care covârșește toate cele ce sunt⁷⁵. Spre exemplificare, întâlnim această percepție a istoriei în cântarea pascală: „*Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; astăzi mă ridic împreună cu Tine, înviind Tu; Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine: Însuși împreună mă preamărește Mântuitorule, în Împărăția Ta*”⁷⁶. De asemenea, timpul mântuirii reprezintă împreună-pățimire și înviere a noastră cu Mântuitorul Hristos, aceste acte fiind desigur temelia unirii noastre cu El în Împărăția Lui.

Note

¹ *Evrei* 13, 14.

² Există o deosebire totală între timpul mântuirii noastre și timpul ciclic. Acesta din urmă este o expresie clară a neputinței umanității căzute în păcat și în moarte, de a surprinde valoarea infinită a vieții pentru Împărăția lui Dumnezeu.

În societatea secularizată, ciclicitatea la care cheamă Nietzsche și Feuerbach a devenit expresia aroganței umane în fața evidenței și a înfrângerii ireversibile a omului de către un sistem reductiv la acumularea plăcerii și la evitarea durerii, după cunoscuta expresie a Sfântului Maxim Mărturisitorul. Revelația divină însă în istorie și Biserica Mântuitorului Hristos au combătut neconștient această tendință a umanității de a nega moartea și învierea.

Sfânta Scriptură cheamă oamenii la pocăință și la reiterarea valorilor nevăzute care guvernează viața, iar Sfinții Părinți (a se vedea Fericitul Augustin, *Cetea lui Dumnezeu*, XII, 10–20) continuă să arate că Dumnezeu dă oamenilor posibilitatea să se apropie de El, oferindu-le darul Duhului Sfânt.

Mircea Eliade va elabora o adevărată hermeneutică a timpului mitic recuperabil prin cult în religiile cosmice: eterna reînnoire din timpul corosiv al prezentului se poate face numai retroactiv, intrând într-o temporalitate ciclică. Această temporalitate este ambivalentă în comunitatea arhaică: repetiția ciclică e reînnoirea în paradisul original.

Omul primitiv percepe timpul ca pe clipa aurorală a creației: imediatul recurge la cosmogeneză pentru a se restaura. Gestul demiurgic este repetat ciclic și ritmic pentru a vindeca lumea de moarte, cerul se apropie de pământ.

Nici timpul filosofic nu este departe de timpul ciclic, el este de cele mai multe ori o irealitate a cărei inconsistență duce spre moarte. În cultura greacă, timpul, ca viață trecătoare, a fost la început personificat fiind agent al cosmogoniei și atotdevorator (E. Zeller, *A History of Greek Philosophy*, trad. S. F. Alleyne, London, 1881, I, pp. 468–469). Cât privește Eonul (αἰών) acesta a însemnat la început, în accepțiunea nefilosofică, durata vieții unui om. Parmenide nega nașterea în adevărata ființă și de aici negarea distincțiilor temporale de trecut și viitor în ființa și simultaneitatea prezentului continuu.

Aristotel va interpreta eonul ca dănuire nesfârșită, „*eonul cuprinde întregul timp la infinit*” (*De coelo*, I, 279a). Distincția dintre timp și eon apare explicită la Platon în *Timaeus* (37d). După filosof, timpul este creat pentru a sluji de imagine a stării ideilor care nu au nicio geneză (Ioannis E. Anastasiou, *Temps et eschatologie chez les Peres grecs*, în *Temps et eschatologie, Données bibliques et problematiques contemporaines*, Editions du Cerf, Paris, 1993, p. 84). Eonul este, deci, „*modul de existență*” al ființei după expresia lui Plotin (Eneade III, 7, 4). Prin urmare, dacă Platon vede timpul ca pe o icoană a eternității al cărei sfârșit este marea ardere universală, Aristotel va fi cel care va comprima ideile în noțiunea de Θεός Dumnezeu, sursa nemșcătoare a mișcării. Astfel, timpul în viziunea stagiritului era tot de natură relațională și derivativă, inseparabil de mișcare. Această sinteză aristotelică dintre eleatism și heracliteism va duce la nemșcarea parmenidiană a Primului Mișcător și subsecvent în curgerea heraclitiană a lumii vizibile, ceea ce înseamnă că cele patru elemente ale materiei sunt într-o permanentă mutație și amestec. Acest raționament îl determină pe Stagirit să definească prezentul (clipa) ca limită a două neființe (Fizica IV, 219a 24, în cartea lui Jean Yves Lacoste, *Timpul – o fenomenologie teologică*, Deisis, Sibiu, 2005, p. 9). Prin această afirmare a înlănțuirii clipelor, clipa însăși primește calitate nu doar de hotar între două neființe, ci ea e început al viitorului și sfârșit al trecutului. Această consistență a clipei îi conferă o obiectivitate care va fi dezbătută în întreaga gândire antică (R. Sorabji,

Time, Creation and the Continuum. Theories in Antiquity and the Early Middle Ages, London, 1983).

Ideea unui timp circular a fost continuată de Stoici, pentru care fiecare ciclu al universului își urmează calea și apoi este absorbit în focul original. Astfel, sfârșitul unui ciclu este nașterea unui nou ciclu cosmic, orice moarte este naștere și toate evenimentele ciclului trecut vor fi reconstituite în cel nou. Stoicii vor observa, de asemenea, dificultatea logică a ideii de prezent și paradoxul timpului.

Neoplatonismul este, în sfârșit, cel care va fundamenta ideea emergenței ontologice și a emanației universale. Unicul inefabil al lui Plotin, deși nemșcător, permite schimbarea și timpul în domeniile sale inferioare. Fără să răspundă la întrebarea: în ce ipostază a ființei emanate ia ființă timpul?, Plotin consideră că zonele superioare ale ființei sunt neatinsse de timp. El încearcă disperat să relaționeze lumea temporală de cea veșnică prin procesul de degradare succesivă și progresivă a ființei. Dar, această emanație, întrevăzută și de Platon în conceperea de către el a lumii schimbătoare și relative, ca imagine a ideilor neschimbătoare și absolute, este concentrată în noutatea lui Plotin: conturarea ideii de timp, ca măsură a schimbării. În acest context, timpul plotinian apare la al doilea nivel al emanației din Ființă, împreună cu Sufletul Lumii, adică receptaculul sufletelor individuale. Împotriva acestor tendințe și încercări nereușite ale timpului ciclic din gândirea elenistă au răspuns Sfinții Părinți care au afirmat cu precizie calitatea creată a timpului și eternitatea lui Dumnezeu. Astfel, ei au reușit evitarea predestinării omului, printr-o complexă sinergie între har și libertate în persoana umană. Așa cum am văzut mai sus, libertatea nu se confundă cu liberul arbitru, ci este extensia omului spre Dumnezeu, vocația împlinirii chipului său divin prin asemănarea cu Dumnezeu și temei al epectazei nesfârșite spre lumina necreată a Duhului Sfânt. Această viziune a libertății este cu neputință de susținut, fără a afirma existența și lucrarea în lume a învierii Mântuitorului și a Împărăției lui Dumnezeu, care împlinesc și desăvârșesc pe om.

³ *Ioan* 16, 2.

⁴ *II Petru* 3, 9.

⁵ *Apocalipsă* 3, 20.

⁶ Timpul reprezintă, desigur, intervalul dintre chemarea lui Dumnezeu și răspunsul omului, spațiu care arată că el trebuie interpretat personal și înțeles în taina comuniunii dintre noi și Dumnezeu. Rădulescu-Motru, prin teoria personalismului energetic, face o distincție între timp și destin. El atribuie o caracteristică personalistă a destinului care se diferențiază de un timp monoton, liniar și opac la orice deschidere spre transcendență. Bineînțeles că nu trebuie înțeles destinul lui C. Rădulescu-Motru ca fiind acel destin al lumii antice, caracterizat de zădărnici și fatalitate. Prin destin, el înțelege un timp subiectivizat care leagă organic viața lăuntrică a omului cu evenimentele din univers. Mai mult, conceptul de „*destin*” utilizat de Motru arată dimensiunea transcendentă a timpului și preeminența subiectivului față de obiectiv. După autorul nostru, „*Subiectivul nu mai apasă asupra destinului ca o meteahnă care îl face să apară ca nepotrivită cercetării științifice, ci subiectivul care se leagă de destin este doar un indiciu că destinul este mai adânc în suflet, de cum este timpul, și ca atare mai concret și mai primitiv. Destinul este mai subiectiv, față de timp; în consecință, mai legat de totalitatea sufletului omenesc, de cum este timpul. Mai legat fiind de totalitatea sufletească, raportul între el și timp în ceea ce privește fundamentarea lor se inversează; nu din cunoștința timpului ne vom lămuri asupra destinului, ci din cunoștința destinului vom avea lămuriri asupra timpului*”.

⁷ Părintele Stăniloae consideră că timpul și mișcarea fac parte din realitățile specifice creației nedesăvârșite, fără ca acestea să fie văzute ca realități negative sau păcătoase, ci ca mediatori spre eternitatea lui Dumnezeu. Pentru a ne da mai bine seama de acest fapt,

să ne gândim la importanța înomenirii Fiului lui Dumnezeu, act prin care creația temporală este primită în eternitatea lui Dumnezeu. În acest cadru, timpul este străbătut de iubirea dumnezeiască și de lucrarea mântuitoare a omului prin jertfa crucii și prin învierea Fiului lui Dumnezeu înomenit.

În mentalitatea impusă de tehnologia modernă timpul personal este aproape eliminat. Omul de astăzi, prin prisma unor măsurători cât mai exacte, pune timpul în slujba pragmatismului, și prin urmare acesta își pierde semnificația de chemare divină spre mântuire. Dar timpul, ca o componentă a persoanei, este legat de viața concretă a persoanei umane, fără ca să se autonomizeze. Omul, ca să răscumpere vremea mântuirii sale, trebuie inevitabil să se deschidă către Dumnezeu și către confracții săi, adică să fie indisolubil legat de planul lui Dumnezeu, de mântuirea oamenilor și de transfigurarea lumii. Numai înțelegând timpul în acest fel, omul se desvârșește și se deschide întru totul veșniciei.

Psalmistul ne îndeamnă să ne rugăm lui Dumnezeu să ne învețe „să socotim bine zilele noastre, ca să ne îndreptăm inimile spre înțelepciune” (Ps 89, 14). Așa că, timpul omului de astăzi, cum spuneam, este raționalizat și industrializat, iar chemarea lui nu mai este nici măsurată și nici înțeleasă. Deci, omul, în timpul mecanicist, este fără de timp al mântuirii, supus analizei științifice și lipsit de orice fundament subiectiv.

⁸ Evrei 7, 3.

⁹ Efeseni 5, 16–17.

¹⁰ Augustin, *Confesiuni* XI, 7, Desclée de Brouwer, Paris, 1962, p. 41.

¹¹ Ioan 1, 4.

¹² Confesiuni XI, 9.

¹³ Confesiuni, XI, 13, 16.

¹⁴ M. A. Schmidt, *Temps et eschatologie chez les Peres latins*, în *Temps et eschatologie, Données bibliques et problematiques contemporaines*, Editions du Cerf, Paris, 1994, p. 101.

¹⁵ Fericitul Augustin spunea într-una din meditațiile sale: „Ne-ai făcut pentru Tine, Doamne, și neliniștit este sufletul nostru până ce se va odihni întru Tine”. Alexandru Schmemmann spunea că: „Omul este o ființă care are forme, însă el are forme după Dumnezeu. În acest sens, omul este un homo-sapiens, homo faber, însă, înainte de toate, un homo adorans, care-l vrea pe Dumnezeu” (*La vie du monde*, New York, 1963, pp. 15–16).

¹⁶ Ioan 5, 24.

¹⁷ Ioan 5, 25.

¹⁸ „Ca răutatea să nu fie fără de sfâșit, ci din iubire de oameni, ca un Dumnezeu al părinților noștri, a poruncit amestecului și împreunării acestora și acestei negrăite legături a Sa, prin vrerea Sa, cea dumnezeiască să se desfacă și să se risipească...”. (Molitifelnic, *Rânduiala înmormântării mirenilor, Rugăciunea de iertare*, p. 215).

¹⁹ *Idem*, *Rânduiala înmormântării mirenilor*, stihurile glas 2, p. 209.

²⁰ *Idem*, glasul 8, p. 211.

²¹ „Moartea e cea mai cumplită tragedie pentru oameni”, spune părintele Stăniloae. Chiar Dumnezeu trăiește mila pentru oameni din pricina ei. De aceea, El însuși Și-o însușește pentru a o birui, sau intră în ea pentru ca noi să nu rămânem în ea. Ea chinuiește pe om și înainte de-a se produce. Hristos o asumă, o așteaptă, o primește, dar nu rămâne în ea, ci o face trecere la viața veșnică fericită pentru Sine și pentru cei ce se unesc prin iubire cu El și cu ceilalți. Moartea e biruită de iubire, de bucuria iubirii de Dumnezeu Cel iubitor de oameni. Iisus, plângând pentru moartea lui Lazăr, include în plânsul Său pe toți oamenii, din milă pentru ei. Și aceasta L-a făcut să ia moartea, pentru ca s-o învingă. Moartea Lui

e unită cu mila pentru oameni. Deci, datorită iubirii Lui nemărginite El trăiește o durere îndoită, și prin aceasta învinge moartea. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan...* nota 1414, p. 522)

²² In 11, 25.

²³ In 11, 26.

²⁴ J. Moltmann, *Theologie der Hoffnung*, München, 1965, p. 174.

²⁵ M. Eminescu spunea în *Scrisoarea I* despre această naștere, astfel: „La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă./ Pe când totul era lipsă de viață și voință./ Când nu s-ascundea nimic, deși tot era ascuns.../ Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns. Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?/ N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă./ Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază./ Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază./ Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface./ Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!.../ Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur./ Iată-l Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!.../ Punctu-aceia de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii./ E stăpânul fără margini peste marginile lumii.../ De-atunci negura eternă se desface în fășii./ De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii.../ De atunci și până astăzi, coloniile de lumi pierdute/ Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute/ Și în roiuri luminoase izvorând din înfinit./ Sunt atrase în viață de un dor nemărginit” (*Scrisoarea I*).

²⁶ Ieremia 31, 34.

²⁷ Ioan 1, 39.

²⁸ Ioan 2, 1-3.

²⁹ Este de la sine înțeles că Fiul lui Dumnezeu, făcându-se purtător al firii noastre pentru veșnicie, devine în timpul eshatologic un mediu de manifestare a puterilor dumnezeirii: întâi în El și apoi în toți oamenii uniți cu El prin Taina Botezului și a Sfintei Euharistii.

³⁰ Ioan 4, 23–24.

³¹ Când Mântuitorul s-a Înălțat la ceruri, Apostolii s-au despărțit de El, închinându-i-se, aspect liturgic consemnat de Sfântul Evanghelist Luca: „Și pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer. Iar ei, închinându-se Lui, s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare. Și erau în toată vremea în templu, lăudând și binecuvântând pe Dumnezeu. Amin” (Lc 24, 51–53).

³² În cadrul unei doctrine panteiste, „devenirea întru ființă”, n-ar aduce nicio noutate, deoarece panteismul susține că totul se dezvoltă în cadrul acelorași legi. Mai mult, această învățătură susține că omul n-are o însemnătate prea mare și, deci, nici iubirea lui față de Dumnezeu și față de lume n-are importanță, căci toate rămân supuse timpului și morții. Pe când în lucrarea Duhului Sfânt, omul ca persoană crește și se dezvoltă, trecând succesiv de la o treaptă la alta, până ce ajunge să guste încă din lumea aceasta darurile veșniciei și bucuria comuniunii cu Preasfânta Treime.

³³ Psalmul 103, 31.

³⁴ Dumnezeu a creat lumea și materia, din care se constituie trupul și universul material, din care sufletul organizează trupul și în care se vede măreția lui Dumnezeu. Dar, fără Duhul lui Dumnezeu, materia trupului și materia universului nu se pot reține de la procesele transformărilor lor, de care sunt legate coruperea și moartea. Bineînțeles, cel necredincios nu vede în viața lui pe Dumnezeu, cum zice Psalmistul: „...zis-a cel nebun întru inima sa: «Nu este Dumnezeu!»” (*Psalmul* 52, 1). El vede în trupul său și în universul material numai un proces natural, pe care-l socotește că există prin el însuși. Astfel, fiind fără Dumnezeu, el se naște numai ca un trup doritor de plăceri materiale. Pe când cel cuprins în trupul Mântuitorului Hristos prin Taina Botezului se curăță de plăce-

rile trupești. El știe că Dumnezeu, făcând materia, trupul și sufletul său, a pus în evidență mai presus de orice armonia spiritului său omenesc și bogăția minună a lucrării Sale divine. Pornind de la această credință el este totdeauna antrenat în procesul cunoașterii tainelor cerești, întrucât prin comuniune cu Dumnezeu el trece dincolo de timp și spațiu și ajunge acolo „unde nu este întristare și suspin, ci viață fără de sfârșit”.

³⁵ Sfântul Apostol subliniază faptul că odată ce ne-am semănat întru slavă, harul Duhului Sfânt se află în sufletul nostru, iar toate procesele trupului sunt copleșite și luminate spiritual, ca să se arate în el frumusețea desăvârșită. Așadar, cele spuse de Fericitul Pavel, despre învierea din urmă și despre veacul eshatologic, se operează în om, de îndată ce el este botezat în numele Preasfintei Treimi. Mai concret, când el spune: „Se seamănă (trupul) întru stricăciune, înviază întru nestricăciune; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă, se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc” (I Corinteni 15, 42–44) are în vedere pe omul care s-a botezat întru moartea și învierea Domnului. Aceasta ne arată că procesul de transformare a omului, din trupesc în duhovnicesc, are un timp, care „vine și acum este”, cum precizează Sfântul Ioan Evanghelistul.

³⁶ Fiul lui Dumnezeu se face ipostasul unei firi născute din Duhul Sfânt, al unei umanități înduhovnicite, dar nelipsite de slăbiciunile nepăcătoase de după păcat, pe care a trebuit să le învingă ca om. Dacă la conceperea din Fecioara Maria, El a început să-Și formeze umanitatea proprie din Duhul Sfânt, pe care-l avea ca împreună ipostas din Tatăl, la Botezul Său de către Ioan, își însușește același Duh Sfânt, ca om, pentru a-L comunica și celorlalți oameni printr-o nouă naștere din apă și din Duh. Așadar, Mântuitorul se botează ca primul nou Adam în numele fraților Săi și apoi îi botează, prin Apostoli și urmașii acestora, și pe ei, cum spune Sfântul Ioan Botezătorul: „Cel ce m-a trimis să botez, Acela mi-a spus: «Peste Care vei vedea Duhul pogorând în chip de porumb, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfânt»” (Ioan 1, 33). Irineu Popa, Mitropolitul Olteniei, *Iconomia plinirii vremilor în Hristos*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2013).

³⁷ Mai întâi, trebuie să spunem că Mântuitorul, pe Tabor, a copleșit virtual moartea Lui trupească de lumina Duhului. Prin aceasta, El a arătat anticipat că și trupul său este îndumnezeit, ca ucenicii să nu fie clienți din credință că El este Dumnezeu adevărat și om adevărat, nici când Îl vor vedea murind pe cruce.

În întâmpinarea acestui moment al crucificării, Domnul le-a vorbit ucenicilor despre răstignirea Lui înainte de Schimbarea la Față, ca, văzându-L acum cuprins de lumină pe Tabor, să știe că moartea cu trupul va fi învinsă prin lumină și înviere. În felul acesta El a arătat că Duhul este Cel care face ca trupul să fie viu în mod virtual, pentru ca apoi să-l învie în mod real și actual, după această viață, El fiind „Domnul de viață Făcătorul”. Dar, evident, chiar dacă Domnul ne-a mântuit obiectiv, totuși, fiecare dintre noi trebuie să se silească să conlucreze cu Duhul Sfânt, ca să se bucure de aceste roade duhovnicești. Ca atare, pentru a ajunge la vârful cel mai înalt al lucrării Duhului, trebuie să ne curățim de patimi și să lăsăm să pătrundă în mădularele noastre trupești harul dumnezeiesc. Căci, așa cum în firea umană a Domnului a lucrat Duhul Sfânt, făcându-o dumnezeiască, tot așa și noi ne vom face „părtași ai dumnezeieștii firi”, stând în comuniune cu Duhul Sfânt. Deci, cum Duhul a lucrat și în Mântuitorul Hristos ca om, și în noi va lucra mântuirea noastră sporind calitățile noastre sufletești și ca să ajungem la asemănarea cu Dumnezeu. Astfel, dacă vrem să ne înduhovnicim viața, avem nevoie să fim permanent copleșiți tot mai mult de har în timpul vieții pământești, ca prin puterea Lui să ucidem atracția spre plăcerile trupești și să primim în schimb lumina cea neînserată a Împărăției cerurilor (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu...*, pp. 123–125).

³⁸ Ioan 5, 17.

³⁹ I Corinteni 11, 30–32.

⁴⁰ Ps 2, 6: „Iar Eu sunt pus Împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului”.

⁴¹ Sf. Grigorie de Nyssa, PG 46, 716, D.

⁴² II Corinteni 3, 18.

⁴³ Jean de Dalyaatha, *Omilia VI*, 22, în *Les Homilies I–XV*, traduction, introduction et notes par Nadira Khayyat, CERO, 2007, p. 117. Între elementele dominante din acest text, se disting următoarele trăsături ale urcușului duhovnicesc, întru lumina slavei învierii Mântuitorului: întunericul luminos, „muntele de lumină”, „slava Măreției”, vederea lui Dumnezeu în slavă, extazul, lumea cea nouă, progresul duhovnicesc „din slavă în slavă”. Urcușul epectatic „din slavă în slavă” conturează trăirea „progresului divin etern” (επεκτασις). Întărind această realitate eshatologică, Sfântul Grigorie de Nyssa, citează pe Sfântul Apostol Pavel, care zice: „Fraților, nu (zic) că am și dobândit îndreptarea, ori că sunt desăvârșit; dar, o urmăresc că doar o voi prinde, întrucât și eu am fost prins de Hristos Iisus. Fraților, eu încă nu socotesc să o fi cucerit, dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea, și tinzând (επικτεινομαι) către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu întru Hristos Iisus (Filipeni 3, 12–13)”. Deci, dacă Moise, pentru a intra în întunericul luminos al dumnezeirii, lasă în urmă toate cele pământești, dezvelindu-se de zgura instinctelor și pornirilor animalice, se înțelege de la sine că oricine dorește viața desăvârșită trebuie să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să urmeze lui Hristos Domnul cel înviat. Din acest moment al urcușului întru lumina cea neapropiată, iubitorul de Dumnezeu se subțiază duhovnicește, intrând în muntele bucuriei Domnului său. El începe un urcuș anevoios, dar plin de speranță și lumină. Este adevărat că omul trebuie să știe că „numai după ce s-a curățit de patimi poate să îndrăznească să se apropie de munte. Căci, cu adevărat, muntele înălțat pieptiș și greu de urcat este cunoașterea lui Dumnezeu (theologia). Și mulțimea poporului deabia ajunge la poalele ei. Iar dacă este vreun Moise, numai acela poate să prindă în auz sunetele trâmbițelor, despre care spune cuvântul istorisirii că se aud mai tare pe măsura urcării” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Viața lui Moise*, în PSB 29, p. 71). Prin urmare, scopul ultim al omului este înaintarea neîncetată în lumina învierii Domnului. Deși sufletul este în Duhul Sfânt, fiind transformat după asemănarea lui Dumnezeu (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scolii la Sfântul Dionisie Areopagitul*, PG 4, 308A; Ioannis L. Galanis, *Relația dintre om și creație în Noul Testament*, în *Anuarul Universitar al Facultății de Teologie a Universității din Tesalonic*, Anexa, nr. 36 a volumului 27, 1982, Tesalonic 1984, p. 89), totuși, nu poate ajunge niciodată la cunoașterea ființei lui Dumnezeu, deoarece el rămâne la nivelul unei ființe create. Dumnezeu rămâne etern dincolo de suflet, atrăgând sufletul dincolo de propria-i sferă, în adâncimi și mai adânci. Sufletul tinde constant spre Dumnezeu, tânjind după ceea ce este dincolo de el (Kathryn Rombos, *Gregory of Nyssa's Doctrine of Epektasis: Some Logical Implications*, *Studia Patristica*, vol. 37, Peeters, Leuven, 2001, pp. 288–293).

⁴⁴ Galateni 4, 4–5.

⁴⁵ Matei 6, 10.

⁴⁶ I Corinteni 16, 22–23: „Cel ce nu iubește pe Domnul să fie anatema! Maran atha! (Domnul vine). Harul Domnului Iisus Hristos cu voi”.

⁴⁷ Ioan 3, 2.

⁴⁸ Luca 23, 43.

⁴⁹ Este clar că înainte de a ajunge în lumea veșnică și de a ne bucura de frumusețea feței lui Dumnezeu, noi trăim aceste stări sufletești prin harul Duhului Sfânt. Răpit în această dragoste divină, cei credincioși sunt răpiți în locul în care cei drepti respiră

harul Duhului Sfânt; cugetul lor a încetat să se mai clatine de mișcările cele păcătoase și Duhul grăiește în ei. El este locul limpede și bun care se cheamă „Lumina fără formă”, în care mintea intră dirijată și invitată de Duhul Sfânt. Astfel, așezându-se la rugăciune, cel desăvârșit vede strălucirea Ființei Sale, în timp ce bunătatea propriei Sale naturi îi strălucește în suflet: se vede așa cum este, simte Lumina dumnezeiască strălucind înlăuntrul său și se transformă după asemănarea cu El. Asemănarea naturii sale se ivește înaintea ochilor săi, pentru a vedea singur asemănarea cu Dumnezeu, întrucât s-a unit cu Lumina cea fără de formă, care este Lumina Preasfinte Treimi ce strălucește înlăuntrul său. El se aruncă în valurile frumuseții dumnezeirii și rămâne acolo plin de uimire. Și uneori este transformat din vedere în vedere, depărtându-se într-o clipită de ceea ce este vătămător (Ioan de Dalyatha, *Omilia VI*, 15). Această stare de continuă unire cu Dumnezeu depășește cu mult capacitatea de înțelegere a minții omenești și, de aceea, trebuie acceptată într-o formă apofatică. Așa se face că, încălzită de iubirea dumnezeiască, mintea ascetului se face străvezie la mișcările Duhului și se deschide bunătăților dumnezeiești, lepădând zgura gândurilor deșarte. „Astfel, cunoașterea ca «vedere» sau ca «simțul cel mai intelectual» al omului este suprimată, pentru a da loc iubirii sau, mai degrabă, această cunoaștere mistică devine iubire. În asemenea experiență, omul, angajat pe drumul cunoașterii mistice, se deschide spre unirea tainică cu Dumnezeu, prin întoarcerea de la lucrurile exterioare către adâncurile sale de taină și prin desfacerea de orice cunoștință reprezentată de imagini sau concepte raționale. Deci, cu mintea și cu sufletul purificate de tot ceea ce nu sunt ele, nevoitorul intră în lumina cea neapropiată și se face părtaș, așa cum zice Sfântul Apostol Petru, «dumnezeieștii firi» (IPS Irineu Popa, *Experiențe mistice...*, vol. II, p. 393).

50 *Matei* 5, 8.

51 *II Corinteni* 3, 18.

52 *Ioan* 5, 24.

53 Psalmistul subliniază această dimensiune a omului și a numelui său: „Numele lui va dăinui pe vecie; cât va fi soarele, va fi pomenit numele lui” (*Psalmul* 71, 17).

54 Din nefericire, omul n-a ascultat de porunca divină și, prin urmare, a căzut pradă timpului său de pedeapsă, până la venirea Fiului lui Dumnezeu, care s-a făcut om pentru mântuirea lui. Însăși cuvintele lui Dumnezeu adresate primilor oameni după păcat, ne arată pervertirea întregii creații și a timpului împreună cu ea: „Voi înmulți mereu necazurile tale, mai ales în vremea sarcinii tale, în dureri vei naște copii, atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni” (*Facere* 3, 16). Astfel, nașterea în dureri arată perpetuarea timpului și a păcatului strămoșesc și dificultatea omului de a mai fi împreună creator cu Dumnezeu. Cele două coordonate ale timpului vieții – zămislirea și nașterea – sunt marcate de data aceasta de durere și de păcat în economia omului căzut. Este adevărat că acest timp al căderii va primi în final sens prin făgăduința definitivă a lui Dumnezeu după potop, de a păstra ordinea cosmică pentru iubirea pe care o poartă omului creat după chipul Său. Această durere va fi ridicată desăvârșit prin nașterea feciorelnică a Născătoare de Dumnezeu, care nu va mai zămisli în pânțele decât în timp, dar în afară de ispită bărbătească, pentru ca acel născut dintr-ânsa să răscumpere timpul păcatului și să-l transforme în timpul mântuirii pentru toată lumea. Sfinții Părinți afirmă lipsa de durere în nașterea Mântuitorului, ca o consecință a lipsei de păcat în zămislirea Lui. Cuvintele psalmistului: „Întru fărâdelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea” (*Psalmul* 50, 6), își pierd astfel efectivitatea, atât în nașterea după trup a Fiului lui Dumnezeu, cât și în nașterea credinciosului „din apă și din Duh” (*Ioan* 3, 5).

55 Am putea chiar spune că timpul biblic era flexibil și eterogen, în funcție de trăirile omenești care aveau loc în el. El este o continuitate de rugăciune a prezenței lui Dumnezeu în mijlocul

poporului Său și a prezenței poporului ales în inima preocupărilor lui Dumnezeu (A se vedea, Jacob J. Petuchovski și Clemens Thoma, *Liturgia iudaică în Lexiconul herder al întâlnirii iudeo-creștine*, Humanitas, 2000, pp. 156–159).

56 *Psalmul* 131, 13–14.

57 *I Corinteni* 7, 31.

58 Această alegorie om-lume apare clar în concordanța antropologică a treptelor temporale ale omului, ale cosmosului și ale istoriei, unde copilăria și maturitatea lumii sunt asociate cu „starea bărbatului desăvârșit” (*Efesenii* 4, 13), în care Hristos Domnul a propovăduit, „a murit și a înviat” (*I Tesaloniceni* 4, 16).

59 *Apocalipsă* 10, 6.

60 Din acest unghi de vedere, constatăm o corespondență intimă dintre spațiu și timp, dintre identitatea lor ontologică și viitorul acestora cu privire la oameni și la creație, în general. Desigur, toate lucrurile vor trece, numai Cuvântul lui Dumnezeu va rămâne în veac, el fiind singurul care are testura eternității, pentru că el cuprinde începutul și sfârșitul lumii și al istoriei, prin descoperire dumnezeiască.

61 Psalmistul spunea: „O mie de ani înaintea Ta este ca o zi care a trecut și ca staja nopții” (*Psalmul* 90, 4).

62 *Matei* 16, 2–3. Redăm aici și cuvintele Sfântului Apostol Pavel care, afirmând dimensiunea providențială a timpului ca plinire a planului divin veșnic în istorie pentru înveșnicirea creaturii, explică și mai lămurit cele spuse de Domnul: „Căci Hristos, încă fiind noi neputincioși, la timpul hotărât a murit pentru cei necredincioși” (*Romani* 5, 6).

63 Venirea Domnului în lume, cum subliniam mai sus, aduce un nou sens timpului, acesta fiind considerat timpul Domnului, pentru că acest timp este în El. De asemenea, acest timp al Domnului este și timpul mântuirii noastre, pentru că în Domnul noi suntem cuprinși pentru a fi transferați în iubirea veșnică a Tatălui ceresc. Sfântul Apostol Pavel sintetizează magistral această cuprindere și deschidere a noastră în Mântuitorul Hristos, când zice: „Mulțumind cu bucurie Tatălui celui ce ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților, întru lumină. El ne-a scos de sub puterea întunericului și ne-a strămutat în împărăția Fiului iubirii Sale, întru Care avem răscumpărarea prin sângele Lui, adică iertarea păcatelor” (*Colosenii* 1, 12–14).

64 *Ioan* 7, 33–34.

65 K.J. Woolcombe, *The Biblical Origins and Patristic Development of Typology*, în *Essays in Typology*, col. „Studies in Biblical Theology 22”, SCM Press, London 1957, p. 39.

66 Iată cum prezintă fericitul Pavel această lucrare eshatologică a Mântuitorului: „Căci nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți că părinții noștri au fost toți sub nor și că toți au trecut prin mare”... (*I Corinteni* 10, 1–11).

67 Considerăm că pe această direcție se situează și teologia patristică a timpului care nu este altceva decât o extensie și o trăire a teologiei biblice în care oamenii lui Dumnezeu, membri ai Bisericii, experimentează și aprofundează în Duhul Sfânt taina iubirii lui Hristos pentru lume în toată diversitatea ei personală și dialogică. În teologia scrierilor patristice, timpul nu este o pură speculație teologică, ci o experiență vie a Duhului Sfânt prezent și lucrător în Biserică, iar aprofundările lor sunt o desfășurare a credinței și îndumnezeirii omului. Astfel, metaforele temporale patristice sunt expresii ale diversității de unire a omului cu Dumnezeu și pietre de hotar dintre timpul actual și veșnicie (a se vedea și Constantin Andronikof, *Le sens de la liturgie*, Editions du Cerf, Paris, 1988, pp. 53–55). Chiar și faptul de a vorbi despre cele necuprinse cu gândul este pentru Părinții Bisericii un demers prin care Mântuitorul Hristos, cel veșnic, se revarsă haric și iubitor în viața vremelnică.

68 Galateni 4, 4.

69 Matei 28, 20.

70 Evident, această procesiune ontologică a creaturilor cerești evită emanationismul plotinian sau ciclicitatea dualistă origenistă (Paul Plass, *Timeless time in Neo-Platonism*, în *The Modern Schoolman*, vol 55, 1977, pp. 1–59). Eonul este și starea celor care vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu, fiind unirea temporalului creat cu eternitatea divină care îl naște și înveșnicește. (A se vedea Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Editura Paideia, București, 1996, *Despre numirile dumnezeiești* IV, 1, X, 3).

71 După Sfântul Maxim „Începutul, mijlocul și sfârșitul sunt însușirile celor pe care le împarte timpul; ba ar putea zice cineva fără să greșească, că sunt ale celor privite la un loc în veac. Căci timpul având mișcare măsurată, se circumscrie prin număr. Iar veacul fiind cugetat în existența lui împreună cu categoria lui când implică intervalul întrucât își are un început al existenței” (Sf. Maxim Mărturisitorul, în *Filocalia* II, 1947, p. 126). Cum constatăm în teologia Sfântului Maxim, istoria este organizată triadic, plecând de la distincția *început-mijloc-sfârșit*, în dimensiune mistagogică și simbolică. Una dintre triadele realității cu relevanță cinetică și ontologică este *naștere-mișcare-odihnă*. Iar o altă triadă simbolică a realității este *ființă - ființă bună - ființă bună veșnică* (Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie*, Einsiedeln: Johannes-Verlag, 1961, ed. a 2-a, pp. 610–613). Sfântul Maxim va împrumuta noțiunea de interval, extensie din teologia capadociană și o va folosi pentru a arăta mișcarea progresivă a creaturilor în timp, ca apropiere neapropiată de Dumnezeu. Toate fapăturile au un început al ființei lor, iar intervalul dintre acest început și starea lor prezentă este măsura apropierii și orientării lor ființiale. Intervalul este și prăpastia infinită care separă creatura de Creator, iar caracteristica fundamentală a creaturii este finitudinea ei (PG. 91, 1057A). Universul este spațiu finit, iar timpul este mișcare finită, fiind amândouă cuprinse și limitate de infinitatea care le conține. Lumea se mișcă, deoarece nu și-a găsit încă sfârșitul calitativ, scopul final: „Deci, dacă ființele raționale sunt făcute ele numaidecât se și mișcă ca unele ce sunt mișcare după fire dinspre început pentru faptul că există spre sfârșit după alegerea voinței spre existența fericită – tu, eu, ei/noi. Căci ținta mișcării celor ce se mișcă este existența fericită, precum începutul ei este însăși existență. Iar aceasta este Dumnezeu Care e și Dătătorul existenței și Dăruito-

rul existenței fericite ca început (obârșie) și sfârșit (țintă). Căci din el avem și a ne mișca simplu ca din început și felul cum ne mișcăm spre El ca țintă” (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PSB 80, Editura IBMBOR, București, 1983, pp. 73–74). Mișcarea este, așadar, un adevăr calitativ fundamental al creației ca posibilitate a unirii progresive cu Cel neapropiat în iubire.

72 După Sfântul Ierarh coerența celor create în timp de Dumnezeu are o valoare liturgică și mistagogică, pentru că însuși Dumnezeu se oferă progresiv în har omului însetat de iubirea lui Dumnezeu. Faptul că slujbele Bisericii sunt cuprinse într-o „rânduială” arată că sensul iconic al creației ca Liturghie de slavă lui Dumnezeu și finalitatea ei de lumină în veacul viitor care e o Liturghie veșnică. În acest context, *akoluthia* Sfântului Grigorie este o progresivitate care deduce spre scopul final al creației (a se vedea pe larg aprofundarea tuturor sensurilor acestui termen al Sf. Grigorie la Jean Danielou, *L'etre et le temps chez Gregoire de Nysse*, Leiden Brill, 1970, pp. 18–49).

73 Prin urmare, tot „ceea ce se cuprinde mereu e totdeauna mai mult decât cele ce s-au cuprins înainte, dar nu hotărâncește în sine ceea ce se caută, ci marginea a ceea ce s-a aflat se face celor ce urcă, început spre aflarea celor mai înalte” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Cântarea Cântărilor*, PSB 29, p. 223).

74 Am putea afirma, fără să greșim, că veacul sau aionul este eternitatea împărtășită creaturii, Dumnezeu atingând fapăturile de nemurirea Lui.

75 Sfântul Maxim afirmă că sfinții „spre aceasta le era acum tot zorul, dorind slava ei în Hristos, ca precum au pățimit împreună cu El în veacul acesta, așa să fie și slăviți împreună cu El, în veacul viitor”. În felul acesta, ei simt dinamismul intrinsec al creaturii care tinde spre Izvorul ființei, ceea ce înseamnă că există un dor ontologic al omului după Dumnezeu (a se vedea Paul Plass, *Transcendent time in Maximus the Confessor*, în *The Tomist*, vol. 44, 1980, Washington, pp. 259; 297).

76 *Penticostar*, *Canonul Învierii*, Cântarea a 3-a, Editura IBMBOR, București, 1999, pag. 16.

Profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, la 90 de ani*

Acad. Ionel-Valentin Vlad
Președintele Academiei Române

În Academia Română avem marea bucurie să cinstim pe una dintre personalitățile reprezentative ale științei și culturii românești. Este vorba de Domnul Profesor univ. dr. Vasile Stănescu, membru de onoare al înaltului for de cultură și de știință al țării, care a împlinit venerabila vârstă de 90 de ani.

O viață închinată unei mari idei: aceea de a sluji la cele mai înalte cote cultura românească și instituția academică, al cărui membru de onoare este de mai bine de 15 ani.

Domnul profesor Vasile Stănescu este o figură emblematică prin tot ceea ce a creat de-a lungul vieții sale. Opera sa impresionantă (peste 50 de volume și 500 de studii și articole) este o dovadă în acest sens. Specialist marcant în științele economice și juridice, profesorul Vasile Stănescu nu s-a limitat doar la aceste domenii, ci a îmbrățișat importante cercetări multidisciplinare, care, atât prin modul de abordare, cât și prin rezultatele obținute, au condus la reevaluarea unor concepte din literatura economică și juridică. Astfel, a lansat un concept nou, recunoscut de literatura de specialitate, „ecodreptul” și a realizat, pentru prima dată, conexiuni între drept și economie în studierea unor instituții fundamentale ale dreptului. Cercetător strâns legat de evoluția tot mai rapidă și mai complexă a societății românești, domnul profesor Vasile Stănescu s-a implicat în marile proiecte care vizau mersul înainte al economiei românești, la elaborarea unei strategii adaptate realităților vremii, la integrarea acesteia în Uniunea Europeană. Eforturile Domniei Sale în acest sens s-au materializat în participarea la acțiunile de evaluare a stării economiei naționale (programele ESEN), la elaborarea strategiilor naționale pe termen scurt și

mediu, la întocmirea unor lucrări solicitate de Uniunea Europeană. Din toate răzbate nu numai un profesionalism, o înțelegere profundă a realităților și necesităților economice, dar și grija permanentă pentru ridicarea economică a țării și a menținerii interesului național într-o lume aflată într-un permanent proces de globalizare. Cărțile recente ale Domniei Sale, *Spațiul Public* (2012), *Drumul spre libertate* (2014) și *Elogiul tăcerii* (2015) ne-au prilejuit discuții memorabile și ne sunt căi spre adevăr și înțelepciune.

Membru de onoare al Academiei Române din anul 1999, Domnul Profesor Vasile Stănescu s-a implicat puternic în viața instituției. S-a dovedit o prezență deosebit de activă în cele mai de seamă

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu
(15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

Casa din strada Corabiei (ulterior, Clemenceau) în care a locuit fondatorul Spitalului Elias

acțiuni care au avut loc în cadrul Academiei Române, dar, mai presus decât orice, s-a implicat în procesul ei de reorganizare și de reaşezare pe adevăratele coordonate ale înaltului for, în deplin consens cu tradițiile ei și în concordanță cu cerințele momentului actual. Îmbunătățirea Statutului Academiei Române, organizarea mai eficientă a unora dintre compartimentele instituției, promovarea tinerilor cercetători – toate au stat în atenția Domnului Profesor, a cărui voce în cadrul Adunărilor generale a fost nu numai ascultată cu deosebit respect, dar și apreciată pentru ideile noi pe care le susținea cu distincție.

Se cuvine acum, la ceas aniversar, să amintim și o altă latură a muncii fără odihnă, plină de abnegație și de devotament a Domnului Profesor Vasile Stănescu: cea de director executiv al Fundației „Familia Menachem H. Elias”. De fapt, în cei 45 de ani de când ocupă această funcție, numele său s-a confundat cu cel al Fundației generosului Jacques M. Elias. Academia Română a moștenit de la acesta o avere impresionantă, pe care Domnul Profesor Vasile Stănescu a știut să o gestioneze exemplar și să o sporească an de an.

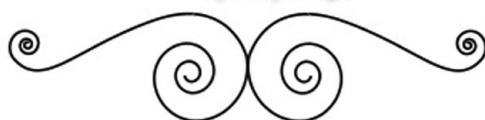
Testamentul lui Jacques M. Elias, adevărat model al genului, a fost aplicat, datorită grijii permanente și competenței domnului profesor Vasile Stănescu, în cele mai mici amănunte. Este și în acest sens un adevărat model de bun administrator, în care cunoștințele sale în științele economice și juridice și-au spus mereu cuvântul.

În administrarea Fundației „Elias”, ca de altfel la catedră ori la masa de lucru, Domnul Vasile Stănescu a dovedit un înalt profesionalism. Pe oriunde a trecut, Domnul Profesor Vasile Stănescu a dat dovadă de competență, responsabilitate, perseverență, modestie, de discreție profesională, de omenie.

Viața sa este trăită, așa după cum însuși mărturisea cândva, „cu gravitate”, cu respectul pentru muncă, pentru oameni, pentru instituțiile pe care le-a slujit.

Acum, la împlinirea venerabilei vârste de 90 de ani, dorim Domnului Profesor Vasile Stănescu să se bucure de aceeași tinerețe spirituală, de sănătate și putere pentru înfăptuirea și pe mai departe a proiectelor sale culturale.

La Mulți și Binecuvântați Ani, Distinse Coleg!

Omagiu profesorului Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, la 90 de ani de viață*

Acad. Cristian Hera

Vicepreședinte al Academiei Române

Comunitatea științifică sărbătorește un eveniment cu bogată încărcătură emoțională – aniversarea a 90 de ani de viață împliniți de profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, prestigioasă personalitate a științei și culturii românești.

Pentru Academia Română și nu numai, această aniversare reprezintă o sărbătoare a minții și sufletului, profunda noastră apreciere adresându-se atât omului de știință care a atins înalte culmi, culmile filosofice ale cunoașterii extinse dincolo de limitele domeniilor cărora li s-a dedicat, cât și omului de omenie care dăruie cu generozitate noțiuni și concepte noi, lămuriri, sugestii, speranțe pentru un viitor mai bun al civilizației autohtone și globale.

Complexitatea și bogăția demersurilor întreprinse de profesorul Vasile Stănescu face dificilă și deloc completă prezentarea împlinirilor Domniei Sale, dar sper să reușim rememorarea esențialului din tezaurul încredințat viitorimii de profesorul Vasile Stănescu.

Lucrările sale în domeniile dreptului și legislației economice, economiei și managementului, reevaluarea și lansarea unor concepte economice și juridice, precum ecodreptul, știința globalizării și a societății civile, au îmbogățit literatura de specialitate cu viziuni inedite și originale.

Dintre ultimele lucrări, remarc pe cele mai recente și anume *Spațiul public – gestionare și comunicare* (2012), *Drumul spre libertate. De la cunoașterea senzorială la transcunoaștere* (2014), *Elogiul tăcerii* (2015). Pentru meritele sale, în ziua de 14 ianuarie 2015, Comitetul Român al Distribuției, afiliat la Asociația Internațională pentru Știință și Pedagogie – AIDA Bruxelles, a anunțat acordarea titlului de membru de onoare – onorabilului profesorul Vasile Stănescu, producător de cunoaștere, de înțelepciune, constructor al societății civile, al platformei pentru un dialog interdisciplinar, multidisciplinar și transdisciplinar.

În calitate de profesor universitar a depus o străuitoare activitate de formare a unui capital uman competent, în domeniile drept și legislație economică, economie și management la Centrul de Perfecționare a Cadrelor de pe lângă Ministerul Educației Naționale, la Universitatea Politehnică București, Facultatea de Drept și altele.

Datoria de cetățean și-a îndeplinit-o în cadrul funcțiilor ministeriale importante pe care le-a deținut: director, director general, arbitru șef interdepartamental și consilier ministerial cu probleme editoriale, economice, juridice și de arbitraj comercial.

Activitatea publicistică a profesorului Vasile Stănescu este impresionantă. În calitate de redactor-șef de editură a inițiat numeroase colecții și a recuperat multe valori ale culturii române pentru istoria științei naționale.

Profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, s-a dovedit un excelent manager, conducând Fundația „Familiei Menachem H. Elias” timp de 45 de ani. Domniei Sale îi datorăm recuperarea, reconstituirea, consolidarea și dezvoltarea patrimoniului acestei fundații de cultură națională și asistență publică. Este un demn urmaș al străluciților lui predecesori prințul Barbu Știrbei, Emanoil Pantazi și Herman Marcu Horstein, precum și al academicienilor I. Bianu, Gr. Antipa, Gh. Țițeica, D. Gusti, V. Babeș, C. Rădulescu-Motru și N. Vasilescu Karpen, care au constituit primul Consiliu de Administrație.

Având în vedere aceste câteva repere din munca de înaltă competență desfășurată pe multiple planuri, depusă cu o inegalabilă perseverență, cred că suntem îndreptățiți să considerăm că ne bucurăm de un înalt privilegiu de a-l cunoaște pe distinsul membru de onoare al Academiei Române, Vasile Stănescu, căruia îi exprim cele mai calde sentimente de prețuire, urări de viață lungă, noi energii creatoare și sănătate, împreună cu tradiționalul „La mulți ani!”

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

Profesorul Vasile Stănescu la 90 de ani – o viață închinată propășirii științei și binelui public*

Acad. Aurel Iancu

Este o deosebită plăcere să omagiem, la împlinirea vârstei de 90 de ani, o personalitate academică ce și-a închinat întreaga viață propășirii științei și binelui public prin tot ceea ce a întreprins și a realizat: este vorba de profesorul dr. Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, și directorul executiv al Fundației „Elias“.

Născut în București, la 4 februarie, 1925, a urmat cursurile primare, liceale și universitare – Academia de Studii Economice, în paralel cu Facultatea de Drept de la Universitatea București. Pregătirea sa temeinică obținută la liceu și la cele două facultăți, precum și în timpul doctoratului, diversitatea și profunzimea cunoștințelor, precum și calitățile sale de bun manager au făcut ca domnul Vasile Stănescu să ocupe poziții importante în diferite instituții, inclusiv în cele de învățământ și în cele culturale și științifice: director și director general, consilier ministerial în probleme economice, editoriale și juridice și de arbitraj comercial, redactor-șef de editură, precum și profesor asociat la diferite universități, unde a predat cursuri de drept și legislație economică, economie și management și a participat la numeroase comisii de doctorat.

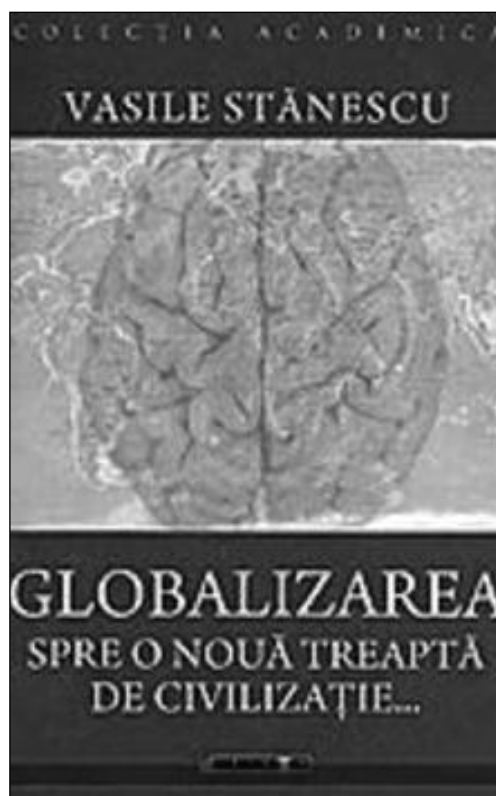
În calitatea sa de redactor-șef a inițiat și îngrijit numeroase colecții culturale și științifice și a recuperat și oferit publicului numeroase valori ale istoriei științei și culturii naționale și mondiale. În baza unei prolifere activități științifice, profesorul Vasile Stănescu a devenit, în anul 1999, membru de onoare al Academiei Române.

Destinul a făcut ca în același an al nașterii sale, 1925, însă cu trei luni mai târziu, la 14 mai, să ia ființă Fundația „Elias“, a cărei menire este de a servi binele public și la conducerea căreia, în calitate de

director executiv, urma să devină, peste mai multe decenii, însuși profesorul dr. Vasile Stănescu. În felul acesta, se poate considera că omagiem două aniversări.

Dintre cei prezenți la această fericită aniversare, eu mă număr printre cei privilegiați de a-l fi cunoscut pe profesorul Vasile Stănescu cu aproape 60 de ani în urmă, când activa ca redactor-șef la cea mai prestigioasă casă editorială din acea vreme, Editura Științifică.

Colaborarea între tânărul redactor-șef, de circa 30 de ani și autorul mai tânăr cu trei ani a decurs

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

excelent și cu rezultate foarte bune și instructive pentru mine. Încă de atunci am fost plăcut impresionat de eleganța cu care întreținea și conducea discuțiile, întinderea și profunzimea cunoștințelor din diferite domenii, susținerea și promovarea principiilor și fermitatea punerii lor în practică. Colaborarea noastră a căpătat consistență, însă, de la începutul deceniului 1990 de când eu am fost delegat de către Academia Română ca membru al Consiliului director al Fundației „Elias“. Încă de la început am putut constata că în calitatea sa de director executiv, profesorul Stănescu depunea eforturi mari și cu multă devoțiune și pricepere managerială pentru buna gospodărire a patrimoniului Fundației, deosebit de variat, și pentru deplina valorificare a acestuia în folosul public cu respectarea tuturor prevederilor testamentare.

Deși în decursul carierei sale profesionale profesorul Stănescu și-a dedicat mult timp responsabilităților managerial-administrative în domeniile de care aminteam mai sus, Domnia Sa ne oferă o operă științifică de dimensiuni impresionante: 50 de volume (cărți și cursuri) și circa 500 de articole și studii din domeniile dreptului, economiei, filosofiei, sociologiei și managementului, cu titluri de mare interes, cum sunt: *Subiectul de drept, Dreptul și mecanismul economic, Dreptul economic, Dreptul civil* (coautor), *Teoria patrimoniului, Gestiunea economică, Unitatea economică, Problema integrării României în UE – cerințe și evaluări, Societatea civilă, Știința globalizării, Globalizarea – o nouă treaptă a civilizației, Spațiul public – gestionare și comunicare, Drumul spre libertate – de la cunoașterea senzorială la transcunoaștere, Elogiul tăcerii*.

Scrierile sale, cu preponderență transdisciplinare, la baza cărora se află ample și variate surse bibliografice aduse la zi, evidențiază cunoștințe

vaste în mai multe domenii ale științei și culturii, radiază multă înțelepciune, cuprind idei îndrăznețe și percutante, expuse într-un stil alert, elegant și atrăgător.

S-a constatat că, odată cu înaintarea în vârstă, omul, deși acumulează tot mai multe cunoștințe și devine mai înțelept, pierde totuși treptat din randamentul său creativ. Profesorul Vasile Stănescu face excepție. Cu cât Domnia Sa înaintează în vârstă, cu atât randamentul său științific este mai aprig. În ultimul deceniu, aproape la fiecare unu-trei ani, Domnia Sa scrie câte o carte și publică două-cinci articole științifice.

Deși mai sunt foarte multe de spus despre distinsul nostru sărbătorit, mă opresc aici, pentru a oferi prilejul și altor colegi să adreseze omagii înțeleptului senior nonagenar, nu însă înainte de a-i ura multă sănătate, viață îndelungată, frumoasă și plină de bucurii și cu promisiunea de a participa și la aniversarea vârstei sale de 100 de ani.

Profesorul Vasile Stănescu – model de comportament pentru toate vârstele*

Acad. Iulian Văcărel

Sărbătorim pe reputatul nostru coleg de la Secția de științe economice, juridice și sociologie, Domnul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române. Mă simt onorat să vă mărturisesc sentimentele de stimă deosebită, pe care le nutresc față de ilustrul om de știință pe care îl sărbătorim cu toată deferența. Fac această confidență nu atât pentru numărul anilor – 90 – pe care i-a crestat cu conștiinciozitate pe răbojul vieții sale pline de har și înțelepciune, cât, mai cu seamă, pentru învățămintele prețioase pe care le-a oferit cu generozitate celor dispuși să-l asculte.

Am dorit să iau cuvântul cu acest prilej, nu numai pentru că fac parte din generația sărbătoritului, de care mă despart mai puțin de patru ani, ci, mai ales, pentru că, de-a lungul vremii, căile noastre nu de puține ori s-au intersectat, apropiindu-ne tot mai mult unul de celălalt.

Vă rog să-mi permiteți ca, în cele ce urmează, să mă refer la câteva dintre momentele respective. În 1948, anul în care Domnia Sa își lua licența la Academia de Studii Economice din București, eu treceam în anul al II-lea al aceleiași instituții de învățământ superior. Precizez că, paralel cu A.S.E.-ul, colegul Vasile Stănescu frecventase și Facultatea de Drept, din cadrul Universității București. Eu, fiind obligat să-mi câștig existența, am continuat să-mi desfășor activitatea în biroul modest din urbea mea natală, Vălenii de Munte, unde lucrasem și în anii de liceu.

După facultate, și unul și celălalt, am ocupat diverse funcții ministeriale, inclusiv de demnitate publică, mai ales că, între timp, obținusem amândoi titlul științific de doctor în economie. Am ținut morțiș să nu ne rupem de învățământ, de care ne simțeam legați prin mii de fire invizibile. În timp ce

domnul Vasile Stănescu a făcut carieră în cadrul Consiliului Legislativ și în alte locații cu profil predominant juridic, eu am rămas ancorat de activitatea economică la Ministerul Finanțelor, iar prin antenele acestuia aveam uși deschise la bănci, societăți de asigurare și alte unități economice. În plus, prin diverse compartimente cu profil juridic, colaboram strâns și cu Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat, Ministerul Justiției, Procuratură etc. Este de prisos să mai evoc punțile pe care le-am păstrat și consolidat cu editurile, revistele de specialitate, cu mass media în general, deoarece, în afară de zestrea *la vedere* a fiecăruia (publicată), conta și cea acumulată prin participarea la soluționarea problemelor Cetății, în care ne desfășuram activitatea cotidiană. În spatele acestor cuvinte codificate, se ascundeau preocupări vitale, cum erau cele legate de căile concrete de trecere de la economia de comandă la economia de piață, de la dictatură la democrație, de la impunerea prin forță a opiniei celor puternici, la consens dobândit prin tăria argumentelor, iar nu prin greutatea pumnului. Discuțiile purtate cu conducerile partidelor parlamentare, cu reprezentanții cultelor religioase recunoscute, precum și cu cei ai societății civile, în pregătirea Declarației de la Snagov, au intrat în istoria postdecembristă, ca un model demn de urmat la luarea deciziilor de importanță capitală pentru viitorul țării noastre.

Ulterior, sfera preocupărilor mele s-a lărgit cu cele specifice activității diplomatice, în care fusem trimis să lucrez. Această bifurcare a activității noastre – la unul într-o direcție predominant juridică, iar la celălalt într-una economică și apoi diplomatică – aparent ne-a îndepărtat unul de celălalt. În realitate însă, preocupările colegului Vasile

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

Stănescu la Consiliul Legislativ l-au obligat să rămână ancorat și în activitatea economică din necesități de *lege ferenda*, deoarece efectele deciziilor economice, care urmează să capete aplicabilitate generală, trebuie să îmbrace o haină juridică corespunzătoare, adică de *lege, ordonanță guvernamentală, instrucțiune* de aplicare a unei legi sau ordonanțe, *decizie* ori *ordin* al conducătorului unității emitente, pentru ca efectele scontate de pe urma acesteia/acestora să nu fie restrânse sau anulate prin forma neadecvată de prezentare.

Un loc deosebit de important în îndelungata și fructuoasă activitate a colegului Vasile Stănescu l-a ocupat la Fundația „Elias” în calitate de manager. Potrivit testamentului lăsat de Jacques M. Elias, „*Academia Română, în calitate de legatar universal, a intrat în posesia întregii averi a lui Jacques M. Elias, oriunde s-a aflat aceasta, în țară sau în străinătate*”. În anul 1925, *Actul de Fundațiune* a fost autentificat de Tribunalul Ilfov, care a acordat personalitate juridică numitei Fundații, în temeiul faptului că aceasta „*corespunde unei nevoi reale, interesului general pentru cultura poporului și sănătatea lui*”. Scopul Fundației era de „*a întreține, desvolta sau ajuta instituțiunile de cultură, de preferință de cultură practică, precum și de opere de asistență publică și de binefacere*”. Patrimoniul Fundației cuprinde ferme agricole, păduri, obiective industriale, imobile în țară și străinătate, hârtii de valoare, precum și disponibilități în valută. Prima grijă a conducerii Fundației, ce a avut la timonă, timp de 45 de ani, pe expertul și exigentul *ecojurist* Vasile Stănescu, a fost aceea de a multiplica veniturile realizate printr-o gestionare chibzuită a bunurilor și de a respecta litera și spiritul dispozițiilor testamentare, descifrate cu grijă și în *Actul de Fundațiune* referitoare la destinația acestora.

Pe această linie, Prezidiul Academiei Române a dispus, în anul 2002, o analiză a activității Fundației cu privire la respectarea prevederilor legale în materie și a rezultatelor economice obținute de aceasta. Ca unul care a făcut parte din colectivul însărcinat cu aducerea la îndeplinire a acestei sarcini, împreună cu alți specialiști cu experiență în domeniu, pot afirma, în cunoștință de cauză, că raportul respectiv a fost discutat în Prezidiul Academiei Române, sub președinția academicianului Eugen Simion. Cu acest prilej, au fost evidențiate rezultatele obținute de Fundație în perioada supusă analizei, precum și sarcinile ce revin acesteia pe linia recuperării integrale a patrimoniului înstrăinat, gestionării mai eficiente a

activelor existente, cu deosebire a terenurilor agricole, imobilelor care stau nefolosite din cauza degradării lor în timp etc.

Revin la ideea la care făceam aluzie puțin mai înainte, și anume la obligația cetățenilor de a lua parte activă la soluționarea problemelor importante ale Cetății, adică ale colectivității în care își duceau traiul zilnic. După întocmirea *Schiței privind Strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, sub conducerea academicianului Tudorel Postolache, aceasta a fost înaintată Guvernului în mai 1990. Deoarece devenise imperios necesară evaluarea stării economiei naționale, din inițiativa academicianului Eugen Simion s-a constituit Grupul de reflecție în cadrul Academiei Române, pentru Evaluarea Stării Economiei Naționale (prescurtat ESEN), care și-a desfășurat activitatea sub coordonarea academicianului Tudorel Postolache.

Sintezele ESEN au stat la baza dezbaterilor din cadrul Comisiei de elaborare a Strategiei naționale de dezvoltare a României pe termen mediu, care a fost depusă de țara noastră la Uniunea Europeană, ca document în sprijinul solicitării noastre de a accede la Uniunea Europeană. Documentul elaborat în acest cadru a numărat 58 de studii-sinteze, elaborate de 63 de coautori, din care 18 erau membri ai Academiei Române, iar alții au fost primiți ulterior în cel mai înalt for de știință și cultură al țării noastre. Printre cei 18 membri ai Academiei Române, se numărau: Emilian Dobrescu, Paul Cosmovici, Mihai Drăgănescu, Ion Filipescu, Aurel Iancu, Constantin Ionete, Vasile Stănescu, Iulian Văcărel, Cătălin Zamfir ș.a. Lucrările Comisiei s-au încheiat cu *Declarația* semnată, la 16 martie 2000, de către președintele României, președinții celor 16 partide parlamentare din coaliția de guvernare și din opoziție. În același document se mai precizează că „*...semnatarii Declarației, alături de syndicate, patronat, culte religioase, organizații neguvernamentale, personalități ale vieții politice românești, își reafirmă disponibilitatea de a continua efortul de aprofundare a prezentei Strategii*”.

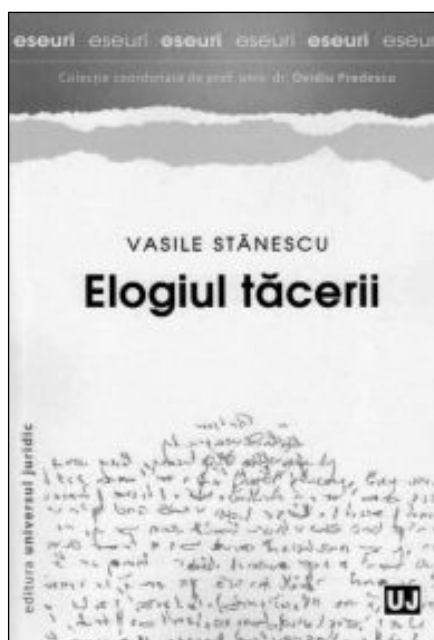
În legătură cu activitatea prodigioasă desfășurată de sărbătoritul nostru, Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, sunt de menționat volumele de referință din domeniul dreptului, studiile pe teme juridice, publicate în diferite edituri prestigioase, precum și cărțile care au văzut recent lumina tiparului, între care se numără: *Spațiul public, Gestionare și comunicare; Drumul spre libertate; De la cunoașterea senzorială la transcu-*

noaștere; Globalizarea – spre o nouă treaptă de civilizație; Elogiul Tăcerii, publicate în Editura Universul Juridic, din București, în ultimii doi-trei ani.

În încheiere, îmi exprim ferma convingere că profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, a fost și va rămâne un model de comportament pentru toate vârstele: tineri, maturi și ajunși la vârsta senectuții de patriarh. Această concluzie finală se sprijină pe trei considerente.

Primul este de natură profesională. În perioada formării sale profesionale, tânărul Vasile Stănescu s-a decis să se pregătească în domeniul științelor economice. Pe parcursul studiilor însă, și-a dat seama că studiile juridice, în completarea celor economice, i-ar mări șansele de a găsi un plasament mai interesant și mai bine retribuit pe piața muncii. Drept urmare, și-a pus ideea în aplicare și a urmat și Facultatea de Drept din cadrul Universității din București. După formarea sa profesională ca practician cu profilul economico-juridic, a simțit nevoia ca la acestea să mai adauge și alte trei noi abilitați: cercetarea științifică, activitatea didactică și publicistică. În acest fel, a ajuns ca, până la *crucea maturității vieții sale*, să-și lărgească treptat sfera abilităților profesionale. Altfel spus, înclinația spre autodepășire, spre forțarea limitelor naturale a devenit trăsătura definitorie a comportamentului său profesional. La acesta se adaugă interesul de a depăși barierele disciplinelor sale de profil, la care ajunsese la apogeu, să abordeze și altele noi, necunoscute, în care a făcut progrese vizibile, despre care a început să-și publice opiniile.

Cel de al doilea considerent ține de obligațiile ce incumbă fiecărui membru al Cetății. Necesitatea participării efective, liber consimțite, pe măsura puterilor sale la soluționarea problemelor cu care se confruntă orice colectivitate, mare sau mică, a găsit ecou și la respectabilul om de știință Vasile Stănescu, care s-a alăturat celor având același crez și și-a adus contribuția la cercetarea problemelor ESEN, la fundamentarea strategiilor, de dezvoltare economică a țării, la pregătirea aderării României la Uniunea Europeană, ca și la alte Documente, care și-au legat numele de Snagov.

Cel de al treilea considerent ține de comportamentul individual al fiecărui om, privit fără vreo legătură cu titlurile, gradele, distincțiile primite pentru merite deosebite conferite de autorități naționale sau internaționale abilitate, moștenite ori câștigate prin examene sau competiții, recunoașterea notorietății dobândite în domeniul științei, culturii ori artei, prin talent, muncă perseverență etc. Așadar, în acest din urmă caz, intră în discuție numai comportamentul omului aflat în poziție nudă față de semenii săi.

În cazul nostru, concluzia la care am ajuns este aceea că Domnul Vasile Stănescu se comportă în mod normal față de semenii săi, ca un om între oameni, adică de maniera unui OM, scris cu majuscule, care este membru de onoare al Academiei Române, ajuns la o vârstă respectabilă și respectată și care are de lăsat semenilor cunoscute și necunoscute, de azi și de mâine o moștenire neprețuită: cinstea, onoarea, dragostea de patrie, care respiră din toate lucrările sale, din fructuoasa activitate de decenii.

Fie ca Cel de Sus să-l aibă sub ocrotirea Sa, încă mulți ani de aici înainte, alături de stimabila doamnă Yvonne, care în permanență i-a acordat sprijinul său moral.

La mulți ani cu sănătate și bucurii, stimate domnule profesor Vasile Stănescu!

Venerabilul profesor Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, care ne învață, cu înțelepciune, când trebuie să vorbim și când să tăcem!*

Gheorghe Zaman

Membru corespondent al Academiei Române

La respectabila vârstă de 90 de ani, academicianul Vasile Stănescu, personalitate de marcă în România a racordului dintre știința economică și juridică, dintre istorie și filosofie, dintre teorie și practică, prin eseu recent publicat, intitulat *Elogiul tăcerii*, adaugă o binevenită și necesară încununare la suita anterioară a lucrărilor remarcabile; dintre acestea, amintim *Drumul spre libertate, Spațiul public, Știința globalizării*.

Prin această lucrare ne învață pilduitor cum, cât, unde și când să tăcem cu folos și înțelepciune, în completarea lucrărilor sale anterioare, în care jalona și consolida comportamentul vocal, manifest și proactiv, cu argumente și eficiență, pe un areal problematic primordial, în scopul îndreptării lucrurilor în economie, societate și știință, al sporirii patrimoniului dezvoltării durabile, la nivelurile național și internațional.

Caracteristica fundamentală a lucrărilor domnului Stănescu o constituie, indubitabil, reușita în ceea ce privește măiestria abordărilor complexe, multi-, inter-, intra- și transdisciplinare, mănuită magistral și cu aderență pentru sufletul și mintea oricărui cititor, având ca element de transcendență iradiantă, domenii, categorii, instrumente și valențe pentru manifestarea libertății, a parteneriatului public-privat și a valorizării globalizării, în mod riguros, operațional, circumstanțial și înțelept.

Vorba potrivită, reflecția percutantă și ideea aleasă, ancorate într-un solid fundament de erudiție, merg deopotrivă la sufletul și mintea cititorului mai ales direct, dar și lăsând spațiu pentru reflecții ulterioare pentru îmbogățirea și afirmarea propriei identități, producerea de noi străpungeri în ținuta com-

portamentală a individului și colectivității, în măsura și ordinea lucrurilor bulversate de „lebedele negre” ale lui Nassim Nicholas Taleb.

Cărțile profesorului Stănescu Vasile ca, de altfel, și întreaga sa activitate, servesc drept model prețios de a vorbi, acționa și tăcea pentru diferitele circumstanțe și soluționări ale unor probleme complexe de viață personală și/sau colectivă, având calitatea de a insufla slujirea titlurilor de noblețe ale umanității românești și universale.

La mulți ani, domnule profesor Stănescu Vasile, membru de onoare al Academiei Române, cu sănătate, împliniri și bucurii, dar și cu recunoștință pentru prețiosul și perenul îndemn de *fiat lux și fiat iustitia, pereat mundus* pe care ni-l oferiți cu atâta generozitate și dăruire.

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

Un voievod al științelor economice, juridice și nu numai – prof. univ. dr. Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române*

Ion Dogaru

Membru corespondent al Academiei Române

A fost, este și va fi pentru mine un mare și real privilegiu să-L cunosc pe Omul și Reputatul Cărturar Vasile Stănescu, să fi colaborat în elaborarea și coordonarea unui tratat¹ și să lucrăm împreună în Consiliul director al Fundației „Familiei Menachem H. Elias“.

Am girul lumii dreptului din Craiova și Oltenia, direct, prin pivotul ei, Facultatea de Drept „Nicolae Titulescu“ din Craiova și, indirect, prin cei 80% din specialiștii în drept care lucrează în cele 20 de profesii juridice și cvasijuridice, pentru că sunt produsul facultății mele.

Am invitat spre a fi martorii acestei emoționante întruniri aniversare pe cei 15 juriști născuți în Oltenia, membri ai Academiei Române care, chiar dacă au trecut în neființă, ființează printre noi prin lăsamântul lor – o operă vastă și de neprețuit. Simt că se află printre noi savantul Nicolae Mateescu Matte născut la 3 decembrie 1913, trăitor în Canada, părintele Școlii Dreptului Internațional al Aerului și Spațiului Cosmic, personalitate nedesprinsă de locul natal care l-a dat Olteniei și lumii întregi.

La sfârșitul alocuțiunii, vă voi înmâna un album cu cei 17 juriști născuți în Oltenia, membri ai Academiei Române. Cu toții, într-o conglăsuire, „împovărați” de bucurii suntem onorați să fim prezenți la acest ceas aniversar, pentru că prețuirea noastră și a Excelenței Voastre se bucură de reciprocitate.

Componenta juridică a frumoasei provincii istorice a Olteniei, definită atât de profund de marele poet oltean plecat nu demult dintre noi, Adrian Păunescu, prin sintagma „*Această sacră frumusețe*” V-a adoptat demult, distinsse magistrul, pentru iubirea ce

vă poartă și în amintirea vizitelor făcute în perioada „copilăriei” Facultății mele, împreună cu regretatul academician Ion P. Filipescu din Moțaștei Doljului.

Nu uităm umărul puternic pus cu prilejul acestor vizite împreună cu distinsul profesor universitar ex-judecătorul și președintele Curții Constituționale, cu ex-judecătorul și președintele Înaltei Curții de Casație și Justiție, Domnul Nicolae Popa din Râmnicul Olteniei, și cu reputatul și regretatul profesor Gheorghe Beleiu din inima Apusenilor – la creșterea acestei entități academice, imboldul dat cu prilejul vizitelor, sfaturile și îndreptările primite și, bineînțeles, ambițiile ce ne-au fost inoculate.

În contextul acestor vizite și al conlucrării noastre, s-au format sentimente puternice și profunde, admirația, prețuirea pentru unul dintre cei mai prolifici autori de carte juridică, economică și, nu numai, pentru adâncimea și claritatea abordărilor, pentru longevitatea vieții, pentru logica și organizarea viziunii intelectuale, pentru plurivalența și mărimea operei, una care depășește cu mult granițele unui singur domeniu al științelor.

Vastitatea abordărilor și a domeniilor științelor în care a scris sărbătoritul este un adevărat model de urmat. Credem că profesorul *Vasile Stănescu*, membru de onoare al Academiei Române, a beneficiat, pentru întreaga activitate profesional științifică de un vast suport formativ: absolvent al învățământului superior economic și al învățământului superior juridic, obținerea titlului științific de doctor în științe (în economie), precum și de calitatea de redactor și redactor-șef la o editură cum era Editura Științifică

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

și Enciclopedică, funcțiile ministeriale onorate în timp (director, director general, arbitru-șef interdepartamental și consilier ministerial pe probleme editoriale, economice, juridice și de arbitraj comercial), precum și activitatea la catedră.

Cei 62 de ani scurși de când am pătruns pe porțile lumii dreptului, cei 22 de ani în care am predat disciplinele juridice la o facultate de profil economic și studiul întreprins pentru a elabora nota de fundamentare în vederea înființării unei facultăți de drept la Universitatea din Craiova, mi-au format convingerea că avem economiști excepționali, dar cu o pregătire juridică sumară și juriști foarte buni, dar fără o pregătire economică pe măsură.

Dumneavoastră, domnule profesor, sunteți un privilegiat al suportului formativ, ceea ce explică vastitatea și plurivalența operei.

Se adaugă un adevărat, important și neiertător dascăl – domeniul practicii, astfel: în spațiul practicii juridice și economice îl întâlnim pe sărbătorit în poziții profesionale înalte și cu o mare responsabilitate: director la vârsta de 28 de ani, coordonator al unei lucrări interministeriale, director general, arbitru-șef interdepartamental, consilier ministerial editorial pe ambele domenii (juridic și economic), redactor-șef editorial, șef de secție la Consiliul legislativ, cadru didactic universitar ș.a.

Iată cum, efortul personal depus în practicarea profesiilor, devine un motor al dezvoltării *eu*-lui privat ca miez al personalității sărbătoritului.

În spațiul activității didactice universitare și post-universitare, sărbătoritul nostru a fost titularul unor cursuri de drept și legislație economică sau de economie și management la Universitatea Politehnică, Facultatea de Drept, CEPPECA, Academia de Științe Social-Politice ori la structurile aparte organizate de Ministerul Învățământului, sau titular al unor cursuri de specialitate postuniversitare la Academia de Științe Economice. Tot în acest spațiu, remarcăm contribuția rafinatului specialist, profesorul univ. dr. Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, la realizarea unor proiecte de perfecționare și programe curriculare în materia teoriei patrimoniului din perspectivă economică și juridică.

În spațiul teoriei dreptului și economiei, remarcăm contribuții aparte ale profesorului Stănescu la îmbogățirea acestor domenii prin cele aproape 60 volume și peste 500 articole, studii și note publicate în țară și în străinătate, operă științifică plurivalentă acoperitoare asupra unor domenii de mare interes: unitatea economică, dreptul economic, managemen-

tu, teoria patrimoniului, personalitatea și capacitatea juridică a unității economice, rolul dreptului în funcționarea mecanismului economic etc. Nu pot să nu amintesc faptul că marele profesor și gânditor jurist, academicianul Traian Ionașcu a preluat sugestiile profesorului cu privire la conceptul juridic de „patrimoniu”, considerându-le a fi fundamentale. Nu încapă îndoială că suntem în prezența unei opere teoretice, formative și practice complexe și plurivalente, cu accente aparte în planul cercetării științifice, prin rezultatele excepționale la care a ajuns: este autorul unui concept nou – „ecodreptul”, este autorul unor abordări complexe asupra unor instituții fundamentale ale dreptului prin descifrarea conexiunilor între drept și economie; a adus contribuții importante la conturarea bazelor teoretice ale societății civile și la elaborarea științei globalizării; a fost o prezență activă la evaluarea stării economiei naționale prin Programul ESEN, ori la elaborarea strategiilor naționale de la Snagov (1995–2000) etc.

Opera teoretică, formativă și practică a Domniei Sale se întrece organic și în mod fericit cu preocupări dintre cele mai diverse în cadrul unor entități subsumate mecanismului mai larg al angajării oamenilor de știință și cultură în afirmarea spiritualității românești. Între atâtea preocupări, subliniez pe aceea cu care Excelența Sa, domnul profesor Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, s-a identificat: timp de 45 de ani a susținut „ceriul” Fundației „Elias” pe un umăr – cum ar fi zis poetul național. Contribuția Excelenței Sale la conducerea Fundației este esențială și este o probă de aplicație practică a științelor. Pregătirea economică și juridică, cum și preocupările teoretice și practice în cele două domenii îi permit cu ușurință să găsească pentru fiecare problemă un număr de soluții, atât în plan economic cât și în plan juridic. Ceea ce pe noi, membrii Consiliului director, ne uimește și ne sporește sentimentul admirației este ușurința cu care motivează și alege cea mai potrivită soluție.

Nu putem să nu amintim contribuțiile domnului profesor Vasile Stănescu la dezvoltarea activității și creșterea prestigiului Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, prin modelul propriu de angajare în cercetarea științifică, dar și în calitate de membru al Consiliului științific al acestui Institut.

În același timp, sărbătoritul a contribuit la creșterea prestigiului „Romanian Economic Review” și al „Revue Roumaine des Sciences Economiques”, în calitate de membru al consiliilor științifice ale acestora.

După cum se observă, opera scrisă a profesorului este vastă, bogată și diversă. Este adevărat că dreptul și economia sunt domenii apropiate. Este adevărat că dreptul își „aruncă tentaculele normative” asupra tuturor fațetelor vieții – de la cea economică, la cea politică, la cea comportamentală, până la cea socială ș.a. Dreptul și economia se înfățișează ca fiind doi versanți ai aceluiași munte: economia – versantul economic al muntelui; dreptul – versantul juridic, format din regulile juridice (nu și legile economice) care reglementează economia.

Credem că se pot distinge două etape în activitatea de creație a magistrului.

O primă etapă care a durat până acum 10–12 ani, când lucrările sărbătoritului au privit în special științele economice și științele juridice. Lecturându-le, observi cu ușurință că fiecare abordare împletește adecvat „intervenția” științelor economice și științelor juridice.

Cea de-a doua etapă începe odată cu elaborarea lucrărilor care privesc societatea civilă, știința globalizării și rostul tăcerii.

Dacă în prima etapă s-a putut vorbi numai de un „munte” cu doi „versanți” (dreptul și economia), observând atent ultimele lucrări publicate de sărbătorit, credem că se poate vorbi nu numai de un „munte”, ci de un „lanț muntos”. Despre un „lanț muntos”, pentru că cele trei lucrări menționate, pe lângă științele juridice și științele economice, sunt „puse la lucru” istoria, filosofia, sociologia, psihologia socială, științele administrative, științele politice și geopolitica, ba chiar și științele tehnice.

Vastitatea domeniilor științelor „chemate” de sărbătorit „să lucreze” pentru elaborarea ultimelor lucrări, este proba erudiției autorului, este proba științei folosirii categoriilor științifice aparținătoare unui număr important de domenii ale științelor. Și asta la vârsta la care alții s-au retras demult de pe ogorul cercetării și scrierii.

Se poate spune că: „*Distinsul nostru sărbătorit s-a ridicat pe „curenții ascendenți” ai rafinamentului cercetătorului ce este, într-un punct la o asemenea altitudine, încât, reprezintă vârful conului de observare și analiză. A lărgit considerabil baza acestui con. Așa a reușit cercetătorul să observe întregul: realitatea și, coborând apoi, a reușit să-i deslușească componentele: realitatea economică, realitatea socială, realitatea juridică, realitatea politică, realitatea spiritual-culturală și morală, precum și posibilitatea tendințelor dezvoltării.*

Mai mult, a reușit să demonstreze liantul și întrepătrunderile componentelor realității, în așa fel încât este convingător în privința considerării realității ca un tot unitar care se clădește pe componentele amintite. A demonstrat astfel că realitatea este o unitate în diversitate și că, un rol important în punerea realității în slujba oamenilor, îl are strânsa legătură dintre componentele sale. Această legătură, de exemplu, ajută la înțelegerea sistemului normativ privit ca întreg și a componentelor acestuia, cu stabilirea zonelor obligatorii, posibile a fi aduse la îndeplinire prin intervenția autorităților statale – zona juridică și celelalte, sancționabile doar prin opoziția publică. În cadrul acestor mecanisme se remarcă protecția prin drept a zonelor care nu atrag intervenția autorităților statale întru sancționarea încălcărilor.

Prin substratul ultimelor lucrări, cele privind societatea civilă, știința globalizării și elogiul tăcerii, sărbătoritul sugerează că unul dintre preceptele construite de strămoșii noștri romani, poate fi considerat a fi o constantă a dreptului, pentru că acțiunea acestui precept și valoarea lui trec peste granițele dintre epoci (orânduiri sociale), demonstrând că și cele mai importante precepte juridice pot fi asemenea constante, alături de instituțiile juridice fundamentale și de principiile fundamentale constituite în această categorie de fondatorul Institutului de Cercetări Juridice, prin studiul său programatic – *Constantele dreptului* – publicat în numărul 1/1956 al Revistei „Studii și Cercetări Juridice”, academicianul I. Gh. Maurer.

Așa fiind, *quid leges sine moribus, quid mores sine legibus* care, într-o traducere mai largă, glăsuiește: legea, norma juridică, dreptul în general nu pot fi concepute fără a avea un conținut moral, după cum, tot astfel, preceptele fundamentale etico-morale nu pot triumfa, dacă apărarea lor nu este organizată prin drept.

Evident, dreptul își „aruncă” tentaculele normative asupra tuturor laturilor vieții (economice, politice, sociale, spiritual-culturală ș.a.), reținând, ca fiind obligatorii, cele mai importante reguli din aceste domenii. Cu siguranță, din ultimele lucrări ale sărbătoritului rezultă că normativitatea juridică, în principiu, este pusă în lucrare prin respectarea regulilor juridice de către destinatarii lor și numai la nevoie operează excepția: asigurarea respectării lor prin intervenția autorităților statale. Se înțelege că, prin fizionomia ei, realitatea juridică sprijină celelalte componente ale realității.

Și, dacă ne oprim la lucrarea *Elogiul tăcerii*, vedem cum această stare – tăcerea – este un ingredient comportamental sau, poate fi semn al respectului ori o dovadă a politeței, aducându-și contribuția în procesul îmbunătățirii relațiilor dintre oameni și, prin aceasta, la stabilitate și progres.

Văzută prin fereastra dreptului, *tăcerea*, în principiu, nu are valoare juridică. În principiu, pentru că, prin excepție, în materie penală i se recunoaște celui despre care este vorba „dreptul la tăcere”, iar în materie civilă, tăcerea valorează consimțământ în toate situațiile în care legea dispune astfel sau, atunci când obligația de „*facere*” este caracterizată prin permanență: *qui tacet consentire videtur*². Sărbătoritul nostru ne mărturisește cât de frumoasă este tăcerea în zona comportamentală și în mecanismele fine ale sistemului relațional interuman.

Având cu adevărat o capacitate superioară de înțelegere și de judecare a lucrurilor și fenomenelor, demonstrând o adâncă cunoaștere a realității și datorită îndelungatei experiențe dobândite, vădind prudență, chibzuință și un puternic echilibru, sunteți, Domnule profesor, *un simbol al înțelepciunii, al clarității și organizării minții*.

Mărinimia vă însoțește în tot ce faceți; sunteți gata să ajutați pe ceilalți, cu deosebire pe tinerii intelectuali – probă elocventă a dărnicii ce vă caracterizează; sunteți însuflețit de sentimente alese subsumate ideii de progres social și dezvoltare. Iată de ce, Domnule Academician, noi credem că sunteți, în același timp, *simbol al generozității*.

În lumea intelectualilor juriști și economiști, componente importante ale intelectualității române, sunteți perceput prin distincție, eleganță și aplecare asupra marilor probleme ale umanității. Iată de ce credem că sunteți, în același timp și *simbol al nobleței*.

Vă caracterizează adâncimea observării și analizei lucrurilor, fenomenelor și sistemului relațional inter-uman, ceea ce vă așează în poziția de *simbol al profunzimii*.

Sunteți, în ochii noștri, ai tuturor, expresia îndeplinirii superioare a obligațiilor pe care profesiile exercitate în cei peste 65 de ani de activitate profesională și științifică le incumbă³, considerente care ne îndreptățesc să credem că sunteți un adevărat *simbol al profesionalismului*.

Întruniți o sumă de calități, promovați puternice legături între oameni, între categorii socio-profesionale, demonstrați preocupări majore în domenii multiple și „chemați” științele întru rezolvarea marilor probleme ale vieții. Iată de ce considerăm că sunteți și simbolul preocupărilor plurivalente.

Vedeți și exprimați limpede părerea despre lucruri și fenomene, despre sistemul relațional interuman, pătrundeți cu ușurință spre esența lor și le prezentați sintetic, dar pe înțelesul tuturor, demonstrați viziune asupra mișcării lor, ceea ce, credem noi, vă poate defini și ca *simbol al clarității*.

Iată de ce „lumea dreptului” din Oltenia, reprezentată prin corpul profesoral al Facultății de Drept „Nicolae Titulescu” și prin cei ce, lucrând în domeniul dreptului, sunt produsul acestei facultăți, într-o conglăsuire, vă venerează și vă așază, pentru valorile pe care le promovați și apărați, în patrimoniul spiritual al fiecăruia și al tuturor specialiștilor în drept care lucrează și trăiesc în Oltenia, sau care s-au născut în această frumoasă provincie istorică. Vă rugăm, domnule profesor și distinse sărbătorit să acceptați acest dar pe care noi îl considerăm a fi cel mai de preț și facem trimitere la profundul sens al unui vers din *Cântec despre Oltenia* al marelui poet oltean, plecat nu demult dintre noi, Adrian Păunescu: „*Priviți această sacră frumusețe!*”

Este semnul clar al spiritului oamenilor de la noi, al iubirii lor de oameni, de neam și de tot ce înseamnă valoare. Ei, cred că dumneavoastră domnule profesor, apărând și promovând valorile, sunteți o adevărată instituție, un model, un țel care se cere mereu a fi atins, dar puțini reușesc.

Iată de ce consider că zestrea adusă în planul științei, culturii și spiritualității de către distinsul nostru savant, zestre ce cu siguranță va spori, constituie deopotrivă o contribuție remarcabilă la păstrarea și dezvoltarea tradiției în domeniul dreptului și nu numai, dar și la susținerea unor valori precum iubirea de oameni, de neam și de țară, forme rafinate ale patriotismului curat, cum spunea Cezar Bolliac „*averea cea mai mare, cea mai sfânta moștenire ce de la părinți, de merit, fiii nobil, o primesc*”.

M-am întreat și mă întreb și acum, de unde vine această vastă acoperire a domeniilor științelor prin opera distinsului nostru sărbătorit?

Nu ezit să răspund acestei întrebări: din efort neîntrerupt, din neodihnă, din vocație și din erudiție.

Așa vă vedem noi, distinse nonagenar!

La mulți ani, domnule profesor, membru de onoare al Academiei Române!

Note

¹ *Bazele Dreptului Civil*, vol. V, *Succesiunile*, Editura C.H. Beck, București, 2009.

² Cel care tace, consimte.

³ Obligații profesionale, obligații statutare, obligații legale, dar, mai ales, cele morale.

Profesorul Vasile Stănescu a împlinit 90 de ani*

Dorel Zugrăvescu

Membru corespondent al Academiei Române

Profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, face deja primii pași în deceniul zece al vieții. Îl felicit și mă bucur că am șansa să fiu printre cei ce îi sunt alături într-un atât de important moment al vieții.

Mă bucur că sunt printre cei ce au avut norocul să primească direct din mâna sa, un exemplar din *Elogiul tăcerii*, o erudită sinteză a evoluției înțelegerii filosofice a culturii umane de-a lungul unei istorii de peste 25 de secole.

Informația culeasă ca șef de editură, ca șef de secție la Consiliul Legislativ, respectiv în perioada

în care a lucrat în cadrul Ministerului Educației Naționale, în colectivul de perfecționare a cadrelor din Universitatea Politehnică, Facultatea de Drept, Academia de Științe Sociale și Politice, i-a permis să înțeleagă importanța pe care o are astăzi interdisciplinaritatea pentru descifrarea lumii, i-a permis să redacteze peste 500 de studii și articole, să publice peste 50 de volume ce prezintă inteligibil multidisciplinaritatea culturii – științelor –, ne ajută să acceptăm, să înțelegem legăturile existente între domenii atât de diferite, cum sunt dreptul și economia.

Aspect din sală

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

Lucrările *Dreptul și mecanismul economic* și *Dreptul economic*, ce prezintă aceste legături, au fost distinse cu Premiul „Simion Bărnuțiu“ în anul 1980 de către Academia Română.

Opt ani mai târziu (1988), profesorul francez Maurice Allais, geodinamician, inventator al Pendulului paraconic, aparat cu care și eu, ajutat de Domnia Sa de la distanță, am efectuat măsurători în timpul eclipsei totale de soare din 1961, a fost distins cu Premiul Nobel pentru economie, datorită aplicării în economie a unor rezultate matematice obținute în studiile sale de geodinamică la analiza folosirii eficiente a resurselor – teoria piețelor. Premiul obținut de profesorul Maurice Allais este singurul motiv pentru care regret că sărbătoritul nostru nu s-a născut și nu a lucrat la Paris. Ar fi fost ușor observată prioritatea sa în descifrarea legilor economice.

Mai pragmatic decât Maurice Allais, profesorul Vasile Stănescu aplică de peste 30 de ani în economie legitiți stabilite în alte domenii ale științei în calitate sa de membru și apoi de președinte al Comitetului de conducere al Fundației „Elias“, unde a jucat un rol fundamental în consolidarea patrimoniului acesteia și de unde a sprijinit, de câte ori a fost posibil, eforturile Academiei Române de promovare a culturii din țara noastră.

Sunt bucuros că mi s-a oferit posibilitatea să-i mulțumesc domnului profesor în fața unui public de elită pentru *Elogiul tăcerii*, interlocutor totdeauna prezent lângă noi și niciodată săcâitor prin intervenții nepotrivite!

Înainte de a sublinia cât de mult bine poate face prezența tăcută și permanent alături de noi a sintezei înțelepciunii umane condensată de autor în *Elogiul tăcerii*, și mai ales cât de mult bine mi-a făcut mie după ce, în urmă cu aproape opt ani, o echipă de chirurghi din apropiere de Milano mi-au mângâiat inima timp de peste șase ore, cu privirea, cu mâna și cu bisturiul, și după ce, de atunci, de fiecare dată când motorașul vieții mi-a făcut figuri neprietenoase, eu,

ca terapie de urgență, mi-am spus că este bine să-mi privesc buletinul și să-mi amintesc cum îi priveam, când aveam 23 de ani, pe cei care aveau atunci vârsta pe care îmi spune buletinul că o am astăzi.

Sunt bucuros să vă mărturisesc că astăzi nu-mi mai uzez buletinul și mă liniștesc, de câte ori simt nevoia, citind câteva paragrafe din *Elogiul tăcerii*.

Îmi amintesc de fiecare dată, că Thales din Milet, cu jumătate de mileniu înainte de epoca noastră, spunea: „Noi ne întoarcem mereu la ceea ce ne stăpânește mintea“, iar Pitagora ne atrăgea atenția că „mintea celui înțelept este pentru el putere, zid de apărare“, și eu, după ce închid cartea, fac tot ce depinde de mine să folosesc pe cât posibil mintea cu înțelepciune.

Înainte de a încheia, simt potrivit să citez două paragrafe din *O încercare de concluzie*, cu care profesorul Vasile Stănescu încheie *Elogiul* său: „Tăcerea este cea care, în condiții specifice, face cele mai profunde sentimente și gânduri, să ne releveze infabulul, adâncul din noi, apropierea de Divinul din noi, reprezentarea a ceea ce suntem și care sunt rosturile noastre pe această planetă.

Tăcerea este, poate, împrejurarea în care are loc cel mai bogat limbaj lăuntric, care pune în operă întreaga morfologie bioenergetică, fizică și chimică a ființei umane, întregul sistem neuroendocrin, simțurile, sentimentele și conștiința, abisul și alter egoul nostru lăuntric...“

În numele generației ce beneficiază astăzi – subliniez, și datorită muncii dumneavoastră – de o mai corectă înțelegere a vieții și mai ales în numele generațiilor ce vor fi beneficiare în viitor, vă mulțumesc și vă felicit!

Mă bucur că am avut șansa să vă cunosc, vă urez sănătate, viață frumoasă și îndelungată și vă doresc să fiți totdeauna înconjurat de prieteni de nădejde!

Vă urez din toată inima „La mulți ani, domnule profesor!“

Erudiția, cultura și înțelepciunea profesorului Vasile Stănescu, în slujba Spitalului „Elias“*

*Doina Dimulescu***

N-am putut să las o asemenea ocazie extraordinară, fără ca noi, Spitalul „Elias“, să nu spunem măcar câteva vorbe de recunoștință pentru mai bine de un deceniu în care domnul profesor Vasile Stănescu a stat alături de noi cu erudiția, cultura, experiența și înțelepciunea sa, ajutându-ne în toți acești ani să luăm deciziile cele mai potrivite într-o epocă foarte frământată, în care societatea a fost foarte puțin darnică cu mijloacele materiale și cu susținerea activității medicale. Chiar și banii, care nu ne-au lipsit niciodată, atâția câți au fost, au reprezentat singura sursă de finanțare pentru echipamentele medicale în Spitalul „Elias“, au fost pentru noi o certitudine, care nu este de neluat în seamă în lumea atât de imprevizibilă în care trăim astăzi.

Vreau să vă mulțumesc foarte mult, nu doar pentru persoana extraordinară care sunteți pentru Spitalul „Elias“, pentru preocuparea extraordinară pe care o aveți în permanență legată de bunul mers al spitalului și de deciziile cele mai potrivite care au fost luate, pentru ajutorul pe care l-ați dat, prin intermediul Fundației Familiei „Menachem H. Elias“, atâtor colegi de-ai noștri care au putut, astfel, să se perfecționeze în străinătate.

Vă mulțumesc, de asemenea, și pentru că am avut prilejul să vă cunosc, nu doar ca pe o persoană extraordinar de erudită, de sobră, uneori aspră, uneori riguroasă, o rigoare pe care nu prea o găsim astăzi. Am descoperit în dumneavoastră un om deosebit a cărui delicatețe, atenție, putere de a-i înțelege pe oamenii din jur și, mai ales, de a-i asculta au

fost pentru mine extraordinare și au fost realmente un privilegiu.

Fundația „Elias“ și profesorul Vasile Stănescu au fost întotdeauna deschise pentru mine și pentru alți colegi de-ai mei în momente de cumpănă, când au avut nevoie de un sfat și când dumneavoastră v-ați petrecut una sau mai multe ore discutând despre lucruri care sunt importante pentru noi, ca oameni mult mai tineri, și uneori descumpăniți de vremuri, discutând despre rosturile noastre în societate, despre evoluția societății noastre, despre fapte și nu de multe ori despre tăcere.

Domnule profesor, vă mulțumim pentru tot ceea ce faceți pentru noi și vă dorim multă sănătate!

Spitalul „Elias“

**Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)*

*** Prof. univ. dr., director general, Spitalul „Elias“*

Profesorul Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, o splendidă lecție de viață și adevăr*

*Nicolae Popa***

În năzuința noastră de a releva, în cadrul acestei întâlniri omagiale, organizate de Academia Română, câteva dintre trăsăturile fermecătoarei personalități a sărbătoritului, domnul Academician Vasile Stănescu, avem norocul de a o putea face, mai întâi, apelând la vorbele Domniei Sale, spuse în urmă cu cinci ani, tot la Clubul Oamenilor de Știință:

„Uit mereu ce vârstă am cu adevărat și aceasta pentru că nu las clepsidra uriașă a timpului să se scurgă, o întorc fără întrerupere. Tinerețea nu este legată de vârstă, o avem în noi, este o victorie a spiritului“.

Astfel se confesa atunci, la 85 de ani, profesorul Vasile Stănescu, cel care era, este și va continua, cu siguranță, să fie un învingător, în competiția cu timpul. Un învingător, pentru că a avut mereu ca aliat spiritul, singurul ce poate întreține starea de tensiune a gândului. Este vorba, desigur, despre spiritul pe care-l evoca Iisus în grădina Ghetsimani, în discuțiile cu discipolii săi, și anume, spiritul prompt, adică la timp, ferm, tranșant, întemeietor. Dar, este vorba și despre conceptul spiritului conținut în ideologia filosofiei juridice clasice germane, *volksgeist*, ca spirit întemeietor al dreptului (*savigny*) sau despre imaginea propusă de Hölderin, marele poet german, care explica noțiunea de *geist* în sensul că nu poate fi vorba despre spiritul unuia sau celuilalt, ci despre acel suflu (*spiritus*) care, într-un ceas privilegiat, trece între două ființe prietene – comuniunea datorată momentului și de moment, aspirând la asigurarea echilibrului și unicității universului uman.

Citindu-i cărțile, mai ales cele apărute în ultimii ani, îmi dau seama că domnul profesor Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, este un adevărat umanist, de esență renescentistă, rezultat al frecventării zilnice a capodopelor minții omenești. Contactul permanent cu valorile cunoașterii l-a ajutat să exprime puncte de vedere de un remarcabil realism, în chestiuni care țin de dimensionarea impactului marilor transformări în știință, în cunoaștere, în general, datorate progresului incredibil al tehnologiilor și impunerii unor metodologii științifice noi. Analizele profunde, soluțiile rezonabile propuse, precum și judecățile independente atestă un rafinament științific de excepție.

Într-o lume atât de labilă, cum este cea în care ne este dat să respirăm, să ai în preajmă oameni precum domnul profesor Vasile Stănescu, înseamnă o garanție în lupte pentru victoria spiritului, a spiritului care nu se dă bătut și care îmbrățișează toate frumusețile umane și înfruntă urâtul, vremelnicul.

La 90 de ani, profesorul Vasile Stănescu, nerefuzându-se niciunei oboseli și neoferindu-i-se niciunei comodități, este prezent zi de zi în biroul său de la sediul Fundației, lucrând, cu un mic colectiv, la realizarea scopului și obiectivelor fixate prin testamentul lui Jacques Elias, în anul 1914.

În același timp, sfidând clepsidra timpului, profesorul continuă să scrie, să spere, să suradă, să glumească, dar, mai ales, să creadă în eternul miracol, care este miracolul vieții. Urmărește cu înfrigurare

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

**Prof. univ dr., Facultatea de Drept, Universitatea București, fost președinte al Curții Constituționale, Președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție

și cu îngrijorare soarta instituțiilor, consecințele acțiunii noilor factori de configurare asupra funcționalității acestora. Este preocupat, cu deosebire, de acele manifestări care au ca rezultat slăbirea rolului civilizator al dreptului și denaturarea relației firești dintre libertate și drept, cunoscut fiind faptul că dreptul trebuie să rămână pentru libertate exact același lucru ca mecanica pentru mișcare.

Fiind un adevărat stăpân al argumentului bine chibzuit, domnul profesor este un permanent exemplu de îngăduință și gentilețe pentru cei din jur.

Își permite, uneori, luxul de a afișa un ușor aer de detașare, dar o detașare îmbietoare și nicidecum una ostentativă.

Cultura și educația îi dau acest drept. Prin structură este un gânditor nestingherit de convenții,

nesubjugat de modele, dominat de pasiunea exprimării de sine. Orice discuție cu Domnia Sa este o adevărată desfătare intelectuală.

Pentru tot ceea ce a făcut și continuă să facă, omul pe care-l omagiem astăzi, atras de simfonia sferelor și de hohotele victoriilor spirituale, demonstrează că nimic nu poate fi prea mult. Observându-l, de multe ori îmi vin în minte versurile lui Geo Dumitrescu: „*Aleargă, aleargă între cer și pământ, dar nu zăbovi niciodată prea mult la niciun capăt al drumului, ispitit de îmbietoare priveliști, nicicând să nu uiți: tâlcul plecării e întoarcerea!*“

La mulți ani, domnule profesor!

Sunt convins că nu veți înceta, mulți ani înainte, să ne fermecați cu înalta fulgerare a spiritului dumneavoastră!

Mesaj adresat domnului profesor Vasile Stănescu la aniversarea vârstei de 90 de ani*

*Mircea Duțu***

Dintre numeroasele fațete ale complexei dumneavoastră personalități și excepționalei opere culturale-științifice ce se impun evocate la acest moment aniversar, nu puteau să lipsească contribuția și sprijinul acordat cercetării științifice în domeniul dreptului. De aceea, pentru noi, membrii Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu“, înființat la 1 ianuarie 1954 și care s-a bucurat, încă de la începuturile activității sale, de colaborarea, și după 1990, odată cu alegerea ca membru de onoare al Academiei Române, de ajutorul dumneavoastră neprețuit, constituie o îndatorire de a o face cu această ocazie.

Cu o dublă formare profesională – în economie și drept – profesorul Vasile Stănescu este o pildă de conjugare armonioasă a cunoștințelor din cele două domenii ale cunoașterii, a preocupărilor de cercetare științifică, cu cele didactice, și ca o împlinire absolută, cu activitatea practică în cadrul Consiliului Legislativ.

Prin exemplul lucrărilor dumneavoastră și sprijinul permanent acordat activității Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu“ ați contribuit major la acreditarea cercetării pe tărâmul dreptului, ca o cercetare științifică autentică, cu o puternică tradiție, un prezent complex și un viitor incontestabil, într-o lume mondializată. O știință care urcă în timp cu peste 2000 de ani, până la dreptul roman, cu principii și reguli rămase neschimbate de atunci, are un titlu de noblețe care nu se regăsește în multe alte domenii, relative și mișcătoare, mai tot timpul în rescrierea și reformularea concluziilor definiției.

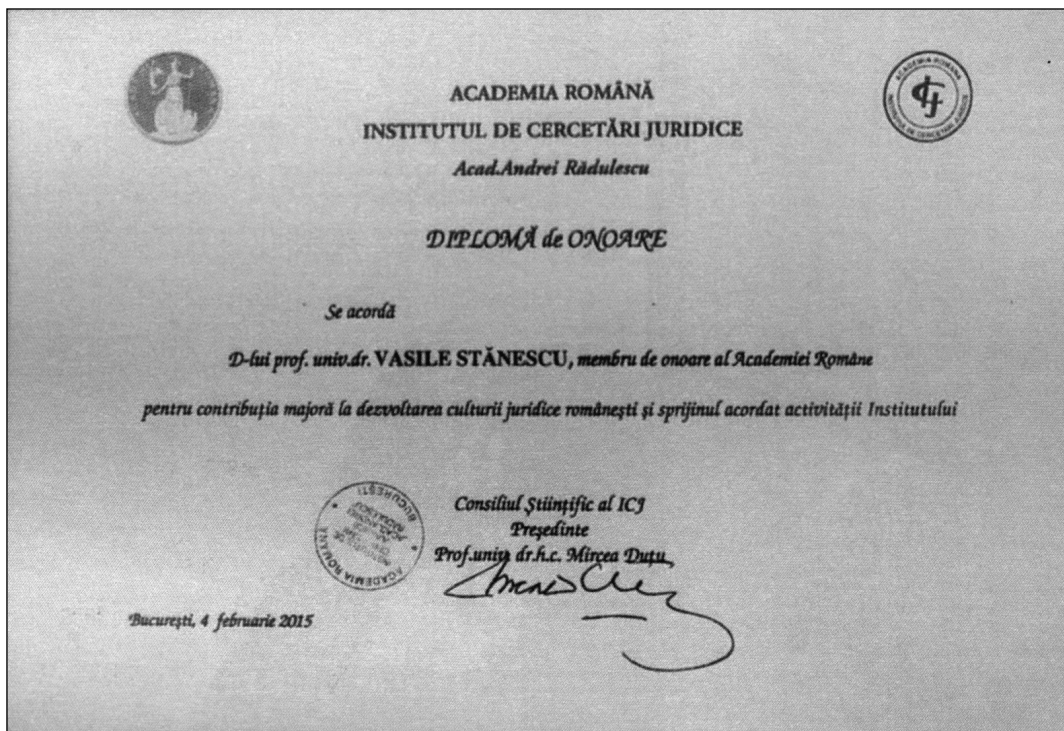
Cu încredere în nevoia de drept a omenirii și în capacitatea acestuia de a rezolva marile și noile probleme ale civilizației umane, ați militat în permanență pentru sublinierea specificului științei juridice, relevarea adevărului că, indiferent că este vorba de dreptul intern, al Uniunii Europene ori internațional, cercetarea juridică, prin faptul însuși al obiectului său, dreptul, nu tinde spre pure abstracții, nici la adevăruri absolute și definitive, ci numai la soluții adecvate, acceptabile și practice la probleme legate de infinita diversitate și marea plasticitate a relațiilor umane și sociale pe care le guvernează.

Se demonstrează, astfel, că știința dreptului nu se formează plecând de la obiectul „drept“, care i-ar fi preexistent; ea se constituie, în același timp, cu dreptul, care se creează prin aceasta și în aceasta. Pe această cale, cercetarea juridică tinde să facă să progreseze cunoașterea prin observarea și descoperirea modurilor de înțelegere și exprimare de către drept a raporturilor și fenomenelor sociale.

Din moment ce se caracterizează printr-un obiect și o metodă determinate, și se bazează pe studii destinate descoperirii de noi cunoștințe, cercetarea juridică este cu adevărat o cercetare științifică; ea se alimentează din toate sursele și din aporturile disciplinelor celor mai diverse: științe exacte, medicină, ecologie, istorie, filosofie, economie, sociologie... Ea utilizează toate tehnicile, de la cele mai tradiționale, la noile tehnologii și nu neglijează nici experimentele, nici simulările sau evaluările. Nu mai puțin importante sunt aspectele legate de statutul, organizarea, mijloacele de evaluare și valorificare a cercetării juridice.

**Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)*

***Prof. univ. dr., directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu“*

Dintre lecțiile de viață oferite de dumneavoastră, cea potrivit căreia munca reprezintă făuritorul și modelatorul personalității umane rămâne una dintre cele mai semnificative pentru generațiile de cercetători științifici în domeniul dreptului. Iar întrebarea-îndemn a savantului Simion Mehedinți (1868–1962) adresată tineretului studios: „...puteți să creați și să adăugați elemente noi de civilizație și cultură românească? Dacă da, atunci sunteți o generație nouă, dacă nu, atunci nu sunteți decât niște exemplare tinere, o simplă continuare” și invocată în acest context, se constituie printr-o veritabilă misiune de credință proclamată și asumată ca atare.

Discipol, într-un anumit fel, al academicianului Andrei Rădulescu, al cărui student a fost la Cursurile de drept din cadrul Academiei Comerciale, profesorul Vasile Stănescu a imprimat dreptului, în cercetă-

rile sale, și o evidentă dimensiune culturală. Dreptul se hrănește din cultură și o îmbogățește la rândul său. El nu este un scop în sine și nu are o valoare reală decât prin această singură finalitate: justiția!

Dreptul este, după bine cunoscuta formulă a lui Portalis, făcut pentru om și nu contra sa, iar a forma un jurist, înseamnă a lumina o conștiință.

Sunt adevăruri cărora, prin întreaga sa operă de profesor și cercetător într-ale Dreptului, academicianul Vasile Stănescu le-a dat expresie și supremă strălucire.

Pentru toate acestea, lumea juriștilor îi rămâne profund datoră și alături de ea, acum, la ceas aniversar, membrii Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” își exprimă recunoștința și își îndreaptă gândurile de bine spre mentorul lor.

La mulți ani, domnule profesor!

Vasile Stănescu – recunoașterea unei activități prestigioase*

*Ion Chelaru***

Este o mare onoare pentru mine să fiu aici, și o mai mare onoare să reprezint Uniunea Juriștilor din România.

Vă rog să-mi permiteți ca unei asemenea personalități accentuate a culturii economice și juridice din România, cum este domnul profesor Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei Române, să-i conferim în numele Uniunii Juriștilor, al Consiliului de conducere al Uniunii Juriștilor și în numele meu personal, Diploma de onoare și

Medalia de merit pentru întreaga activitate pe care a desfășurat-o.

Îi urăm sănătate, putere să se păstreze așa cum a fost până în prezent și îi adresăm mulțumiri pentru opera pe care a trimis-o în spațiul public.

Cu toții ne dorim să putem învăța din preaplinul înțelepciunii pe care Dumnezeu i-a dat-o și pe care domnul profesor a revărsat-o în permanență către oameni.

La mulți ani, domnule profesor!

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

**Prof. univ. dr., președintele Uniunii Juriștilor din România, vicepreședintele Senatului României

Profesorul Vasile Stănescu la 90 de ani. Opera eseistică*

*Ovidiu Predescu***

La începutul anului 2014 am avut șansa și onoarea să inaugurez, în calitate de coordonator, colecția *Eseuri* a cunoscutei Edituri Universul Juridic din București cu lucrarea academicianului Vasile Stănescu intitulată *Drumul spre libertate. De la cunoașterea senzorială la transcunoaștere*. Iar sfârșitul de an a marcat îmbogățirea colecției cu cea mai recentă lucrare a distinsului profesor Stănescu, și anume *Elogiul Tăcerii*.

Opera domnului profesor Stănescu, pe care cu mult respect și aleasă prețuire îl aniversăm, cuprinde lucrări singulare în spațiul Europei Centrale și de Sud-Est, ce se disting prin actualitatea și noutatea tematică, temeinicia investigației, arta conceptualizării, analiza critică și finețea argumentării, orientarea modernă pluridisciplinară, interdisciplinară și chiar transdisciplinară, dar și prin modalitățile de abordare, absolut remarcabile. Dintre aceste cărți, pe lângă cele două menționate anterior, evidențiem, cu titlu de exemplu: *Globalizarea. Spre o nouă treaptă de civilizație...*; *Spațiul public. Gestionare și comunicare...* ș.a.

Prin originalitatea prezentării și eleganța expunerii, prin abordarea pluridimensională politică, juridică și filosofică a stării lumii de astăzi și a provocărilor uriașe cărora societatea omenească trebuie să le facă față, prin angajarea la edificarea societății viitorului cu elanul spiritului veșnic tânăr, eseistica profesorului Stănescu îl provoacă pe cititor, fie el cercetător științific, cadru didactic, om de cultură, politician, fie aparținând altor domenii de activitate, la meditație, la reflecții filosofice și juridice.

Operele Domniei Sale sunt rezultatul firesc al muncii titanice a omului de știință și a cercetătorului științific, care își pune rezultatele strădaniilor sale pe tărâmul anevoios, însă și mirific al cunoașterii, la dispoziția ființei umane confruntate în epoca post-modernă cu sentimentul, larg răspândit, din neferi-

cire, al lipsei de sens. Astfel, profesorul, prin problematica și ideatica puse în discuție, oferă fiecărui cititor posibilitatea unui răspuns la întrebarea *Care este sensul vieții mele?* aproape aceeași cu întrebarea *Cine sunt?*, formulată de Edward E. Edinger în cartea sa *Ego și arhetip*, îndemnându-l, pe el, cititorul, să caute răspunsul adecvat în forul său interior, subiectiv.

În acest context se înscrie desigur eseul *Elogiul tăcerii* – o carte unică în literatura științifică contemporană – care, așa cum apreciam în cuvânt-înainte: „*interesează, fără excepție, toate categoriile de vârstă și de profesii, pe toți cei care înțeleg că, în primul rând, este necesar să se cunoască pe sine, pe toți cei care consideră că au încă mult de învățat de la viață, natură și semenii, adică îi interesează pe toți*”.

În loc de încheiere, voi prezenta un citat din lucrarea *Drumul spre libertate...* a profesorului universitar dr. Vasile Stănescu, referitor la conceptul de transdisciplinaritate, din care rezultă talentul incontestabil al autorului de a exprima în cuvinte anumite concepte: „*Transdisciplinaritatea este o căutare concomitentă a ceea ce este înlăuntrul disciplinei, între discipline și dincolo de orice disciplină. Transdisciplinaritatea presupune o gândire cu o pronunțată încărcătură metafizică, o cunoaștere superioară, o supracunoaștere care ne poartă pe un drum dincolo de ceea ce numim prezent rațional, o cale către adâncul din noi, și prin el către relația cu Sursa, cu Absolutul, cu Divinul. Ea are la bază o idee, și anume cunoașterea fundamentală, ultimă, esența, ca rațiune de a fi*”.

La mulți ani, Domnule profesor, sănătate și putere de muncă pentru a îmbogăți, în continuare, cultura română cu noi și noi lucrări de valoare științifică!

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

**Prof. univ. dr., vicepreședintele Uniunii Juriștilor din România

O poveste de viață trăită cu gravitate*

Vasile Stănescu

Membru de onoare al Academiei Române

Întrucât activitatea mea științifică, didactică și profesională a fost deja expusă, chiar mai bine decât aș fi făcut-o personal, cu îngăduința dumneavoastră mă voi rezuma la câteva considerații.

Astăzi, 4 februarie 2015, mă mai despart de o povară, de încă un an, clepsidra timpului curgând implacabil de 90 de ani. Am atins aproape vârsta unui secol, interval în care am traversat două secole și două milenii, patru dictaturi și un război mondial, cele două orori ale secolului XX (comunismul și nazismul), soluția finală (holocaustul) și reeducarea comunistă (gulagul), dezagregări de imperii și state, dar și un secol în care descoperirile științifice depășesc întreaga cunoaștere acumulată de la primele începuturi.

Am trăit jumătate din viață captiv, într-o țară măcinată de teroare, cu numeroase tragedii și vieți frânte, destine desfigurată, o țară în care valorile erau subordonate interesului politic, iar dedublarea comportamentală, viața paralelă constituia modul de a-ți asigura libertatea, existența.

Am supraviețuit, ca mulți alții, la toate încercările de agresiune.

Iată de ce biografia mea se suprapune cu istoria unei epoci, dându-mi astfel posibilitatea să înțeleg – atât cât am reușit – rostul ființei umane într-un Univers care stă sub semnul întrebării, lăsându-ne, ca oameni, la voia întâmplării. Câtă dreptate are campionul cultului negativității, filosoful și moralistul Emil Cioran, când afirmă **ca să trăiești, riști imposibilul: accepți viața**.

Viața, ca și oamenii, este o inițiere și o lecție continuă. Fiecare dintre noi trăiește o experiență, un destin, fiecare se creează pe sine (se auto-creează), se transformă (renaște) din fiecare nouă stare biologică sau din fiecare eveniment major din viață, care ne schimbă statusul psihofizic și social. Fiecare, în

trecerea lui, este făuritorul și purtătorul propriului destin, la capătul căruia nu există decât plecarea...

Viața este, deci, o continuă oscilație între venire și plecare, între lumini și umbre, între aripi și abisul din noi, între inimă și cord. Ea ne demonstrează, cum este și cazul meu, că timpul nu ține numai de cronologie, ci și de calendarul care ți-a fost destinat, de codul genetic, de modul cum e programată fiecare ființă umană. În același timp, **mai devreme sau mai târziu, cu toții ajungem în același port** (Ovidiu, 13 î.Hr.–18 d.Hr., poet roman, exilat la finele anului 8 d.Hr. în orașul Tomis, Constanța, de către împăratul Augustus), întrucât plecarea este **singurul examen la care nu pică nimeni** (Paul Claudel, 1868–1955, poet, dramaturg și eseist francez). De aceea, ea, viața, nu se măsoară prin durată, ci prin fapte și nici nu contează drept cine ești luat, ci cum ești în realitate, pentru că **nu importă ce face natura din om, ci ceea ce el însuși face din sine** (Immanuel Kant).

Din păcate, descoperim viața, această nemăsurabilă bogăție, mult prea târziu. Abia atunci, ne dăm seama că nu am folosit-o cum se cuvine, că nu am dăruit, cât se putea, iubire – acest sentiment care unește lumea, induce empatie, compasiune și solidaritate. Papa Ioan Paul al II-lea spunea, pe bună dreptate, **valorezi atât cât valorează inima ta**.

Deci, vine o vreme când, pe nesimțite, constatăm cum încep să cadă frunzele, cum ne părăsesc cocorii, cum ne amenință și ne invadează, insidios, memoria și umbrele, trecutul, care ne ajunge din urmă, zădărnicierea multor eforturi, amăgiri de tot soiul, dar și melancoliile copilăriei și adolescenței care au fost, nostalgia locului natal, văzut ca o Arcadie proprie la care ne întoarcem cu gândul și cu sufletul.

Până de curând am trăit veșnicia, acum trăim clipa, orizontul de timp nu îl mai măsurăm în proiecte, ci în așteptări.

*Alocuțiune rostită cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

Se duc anii, rămân amintirile în albumul prăfuit pe care îl răsfoim în clipele de evadare dintr-un prezent neprietenos.

Întrebarea fundamentală pe care ne-o punem cu un asemenea prilej – fiecare cu morile lui de vânt – este cât bronz și câtă zgură ai lăsat în scurta ta trecere? Cum ai folosit puterea imensă a creierului, a celor 100 de milioane de neuroni, fiecare având până la 10.000 de conexiuni cu alți neuroni din creier, a celor 160.000 de km de prelungiri nervoase din creier, această dotare uriașă cu care ne-a înzestrat natura? Ea, întrebarea, vine din obligația și nevoia de a depune mărturie cu privire la modul cum ai servit epoca, societatea, oamenii, cum ți-ai consumat viața.

Într-adevăr, suntem ceea ce lăsăm în urmă ca valoare spirituală sau materială, atât prin idee, cât și prin faptă.

*
* *

Întreaga viață am pus-o în slujba culturii române, conectat la lumea ideilor, unde totul este întrebare și îndoială, incertitudine și neliniște, inspirație și tensiune creatoare.

Pentru a-mi trăi timpul ce mi-a fost dat, am încercat să-mi însușesc viziunea asupra lumii, modul, cum gândește lumea propria ei creație, de fapt cum se gândește lumea pe sine; de asemenea, să înțeleg contextul social-istoric, spiritul epocii, principiile și valorile supreme ale umanității, filosofia și logica vieții, ca și asumarea temporalității, atât a actualului – **ce este** – cât și a devenirii – **ce trebuie să fie** – deopotrivă cu răspunderea în fața eternității, toate privite ca trăsături ale naturii umane, ale existenței autentice.

Vocația asumată, atâta cât a fost, am trăit-o cu gravitate, rigoare și pasiune, cu entuziasm, echilibru și angajare totală.

Am plecat de la premisa că sunt dator, de aceea am făcut din muncă un mod de viață, o adevărată religie.

Onoarea deosebită care mi s-a făcut odată cu primirea în Academia Română – templul spiritualității românești – am perceput-o ca asumare a noi îndatoriri. Pentru mine, **Academia Română este straja neadormită a conștiinței naționale** (Ion Nistor – istoric, în ședința din 11.02.1944, p. 72, *Anale*); **permanența spiritualității națiunii române, însăși veșnicia ei** (Dimitrie Gusti, ședința din 15 septem-

brie 1944, p. 111, *Anale*), **casa nemuririi** (Liviu Rebreanu, ședința din 15 septembrie 1944, p. 116, *Anale*, din necrologul prezentat de Dimitrie Gusti în fața Adunării generale).

M-am dăruit vieții, familiei și societății.

Am încercat să trăiesc frumos și cu folos, să mă bucur, să sufăr și să iert, dar și să visez, să dialoghez cu stelele și să plăcinez.

Am dorit să aflu adevărul despre mine însumi, coborând în abisul din mine, pentru a mă cunoaște cu adevărat, a-mi apropria realitatea esențială și trăirea ei ca atare, a regăsirii inefabilului, întrucât frumusețea omului stă în spirit și, ca urmare, **nu există nimic mai important decât victoria asupra ta însuși** (Erasmus, 1469–1536, mare umanist).

Cred că am reușit să-mi însușesc o minimă înțelepciune și libertate interioară, să fiu în armonie cu mine însumi, cu lumea și cu Dumnezeu. Totul este să intri în rezonanță cu istoria, cu lumea, cu Universul sau cu o idee. Nu am avut niciodată timp pentru răfuiele, evitând adversitățile viscerale, preferându-le pe cele de opinie, de dialog. Mi-am însușit cugetarea, potrivit căreia important este să știi să ascuți și, de asemenea, când vorbești trebuie să ai ceva de spus, ca și sfatul divinului Platon, **să vorbim ca și cum va trebui să dăm socoteală**.

Am învățat de la viață că fiecare om are propria sa filosofie de viață și de înțelegere a raportării sale la Cosmos, la Sacru, la Divin, fiecare cu propria sa încărcătură somatică, de civilizație și cultură și că libertatea spiritului și frumusețea cunoașterii nu se pot obține decât prin cultură și dăruire de sine.

Cu trecerea anilor, am căpătat mai multă experiență și un acut simț al timpului, care m-au ajutat să merg mai departe, cu speranță, iar adevărul și dreptatea, frumosul și binele, demnitatea și libertatea – concepte ce stau la baza verticalității ființei umane – am încercat să mi le însușesc și pe temeiul cărora să mă manifest.

Tot ceea ce am făcut sau nu am făcut și, mai ales, modul cum le-am înfăptuit, mă definesc în toate ipostazele existențiale.

Am conștiința împăcată că am încercat, cât am putut, să-mi îndeplinesc îndatoririle impuse de viață. Se știe că încercarea este mai importantă decât reușita, pentru că ea, încercarea, înseamnă, de multe ori, lacrimi, ori în fiecare lacrimă sălășluiește o stea.

Chiar dacă sunt împăcat cu mine, mă simt încă dator. Mă rog lui Dumnezeu să mă îngăduie să-mi

duc proiectele până la capăt. Am uitat mereu, uit și acum, ce vârstă am... Mă bucur că încă nu trăiesc din amintiri și că am programe, că încă mă domină curiozitatea, mirarea și îndoiala, că dialoghez cu stelele, cu foșnetul frunzelor, cu clipocitul apei, cu freamătul pădurii. Nu am timp să mă plictisesc. Este de ajuns să urmăresc spectacolul vieții și să continui efortul de a-mi înțelege Sinele...

Ca ființă umană, îmi doresc să pot gândi, iubi și visa, să mă pot desprinde de obsesiile care oscilează între libertate și neant, de iluziile existențiale, de ambiguitate, scepticism și lipsă de perspectivă, de paradoxuri și tensiuni, de fatalismul endemic. Vreau să aud **tăcerea lucrurilor** (Emil Cioran) și **muzica sferelor** (Pitagora), pentru că atunci când nu mai crezi în nimic, de fapt, nu mai ești, nu mai trăiești istoria.

*
* *

La capătul acestei experiențe de viață, am desprins câteva constatări care nu-mi dau pace, pe care, cu îngăduința dumneavoastră, îndrăznesc să vi le împărtășesc, enunțându-le numai, ca teme de meditație și reflecție, astfel:

- Suntem expresia gândurilor noastre, ca și măsura percepției pe care o avem asupra lumii și a propriei noastre construcții.

- Lumea noastră a intrat într-o altă temporalitate, într-un alt ritm, într-o altă treaptă a istoriei, într-o nouă stare a raporturilor dintre om și natură. Ea se înscrie, în mod obiectiv, într-o paradigmă istorică de succesiuni de lumi trecătoare, dat fiind faptul că în această lume eternă nimic nu este etern.

- Trăim mai multe niveluri de realitate: **realitatea obiectivă**; **realitatea existențială**, a vieții fizice; **realitatea virtuală**, prin care ne-am îndepărtat îngrijorător de mult de realitate; **realitatea onirică**, din lumea viselor; **realitatea transcendențială**, esențială, ascunsă, vizionară; **realitatea mistică** (ocultă); **realitatea eshatologică**, a memoriei; **realitatea cosmică**, cea care ne proiectează la Sursă; **telerealitatea**, pe care o trăim astfel cum ne programează televiziunea, adică înlocuirea conștiinței și a spiritului științific cu contrafacerea și manipularea. Prin urmare, trăim universuri paralele, suntem captivi ai lumii în care trăim, a propriilor noastre angoase, prizonieri între esențial și derizoriu, între real și imaginar, între cert și improbabil. Suntem pe cale de a deveni inapți la desprin-

derea și recunoașterea realului, în hățișul de ficțiuni, himere și virtualități, suspiciuni și hărțuieli, înstrăinați de noi înșine.

- Suntem proiectați de evenimente, de probleme globale greu de conciliat – climatice, demografice, de resurse, terorism și trafic – trezindu-ne captivi, într-o tensiune continuă, cu o potențialitate de risc global major și cu iluzii spulberate.

- Lumea de astăzi nu are încă exercițiul destinului comun al ființei umane oriunde ar fi, al solidarității și empatiei. De altfel, lipsa acestui exercițiu este confirmată, din păcate, de modul cum este percepută Uniunea Europeană de către cetățenii ei și chiar de către statele înseși.

- Știința contemporană se îndreaptă, într-o măsură din ce în ce mai mare, către un nou mod de abordare a cunoașterii, către o nouă metodologie. Depășind stările emoționale, suntem nevoiți să apelăm la metafizică, la filosofie speculativă, la judecăți abstracte și subtile – ca metarefecția – precum și la semiotica ființei (cu cele trei direcții de cercetare: *pragmatica* – relația semn-om; *semantica* – semnificația semnelor; *sintactica* – relația dintre semne), dar și la „**raționalitatea creației**”, care ne conduce către semnificații, către esențe, în apropierea acestora. Este vorba de sensul cunoașterii, de adâncurile acestui sens, de substraturile creației științifice, în care imaginarul, miticul și religiosul – alături de intuiție și revelație – sunt privite ca izvoare creative, dincolo de orice determinare. În procesul transcunoașterii, al transcenderii, acest exercițiu real și frecvent, eliberează cercetătorul de orice complex sau îngrădire, deschizându-i calea „reveriei cunoașterii”, permițând astfel construirea unei noi paradigme care include metafizica și logica polivalentă. Un spațiu de cercetare fără hotare (în care intră **aici și dincolo**).

- Progresul a ajuns atât de departe, încât nu devin inutile întrebări de genul: *dacă ne mai identificăm ca ființe umane și dacă, în acest caz, mai putem vorbi de Sinele nostru, dacă ființa umană va fi înlocuită, treptat, de cyborg?*

În condițiile în care sunt posibile implanturi bionice și proteze artificiale inteligente, ca și transplanturi aproape a oricărui organ uman, terminând cu inimi artificiale, schimbări de sex, protezarea creierului și cipuri de memorie, care devin părți componente ale organismului uman, în condițiile în care descompunerea și recompunerea omului, precum piesele unui robot, devin operații curente, iar microcipurile pot fi monitorizate de la distanță, se

pare că ființa umană este pe cale de a deveni un organism cibernetic, că ne apropiem de ființa cyborg.

Ce diferență enormă între nemuritoarea Grecia antică, în care corpul uman era superb valorificat, în armonia și frumusețea lui desăvârșită, între farmecul construcției ființei umane, a laturii sale spirituale și bionicul care ni se proiectează, ca și mecanism (microprocesor, robot) programat. Cum oare vor cânta poezii ființa umană-cyborg? Cu ce vom înlocui regăsirea Sinelui, farmecul unei lecturi, meditația, melancolia, visarea?

- Evoluția, amploarea și ritmul cunoașterii științifice depășesc de departe ritmul și evoluția umanului din noi, al moralității și eticii, al principiilor și valorilor umane care, în mod firesc, ar trebui să aibă o traiectorie relativ paralelă.

- În aceste timpuri ale rătăcirilor, striviți de uriașa mașină a civilizației, accentul cade pe valorile utilitare ale civilizației în dauna valorilor culturale și morale, ca și a modelelor. Ființa umană se dezumanizează, apar dezechilibre majore: între cunoaștere și înțelegere, materie și spirit, civilizație și cultură, alteritate și excludere, dialog și încrâncenare, pragmatic și afect, societate și individ. Competiția a luat o finalitate dramatică, lupta ducându-se între valori și interese.

- Am devenit dependenți mental de modelul pieței, aplicând legile ei până și relațiilor social-umane. Este întristător pentru ființa umană cuplarea inteligenței și a bunului gust, a trăirilor ei – formate la valorile clasice, morale și spirituale, ca și a libertății, în sensul bucuriei de a trăi – cu legile generale ale pieței – caracterizată exclusiv de valori utilitare – legi care induc egoismul exacerb, nu numai în acțiune, ci și în gândire, în mentalul individual și colectiv. Trăim o realitate, ca și proiecția ei, care necesită **regândirea gândirii umane**.

- Ne despărțim de trecut cu foarte multă ușurință, înlocuind admirația și respectul cu spectacolul, cu retorica și autosuficiența, dacă nu cu ironie sau cu depreciere superioară, ignorând locul și timpul dat, legile evoluției, ignorând, de fapt, propria istorie, lăsând loc imaginarului, virtualului, iluzoriului. Ignorând trecutul, riscăm să o luăm mereu de la capăt. Trăim într-o ambivalență incapabilă să rezolve ideea de continuitate. Memoria, neuitarea făuritorilor de istorie, a înaintașilor, ca și a marilor valori culturale și spirituale – în fața spiritului uman care înfruntă timpul, eternul uman – nu mai

vibrează firesc și constant în conștiințele și sufletele noastre.

- Este pe cale de dispariție factorul de coeziune și mobilizare a societății: patriotismul, interesul național.

- Fragilitatea și vulnerabilitatea proiecției planetei noastre stau într-o ambivalență care ne dă fiori: stabilitate vs. instabilitate, pace – război, creație – distrugere, progres – catastrofă, moral – imoral, empatie – indiferență, ordine – haos, socializare – individualism exacerb, libertate – dictatură.

Iată, foarte pe scurt, câteva probleme care cred că pot și trebuie să facă obiectul preocupărilor cercetării, cu precădere economice, juridice și sociologice, dar și filosofice.

*
* *

Pe măsură ce trece timpul, în curgerea lui fără întoarcere, nu ostenesc să mă minunez de oamenii de cultură care au fost, de profesorii mei, de dăruirea lor, începând cu învățătorii, cu dascălii. Această aducere aminte, această neuitare a înaintașilor care s-au străduit pentru noi, a operelor lor generoase, în care au investit suflet, minte și dragoste de matcă, purtând flacăra spiritualității noastre, ne dă sentimentul duratei și al performanței, al valorilor umane, al perenității. Mă înclin cu pioșenie în memoria lor.

Preaplinul emoției mă copleșește. Cum să nu mă tulbure amintirile – unele memorabile – acumulate de memoria atâtor ani, atâtor distinse personalități ale culturii române cu care mi s-a intersectat destinul? Cum să nu mă emoționeze prinosul de iubire și admirație pe care mi-l aduceți, atât prin cuvinte, prin simpla dumneavoastră prezență, cât și prin mesajele trimise?

Cum să nu fiu profund mișcat de faptul că dumneavoastră, conducerea Academiei Române, ați susținut și onorat această manifestare de recunoaștere, că membri ai Academiei Române, colegi de secție, savanți, înalte personalități culturale, instituționale, parlamentare, colegi și prieteni, ați transformat această aniversare dintr-un eveniment solemn într-o impresionantă sărbătoare spirituală, de emoție superioară, în idee și spirit, în trăire și empatie. O manifestare de suflet, de lumină și frumos, în care umanul din noi apare ca un mod de recunoaștere, ca și de „restitutio” la o activitate, fără întrerupere, timp de 76 de ani.

S-au spus aici despre mine și activitatea mea foarte multe lucruri frumoase, unele exagerate, pe care însă le primesc cu înțelegere și plăcere.

Vă mulțumesc pentru tot, rămânându-vă profund recunoscător, oferindu-vă, la rândul meu, dragoste, admirație și respect.

Colegilor din Consiliul director al Fundației „Elias“, ca și celor din colectivul de salariați, întreaga mea grațitudine și recunoștință pentru atașamentul și loialitatea manifestate de-a lungul timpului, pentru bunul mers al acestui reper al societății civile.

Medicilor din Spitalul „Elias“, întregului personal, le transmit constanta mea admirație și prețuire pentru profesionalismul și dăruirea în creșterea calității actului medical, pentru menținerea la nivel de vârf a acestui impunător așezământ.

Mulțumiri, de asemenea, prestigiosului grup editorial Universul Juridic, distinsului său președinte, domnul Nicolae Cristea, care au găzduit, cu o largă disponibilitate, ultimele mele lucrări.

În sfârșit, de fapt, în primul rând, mulțumesc soției mele care mi-a însoțit traiectul 62 de ani, cu iubirea sa statornică, cu generozitate, abnegație și înțelegere peste măsură; îi datorez respectul, prețui-

rea și întreaga mea recunoștință. Ea reprezintă pentru mine o victorie a spiritului uman, a sufletului profund, a disponibilității nelimitate. Cum aș fi trecut prin toate câte au fost – și nu au fost puține – fără acest sprijin? Știu cât de greu i-a fost, uneori. De aceea, recunoștința mea este nemărginită.

Voi face o mărturisire, chiar dacă îmi asum riscul de a fi considerat desuet. Moștenirea pe care mă străduiesc să o las, astfel cum am preluat-o de la bunii mei părinți – o lacrimă fierbinte în memoria lor – constă în spiritul de familie, în iubirea, căldura, lumina, frumusețea și bucuria trăirilor, în rădăcinile, aleanul, miturile și tradițiile strămoșești în care m-am născut și care mi-au însoțit copilăria și adolescența, cuibul în care am deprins cumpătarea, devoțiunea, buna cuviință și rigorile muncii, virtuțile morale, educaționale și religioase, imaginea idilică, mitologică, arhetipul. Toată această inestimabilă bogăție spirituală – care constituie familia – reprezintă certitudinea, durata, modul de a respira împreună, sensul vieții.

În sfârșit, așa cum am mai promis cu un alt prieten, înțeleg să părăsesc viața activă numai odată cu desființarea impozitelor.

Cuvânt de închidere*

Acad. Ionel-Valentin Vlad
Președintele Academiei Române

Manifestarea noastră academică, întrunire de rară frumusețe și plină de rafinament, dedicată vieții și operei nonagenarului Vasile Stănescu, subliniază forța Timpului Literaturii, Științelor și Artelor – Academia noastră.

O aleasă și academică manifestare consacrată uneia dintre personalitățile marcante, membru de onoare al Academiei Române, domnul profesor universitar doctor Vasile Stănescu.

Tot ce s-a spus aici, din partea unor personalități reprezentative pentru mediul cultural-academic, sintetizează rezultatele excepționale ale unui Om, Sa-

vant și Model pentru toți, profesorul universitar doctor Vasile Stănescu, membru de onoare al Academiei noastre în domeniul cercetării științifice și în planul unor activități profesionale, tot timpul susținute, motivează acordarea uneia dintre cele mai importante distincții, Meritul Academic, în urma hotărârii Prezidiului înaltului nostru for.

Vă rog să-mi îngăduiți să înmânez această prețioasă distincție, pentru o viață și o operă care ne onorează pe toți și ne îndeamnă să-i urmăm exemplul.

La mulți ani, domnule profesor Vasile Stănescu!
Vivat Academia!

*Cuvânt de închidere rostit cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață a profesorului Vasile Stănescu (15 aprilie 2015, Casa Oamenilor de Știință)

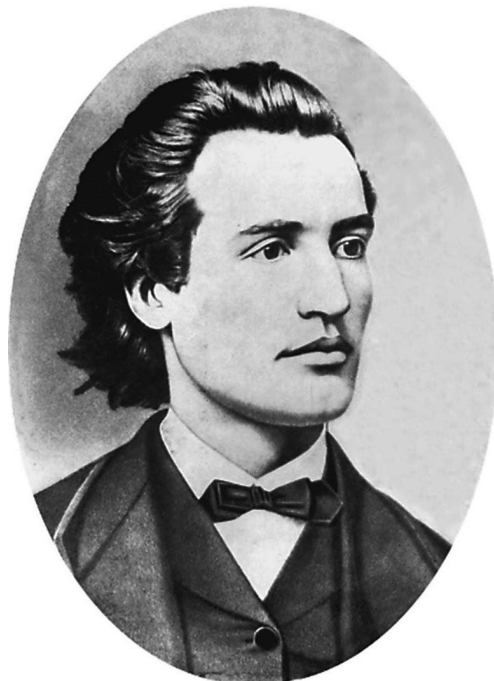
„O pensiune viageră” pentru Mihai Eminescu

*Petre Dan-Străulești**

În primăvara anului 1888, Parlamentul de la București este convocat în sesiune ordinară (7 februarie – 3 aprilie), pentru a se „ocupa de mai multe legi importante” printre care la loc central era bugetul. Schița acestuia, creionată de executivul liberal condus de primul ministru Ion C. Brătianu, prezenta „pentru prima oară întrunind la un loc toate veniturile și toate cheltuielile statului”¹. Discutarea și votarea bugetului era pentru Adunarea Deputaților, compusă din 183 de deputați, dintre care 123 ai partidului de guvernământ, o pură formalitate. Făceau parte din Adunare celebre personalități ale vieții politice și parlamentare românești, ale căror discursuri rămân momente de referință în oratoria națională, precum Mihail Kogălniceanu, Vasile Morțun, P.P. Carp, D.A. Sturdza, Lascăr Catargiu, George Panu (deputați); P.S. Aurelian, Nicolae Gane, Dim. G. Rosetti, V.A. Urechia, Nicolae Crețulescu (senatori) ș.a.

La apelul nominal al președintelui Adunării Deputaților din 2 martie 1888, Gh. Chițu, deputat de Craiova, ales de plen vicepreședinte, răspund prezent 126 deputați. Dintre cei ce lipsesc „fără arătare de motive” reținem nume prestigioase ale parlamentarismului din țara noastră: Dumitru Brătianu, fratele premierului, Nicolae Fleva, numit în epocă „tribunul”, liberali de frunte ca Vasile Lascăr, D.A. Sturdza ș.a. Stenograma ședinței, publicată în *Dezbaterile Adunării Deputaților*², nu menționează de ce generalul Dimitrie Lecca nu ocupă fotoliul, de drept, de președinte, așa cum cer cutumele parlamentare.

În cadrul ședinței, deputatul conservator (junimist) de Iași, Iacob C. Negruzzi, cere cuvântul președintelui de ședință. Primindu-l, el urcă la tribună și își începe discursul arătând că este împuternicit de un „foarte mare număr de cetățeni din deosebite părți ale țării să depună o petițiune pe biroul acestei

onor. Camere, prin care să rog ca să se acorde un ajutor viager nenorocitului (voi folosi în continuare adjectivul *nefericitul* – P.D.-S.) poet național, Mihail Eminescu”.

„Unul dintre talentele noastre poetice cele mai mari, Eminescu” spune vorbitorul, „se găsește astăzi lovit de o boală grea și cumplită, și, în același timp, în cea mai mare sărăcie.

Din această cauză, orașul său natal Botoșani, după îndemnul concetățenilor compătimitori, înscriesese în bugetul lui o modestă sumă de 100 lei pe lună, cu care să se poată veni în ajutorul aceluiași fiu talentat dar nefericit, însă fostul ministru de externe, D. Radu Mihaiu³, neștiind sau poate nevoind să priceapă ce însemnătate are un mare talent poetic pentru un popor, a șters din bugetul orașului Botoșani acea modestă sumă ce o hotărâse comuna ca ajutor pentru Eminescu.

D-lor, odinioară, în vremurile trecute – continuă deputatul –, clasele aristocratice veneau ele singure în ajutorul bărbaților de talent săraci sau nenorociți; astăzi însă în societatea democratică trebuie ca noi, Camera, care reprezentăm toate clasele sociale, să ne grăbim a sprijini pe bărbații de merit ai națiunii.

De aceea, vă rog, D-lor deputați, să vă uniți toți cu mine și să cerem ca de urgență să se dea o soluțiune favorabilă acestei petițiuni, și sunt gata a depune chiar un proiect de lege în privința aceasta. Fac apel la toți D-nii, pentru ca în această chestiune nu poate să fie vorba nici de majoritate, nici de minoritate⁴. Și în rândurile D-voastră văd autori cu talent aci, poeți ca D-nii Pruncu și Nenițescu, văd scriitori însemnați ca D-nii Gane și Xenopol, la D-lor mă adresez ca să vie în ajutorul meu, fac apel la banca ministerială, căci am onoare să număr pe dânsa doi colegi ai mei, membri ai Academiei Române, pe D-nii Sturdza și Aurelian, fac apel la D. Gh. Chițu, membru al Academiei, care ne prezidează astăzi și la însuși D. președinte al Academiei pe care avem fericirea și onoarea de a-l vedea în mijlocul nostru, la D. M. Kogălniceanu, ca să binevoiască a se uni cu mine, ca chiar Sâmbăta viitoare dacă este cu putință să ne ocupăm de această chestiune. Merg și mai departe și fac apel la toți membrii tineri din această Cameră, de la cei cu ideile cele mai înaintate: D. V. Morțun, întâiul (deputat, *P.D.-S.*) socialist, intrând în reprezentațiunea țării până la acel deputat care în discursurile sale a emis ideile cele mai reacționare, la D. Vasile Lascăr (*Aplauze din partea opozițiunii*), pentru ca toți să ne unim și să venim cât mai curând în ajutorul lui Eminescu, care nu este nici al majorității, nici al minorității, ci este al tuturor românilor (*Aplauze*)”⁵.

Odată săgeata otrăvită a politicianismului lansată de către I. Negruzzi, deputat al opoziției, către Guvern, aceasta nu putea rămâne fără răspuns. Și, pentru un moment, tema centrală a ședinței a trecut în plan secund, luându-i locul disputa guvern-opoziție, dispută ce nu își avea rațiunea în acest moment de maximă semnificație umană. Și primul ministru, I.C. Brătianu, prezent la lucrările Adunării Deputaților, cere cuvântul.

„D. președinte: D. Președinte al Consiliului (de miniștri, I.C. Brătianu, *P.D.-S.*) are cuvântul.

D. președinte al Consiliului (de miniștri, *P.D.-S.*) și ministru de resbel, I.C. Brătianu: Onor. D. Negruzzi (sic – *P.D.-S.*) este de un așa tempera-

ment, că chiar atunci când este cu putință să facă cuiva un bine, să găsească ocaziunea de a lovi în adversarii săi politici. Astfel D-sa a zis că D. Radu Mihaiu a șters din bugetul comunei Botoșani ajutorul ce ea dădea poetului Eminescu. (Este surprinzător că I.C. Brătianu, politician cu vastă experiență, care sancționa prompt orice inexactitate a adversarilor săi, nu îi atrage atenția deputatului junimist că Radu Mihaiu nu a fost niciodată, în guvernele liberale pe care le-a condus, ministru de Externe, *P.D.-S.*). Trebuia să se fi informat mai întâi că această măsură nu a fost luată de D. Radu Mihaiu, ci de predecesorii D-sale, căci comitetele permanente ale județelor făceau abuzuri cu acordarea acestor ajutoare. În adevăr, la facerea bugetelor județelor, comitetele înscriu sume sub titlul de pensii (pensii, *P.D.-S.*) și ajutoare pe la amici și rude, în loc să dea celor ce în adevăr meritau milă, și atunci, ca măsură generală, s-a zis că dacă cutare și cutare persoană are necesitate de ajutor, să ceară ajutor de la Stat, căci aci este control și se poate vedea dacă este o favoare sau dacă este o adevărată trebuință.

Cât pentru cestiunea dacă D. Lascăr e cel mai reacționar, D. Negruzzi trebuie să fie fericit, deoarece D. Lascăr merge pe urmele D-lui Negruzzi”.

Dl. Gh. Chițu, vicepreședinte, cel care conducea ședința, dă cuvântul deputatului M. Kogălniceanu.

„D.M. Kogălniceanu: Onor. D. Negruzzi, deputat, și coleg cu mine la Academie, a găsit ocaziunea să se adreseze aci în Cameră la președintele Academiei. Socotesc că în Cameră nu are nimic a face președintele Academiei. Voi vorbi deci ca om care pururea mi-am iubit țara mea și națiunea mea. Prin urmare, găsindu-mă acum în mijlocul reprezentațiunii naționale, nu cred că va fi unul aci în Cameră care să rămâie surd și nepăsător la suferințele acestui mare poet al țării. De aceea, fac apel la D-voastră să votăm cu toții acest ajutor.

D. vicepreședinte: De urgență.

D. M. Kogălniceanu: Mijloacele ce se acordă pentru susținerea unui talent care, dacă va fi căutat (în sensul de tratat de medici, *P.D.-S.*), se va putea vindeca, nu va fi o pagubă pentru România.

D.P. Grădișteanu: Puneți la vot urgența, D-le președinte.

– Se pune la vot urgența, și se primește cu unanimitate”⁶.

Dar până la acordarea *de facto* a „pensiunii viagere”, Camera Deputaților trebuia să mai parcurgă, în groiul și stufosul proces birocratic, câteva etape.

În această perioadă, suferința inimaginabilă a lui Eminescu avansa, apropiind clipa fatidică.

Lucrările Parlamentului vor fi suspendate între 21 și 28 martie 1888, ca urmare a crizei ministeriale provocată de demisia guvernului liberal.

Odată format cabinetul junimist (23 martie/4 aprilie 1888), care îl avea titular la Culte și Instrucțiune Publică pe Titu Maiorescu, speranțele lui Iacob C. Negruzzi de a obține cât mai repede pensia mult dorită pentru Eminescu au crescut. De aceea, face o nouă încercare în Camera Deputaților, în ședința din 31 martie (*D.A.D.*, No. 26/6 Aprilie 1888), de a debloca și urgenta procesul legislativ.

„Domnilor, spune în noua sa intervenție Negruzzi, din inițiativă parlamentară s-au propus două proiecte de legi pentru cari s-au admis urgența; proiectul de lege pentru o pensie nefericitului nostru poet Eminescu”. Celălalt proiect viza o persoană care nu prezintă interes pentru prezentul articol. „Mi se pare, continuă vorbitorul, că raporturile sunt făcute și depuse; și dacă onor. Camera ar încuviința, s-ar putea lua de urgență” (p. 358).

Cu o zi înainte de data închiderii sesiunii ordinare (3 aprilie), Adunarea Deputaților reia procesul legislativ privind instituirea unei pensii viagere pentru Mihai Eminescu.

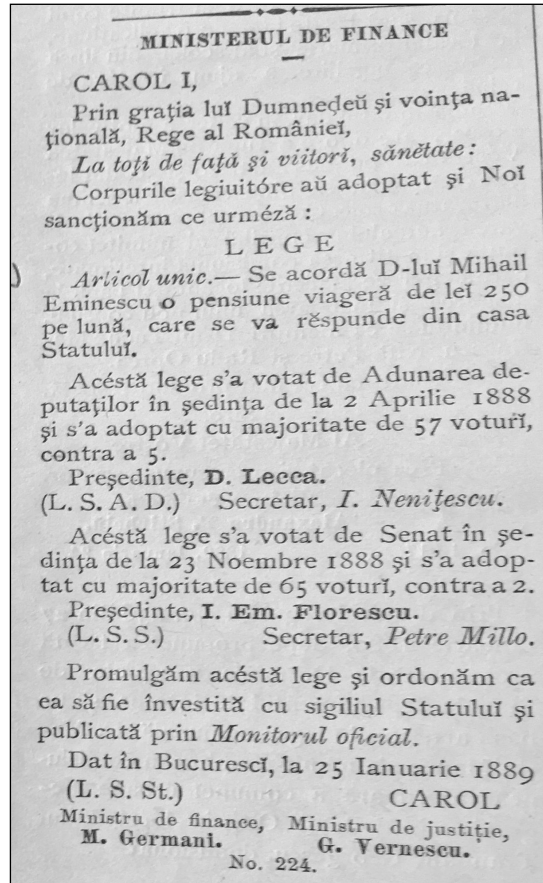
Conform *D.A.D.*, nr. 28/13 aprilie 1888, ședința Adunării Deputaților din 2 aprilie este condusă de vicepreședintele A. Visanti („un dușman al lui Eminescu”⁷). La apelul acestuia, răspund prezenți 137 deputați (de reținut numărul celor care au spus *prezent* și comparat cu cel care arată câți deputați au votat). Sunt și 35 de deputați absenți, „fără arătare de motive”, printre care nume de acum întâlnite la această rubrică (Vasile Lascăr, D.A. Sturdza), dar și nume noi (N. Locusteanu, E. Stătescu ș.a.).

Președintele de ședință dă cuvântul deputatului I.C. Negruzzi care citește următorul raport și proiect de lege:

„*Domnilor deputați*, se adresează el asistenței,

În ședința onor. Camerei din 2 Martie 1888 s-a admis urgența pentru proiectul de lege ieșit din inițiativă parlamentară și relativ la acordarea unei pensii viagere poetului Mihail Eminescu. În urma acestui vot, toate secțiunile onor. Camerei, luându-l în discuțiune, l-au adoptat fără modificare și au numit delegații...

Comitetul delegaților întrunindu-se la rândul său în ziua de 14 Martie în lipsa D-lui M. Kogălniceanu, a avut mai întâi în vedere însemnatele merite ale lui

Sursa: Monitorul Oficial, 1889
(Biblioteca Academiei Române, cota P.II.31)

Eminescu pentru literatură și în special pentru poezia română; văzând apoi că Eminescu este atins de o boală cronică foarte grea și crudă care-l pune în imposibilitate absolută de a-și câștiga mijloacele de existență și, în sfârșit, luând cunoștință de sărăcia desăvârșită în care se află poetul, așa încât este silit să trăiască din liberalitățile (contribuțiile, *P.D.-S.*) publicului generos, a crezut că este bine ca Statul să-i vie în ajutor cu o pensiuie viageră. Precum odinioară, în alte cazuri, Adunarea Deputaților a dovedit că știe să răsplătească pe acei din fiii țării care au lucrat la întărirea sentimentului patriotic, la răspândirea luminii și culturii în popor, tot astfel și de astădată comitetul crede că este bine ca Statul să vină în ajutorul aceluși tânăr și nefericit poet, care a contribuit atât de mult la înavițirea limbii și literaturii noastre naționale.

Din aceste motive, comitetul delegaților admindând în unanimitate propunerea ieșită din inițiativă parlamentară a numit raportor pe subsemnatul și l-a însărcinat să prezinte onor. Camerei următorul proiect de lege.

Raportor, *I.C. Negruzzi.*

PROIECT DE LEGE

Art. unic. – Se acordă D-lui Mihail Eminescu, o pensiuie viageră de 250 lei pe lună⁸, care se va răspunde (plăți, achita, *P.D.-S.*) din casa (bugetul, *P.D.-S.*) Statului.

Raportor, *I.C. Negruzzi.*

– După adoptarea luării în considerațiune și a art. unic, se pune la vot proiectul de lege în total (împreună, *P.D.-S.*):

Votați 62 (la apelul nominal de la începutul ședinței, au răspuns prezent 137 deputați, *P.D.-S.*).

Majoritate regulamentară 44

Bile albe 57 (da, pentru, *P.D.-S.*)

Bile negre 5 (nu, împotriva *P.D.-S.*)

D. vicepreședinte: Adunarea a adoptat proiectul de lege⁹.

Stenograma ședinței Adunării Deputaților din 2 aprilie 1888 nu dă numele deputaților care au votat împotriva.

Putem bifa încă o etapă parcursă în procesul legislativ pentru acordarea unei pensii celui cu care neamul românesc se va mândri de-a pururi. Dar legea ca atare încă nu-i gata.

Vara lui '88, ca toate aceste anotimpuri, este pentru vilegiatură și odihnă și Parlamentul țării se supune acestui ritual până la 15 noiembrie, ziua în care, prin tradiție, aleșii neamului își reiau activitatea.

Parlamentul în România era bicameral. Orice lege votată de Adunarea Deputaților trebuia trecută și prin Senat, camera ponderatoare. Aici, proiectul de lege adoptat (votat) de Camera Deputaților este luat în discuție în ședința din 23 noiembrie 1888, orele 2 după amiază, sub președinția generalului I. Em. Florescu¹⁰, președinte al Senatului. La apelul nominal răspund prezent 95 senatori. (Să se rețină cifra, pentru a fi comparată cu cea care indică numărul senatorilor care vor vota proiectul de lege). Sunt absenți nemotivați 18, iar alți doi lipsesc, fiind bolnavi.

După parcurgerea și rezolvarea unor probleme curente ale ordinii de zi a ședinței, președintele Senatului arată că „s-a ivit la biroul (Senatului, *P.D.-S.*) o cerere spre a se trece la ordinea zilei cu precădere, cererea (sic, *P.D.-S.*) de ajutor a D-lui Mih. (sic, *P.D.-S.*) Eminescu. După art. 52 din regulament ar trebui imprimat, afară dacă Senatul nu hotărăște altfel.

Voci: Fără imprimare, să-l votăm chiar acum.

D. președinte, general I. Em. Florescu: D. raportor Nicolae (*P.D.-S.*) Gane (senator liberal al colegiului I de Suceava, *P.D.-S.*) este rugat a veni la tribună.

– *D.N. Gane, raportor,* citește următorul raport și proiect de lege:

Domnilor senatori,

Camera legiuitoare, în ședința din 2 Aprilie anul curent, a votat proiectul de lege, ieșit din inițiativă parlamentară, prin care se acordă poetului M. Eminescu o pensiuie viageră de 250 lei pe lună.

Acest proiect, venind în dezbateră onor. Senatului, toate secțiunile l-au adoptat, fără nici o modificare, și au numit delegați...

Comitetul delegaților s-a întrunit astăzi, 23 curent, sub președinția D-lui George Chițu, și

Având în vedere că Mihail Eminescu este unul dintre cei mai însemnați poeți ai României, ale cărui scrieri sunt de o valoare recunoscută de toți și a cărui nume iubit și popular va figura cu onoare în istoria literaturii noastre;

Având în vedere că Eminescu, pe lângă că este lipsit cu desăvârșire de mijloace materiale, are nen-

rocirea de a fi atins și de o boală cronică foarte grea, care-l pune în imposibilitate de a-și câștiga zilnica existență.

În unanimitate, a admis proiectul de lege așa cum l-a votat onor. Camera și m-a însărcinat ca raportor de a vă ruga să binevoiți a admite și D-voastră această modestă, poate prea modestă, recompensă în comparație cu meritele nefericitului poet. Zic modestă, D-lor, căci dacă până acum Corpurile legiuitoare ale țării au fost cu mâna largă, și cu drept cuvânt, pentru a acorda pensuni și recompense oamenilor noștri politici¹¹, cari au lucrat la constituirea și organizarea Statului român, e o datorie sfântă pentru ele, acum că opera politică e aproape săvârșită, de a întinde aceeași mână generoasă și acelor oameni cari s-au devotat unei alte munci mai ingrate, mai neproductive pentru dânșii, dar tot atât de folositoare țării, munca științifică și literară. După produsul acestei munci intelectuale s-a măsurat în toate timpurile gradul de cultură al popoarelor.

Sunt deci fericit, D-lor senatori, de a fi astăzi la această tribună interpretul simțământului unanim al D-voastră, cari știți aprecia înalta valoare literară a lui Mihail Eminescu, și a aduce măcar o slabă ușurare crudelor sale suferinți, rugându-vă să binevoiți a vota următorul proiect de lege.

Raportor, *N. Gane*

LEGE

Articol unic. Se acordă D-lui Mihail Eminescu o pensiuie viageră de 250 lei pe lună, care se va răs-punde din casa Statului.

Această lege s-a votat de Adunarea deputaților în ședința de la 2 Aprilie anul 1888, și s-a adoptat cu majoritate de 57 voturi, contra 5.

Președinte, D. Lecca.

Secretar, *I. Nenițescu*

D. președinte, general I. Em. Florescu: Discu-țiunea generală este deschisă. Cere cineva cuvântul?

Voci: Nu, nu.

– Se pune la vot luarea în considerație și art., care se primesc.

D. președinte, general I. Em. Florescu: Atunci, pășim la vot cu bile; cine este pentru acordarea pen-siunii, va pune bila albă în urna albă.

– D-nii senatori purced la vot.

D. președinte, general I. Em. Florescu: Rezul-tatul votului este:

Votanți 65 (la apel au spus prezent 95 senatori)

Bile albe 65

Prin urmare, s-a primit legea cu unanimitate (*Aplauze*)¹².

În Decretul dat la 25 ianuarie 1889, semnat de rege, se specifică că la Senat au fost două voturi împotriva.

După votarea proiectului de lege, președintele Senatului, generalul I. Em. Florescu, face o declara-ție: „Acum, D-lor, văd că sunt puțin D-ni senatori, care au mai rămas aci, prin urmare, voi să știu dacă mai continuăm ședința sau o amânăm pe mâine”. În final, președintele ridică „la orele patru după amiază” ședința¹³.

Procesul legislativ de acordare a unei pensii via-gere poetului național Mihai Eminescu se apropie de sfârșit. Votată acum de ambele camere parlamen-tare, legea este înaintată capului Statului pentru semnarea Decretului Regal.

„CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Corpurile legiuitoare au adoptat și NOI sancțio-năm ce urmează:

LEGE

Articol unic. – Se acordă D-lui Mihail Eminescu o pensiuie viageră de lei 250 pe lună, care se va răs-punde din casa Statului.

Această lege s-a votat de Adunarea deputaților în Ședința de la 2 Aprilie 1888 și s-a adoptat cu majoritate de 57 voturi, contra 5.

Președinte, **D. Lecca.**

(L.S.A.D.)

Secretar, *I. Nenițescu.*

Această lege s-a votat de Senat în Ședința de la 23 Noiembrie 1888 și s-a adoptat cu majoritate de 65 voturi, contra 2.

Președinte, **I. Em. Florescu.**

(L.S.S.)

Secretar, *Petre Millo.*

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie învestită cu sigiliul Statului și publicată prin *Moni-torul oficial.*

Dat în București, la 25 Ianuarie 1889.

(L.S. St.)

CAROL

Ministru de finanțe,

M. Germani

Ministru de justiție,

G. Vernescu.¹⁴

No. 224

De la sfârșitul lui ianuarie, când suveranul sem-nează decretul și care apare, în februarie, în *Moni-to-*

rul Oficial, și până la trecerea poetului în lumea umbrelor se mai petrec câteva evenimente care vor contribui la întârzierea pregătirii și finalizării actelor necesare ca Eminescu, „acest Christ al nostru, al Românilor întreg”¹⁵, să-și primească pensia. Din documente rezultă că, în aprilie 1889, el avea cunoștința de votarea legii în Parlament, cât și de semnarea ei de către rege. În acest timp, sănătatea poetului, și așa într-o stare gravă, în ciuda tratamentelor (ultima cură de dezintoxicare o face la Hall, Austria, în vara lui 1888), se deteriorează continuu. Devenind tot mai „gălăgios” el este internat, în primăvara anului următor, la Mărcuța, stabiliment al Statului, unde doctorii Șuțu, Nikita și Alexiu elaborează un raport asupra stării sale de sănătate. Oficialitățile se vor prevala de această nouă internare a lui Eminescu într-un sanatoriu de tratament, pentru a cere instituirea unei curatele necesară administrării viitoarei pensii. Pentru a da o mai mare credibilitate și legitimitate acestei creații juridice în conducerea ei este numit Titu Maiorescu.

Totul este însă zadarnic, destinul necruțător are ultimul cuvânt și „Bietul mare om! Cu inima lui caldă, cu patriotismul lui transcendental, cu vorba lui apăsată și grea, cu ochii lui în care strălucea lumina veacurilor trecute”¹⁶... „căzu într-o sincopă din care nu se mai deșteptă”¹⁷.

(Mulțumesc domnului profesor dr. Nicolae Georgescu, reputat eminescolog, pentru interesanțele recomandări sugerate).

Note

¹ *Mesajul Regal* la deschiderea Sesiunii Ordinare a Adunării Deputaților, 1887–1888, Ședința de la 15 Noiembrie 1887, p. 1, în *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare *D.A.D.*), No. 1.

² *D.A.D.*, No. 15/5 Martie 1888, Sesiunea ordinară 1887–1888, Ședința de la 2 Martie 1888, p. 175.

³ I.C. Negruzzi greșește. Acest personaj, militar de profesie, având gradul de general, a fost, în intervalul 2 februarie 1885–29 aprilie 1887, ministrul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice, și de la această dată până la 1 martie 1888, ministru de Interne (Ion Mamina, *Monarhia constituțională în România*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 309; *Enciclopedia de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2002, p. 126).

⁴ Vorbitorul are în vedere majoritățile și minoritățile parlamentare.

⁵ *D.A.D.*, No. 15/5 Martie 1888, p. 178.

⁶ *Ibidem*.

⁷ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva 1985, p. 464.

⁸ Între anii 1877–1895, „salariul nominal” în România era de 225 lei (*Enciclopedia de istorie a României*, vol. II, București, Editura Meronia, 2003, p. 197).

⁹ *D.A.D.*, No. 28/13 Aprilie 1888, ședința de la 2 Aprilie 1888, pp. 392–393.

¹⁰ *Dezbaterile Senatului* (în continuare *D.S.*), No. 5/25 Noiembrie 1888, Ședința de la 23 Noiembrie 1888, p. 40.

¹¹ Câtă dreptate avea senatorul moldav. Pentru a ilustra această aserțiune, reiau un pasaj din discursul ministrului Afacerilor Străine în Cabinetul condus de conservatorul Lascăr Catargiu (29 martie–3 noiembrie 1889), Alexandru Lahovari, rostit, în Senat, la 8 iunie același an. Spunea ilustrul politician că „unor perfecți, a căror servicii nu se văd cătuși de puțin, li s-au dat câte 800 de lei pe lună ca *recompensă națională*, iar când a fost un nume mai istoric, mai cunoscut, s-a dat câte 2, 3, 4000 lei pe lună și nu s-a părut prea mult”, iar „pentru un om care a jucat rolul însemnat al lui P. Mavrogheni în această țară suma de 1000 lei, redusă la 700 prin rețineri, nu este o recompensă așa de strălucită” (*D.S.*, No. 60/22 Iunie 1889, p. 831).

Elita intelectualității române reunită sub cupola Academiei Române, având scopul suprem „cultura limbei și a istoriei naționale, a literelor, a științelor și frumoaselor arte”, se caracteriza printr-un patriotism ardent, printr-o dragoste și devotament față de aspirațiile și idealurile poporului român. Din asemenea comandamente a izvorât atitudinea savantului B.P. Hasdeu de a informa, în ședința din 7 martie 1890, desfășurată sub conducerea președintelui Mihail Kogălniceanu, plenul Academiei asupra unui „fapt curios și ale cărui cauze merită a fi studiate, că în *anul trecut 1889* (subl. *P.D.-S.*) România a trimis Papei, ca «obolu alu Sfântului Petru», 100.000 franci, adică a treia parte din cât trimisese Franța și a patra din cât trimisese Austro-Ungaria, deși România țară catolică nu este” (*Analele Academiei Române*, Seria II, tom XII, 1889–1890, Partea administrativă și dezbateri, 1890, pp. 73–74). Prin această intervenție distinsul om de cultură enciclopedist remarcă că banul public nu este gestionat în conformitate cu realele nevoi ale țării.

¹² *Op. cit.*, pp. 40–41.

¹³ *Ibidem*, p. 43.

¹⁴ *Regatul României. Monitorul Oficial*, No. 241, Joi 2 (14) Februarie 1889, Parte Oficială, p. 5428, col. I.

¹⁵ I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare, Introducere*, vol. IV, București, 1933, p. XIV.

¹⁶ B. Ștefănescu-Delavrancea, interpelare adresată Președintelui Consiliului de Miniștri, I.I.C. Brătianu, în *D.A.D.*, No. 8/4 Decembrie 1915, Ședința de Marți, 1 Decembrie 1915, p. 18.

¹⁷ N. Petrașcu, *Biografia mea*, în I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. VI, București, 1938, p. CLXIX.

Iunie

3 iunie: În Aula Academiei Române s-au deschis lucrările celei de-a șaptea ediții a **Simpozionului dedicat academicianului Cristofor Simionescu „Frontiers in Macromolecular and Supramolecular Science”**, manifestare organizată de Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” al Academiei Române din Iași.

În deschiderea Simpozionului, acad. Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, a rostit o alocuțiune, subliniind importanța științifică a acestui simpozion. În continuare, doamna Raluca-Ioana Ștefan van Staden, Chair The Romanian ACS Internațional Chemical Sciences Chapter, a înmănat Medalia „Cristofor Simionescu” pentru excelență în chimia macromoleculară pe anul 2015 domnului acad. Bogdan Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, directorul Institutului „Petru Poni” și domnului profesor Virgil Percec, de la Universitatea din Pensilvania, Philadelphia, SUA.

În continuarea lucrărilor, au prezentat comunicări: Michel L. Klein (Philadelphia, SUA); acad. Maya Simionescu, directoarea Institutului de Biologie și Patologie Celulară „Nicolae Simionescu”; Martin Möller, RWTH Aachen, Germania; Boris Rybtchinski, Israel. A doua sesiune a simpozionului s-a desfășurat la Institutul „Petru Poni” din Iași.

5 iunie: În Aula Academiei Române s-au desfășurat lucrările Adunării generale, în cadrul căreia **au fost aleși**, prin vot secret, **noi membri ai Academiei Române**.

Membri titulari

- Spinei Victor – Secția de științe istorice și arheologie;
- Corduneanu Constantin – Secția de științe matematice;
- Zaharescu Maria Magdalena – Secția de științe chimice;
- Gomoiu Marian-Traian – Secția de științe biologice;
- Panin Nicolae Gheorghe – Secția de științe geonomice;

- Banabic Dorel – Secția de științe tehnice;
- Dubină Dan – Secția de științe tehnice;
- Benga Gheorghe – Secția de științe medicale.

Membri corespondenți

- Coldea Gheorghe – Secția de științe biologice;
- Mânduțeanu Ileana – Secția de științe biologice;
- Cristea Dan – Secția de știința și tehnologia informației.

În unanimitate, **George Bacovia** și **Nicolae Bălcescu** au fost aleși membri post-mortem ai Academiei Române.

8–12 iunie: În Aula Academiei Române s-au deschis lucrările celui de **Al XIV-lea Congres Mondial de Energii Regenerabile**, manifestare organizată de Universitatea Politehnică din București, Academia Română, Universitatea Tehnică de Construcții din București și World Renewable Energy Network.

Lucrările, la care au participat 250 de cercetători din peste 40 de țări, s-au desfășurat pe sesiuni în plen, la Palatul Parlamentului și Aula Academiei Române.

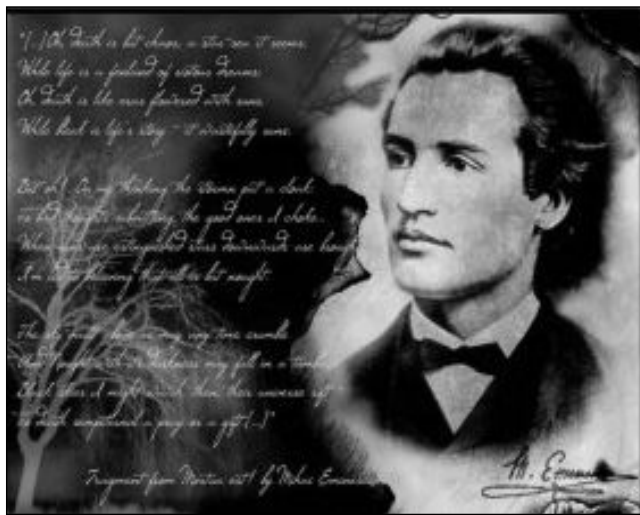
După trei sesiuni, Congresul a continuat în cadrul a zece sesiuni plenare:

- *Sisteme de folosire a energiei solare, pe filiera fototermică și fotovoltaică;*
- *Arhitectura sustenabilă a clădirilor cu consum redus de energie;*
- *Biomasa, biocombustibili și recuperarea energiei;*
- *Energie eoliană și sisteme hibride;*
- *Energie hidraulică;*
- *Energie geotermală;*
- *Hidrogen și celule de combustie;*
- *Integrarea sistemelor de energie regenerabilă;*
- *Politici energetice, educație și finanțare;*
- *Energie și meteorologie.*

Lucrările au continuat la Palatul Parlamentului și, între 9–12 iunie, în Sala Senatului a Universității Politehnice din București.

Congresul Mondial de Energii Regenerabile s-a încheiat în ziua de 12 iunie, printr-o ceremonie de închidere, în cadrul căreia prof. George Darie, de la Universitatea Politehnică din București, coordonatorul Comitetului local de organizare, a prezentat o vedere de ansamblu asupra desfășurării Congresului, iar profesorul Ali Sayigh, președintele World Renewable Energy Network, a tras principalele concluzii.

15 iunie: În Sala de marmură a Palatului Cercului Militar a avut loc o **manifestare prilejuită de comemorarea poetului național Mihai Eminescu**, eveniment organizat de Fundația Națională pentru Știință și Artă, aflată sub egida Academiei Române. În acest cadru, academicianul Eugen Simion, președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă, a donat Ministerului Apărării Naționale cele 38 de volume ale ediției facsimilate a manuscriselor eminesciene.

Pe agenda de lucru au mai fost înscrise lansarea a trei volume din *Articolele politice ale lui Mihai Eminescu* (apărute la Fundația Națională pentru Știință și Artă) și prezentarea volumului *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor*, apărută sub îngrijirea Fundației și a Academiei de Științe Medicale.

24 iunie: În Amfiteatrul „Ion Heliade-Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române s-a desfășurat **Conferința științifică națională** cu tema **„Aspecte actuale privind regimul juridic al proprietății publice în România din perspectiva codificării dreptului administrativ”**. Evenimentul a fost organizat de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, Institutul de Științe Administrative „Paul Negulescu” și Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice.

După Cuvântul de deschidere rostit de profesorul Mircea Duțu, directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, privind „Noua doctrină administrativă și codificarea dreptului administrativ român”, au susținut comunicări:

- Sirma Caraman, secretar de stat, Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice –

Preocupări ale Ministerului Dezvoltării Regionale și Administrației Publice privind reglementarea proprietății publice și a domeniului public în viitorul Cod administrativ al României;

- prof. univ. dr. Nicolae Popa – *Argumente privind apartenența domeniului public și a proprietății publice la ramura dreptului administrativ;*

- prof. univ. dr. Marilena Uliescu, cercetător științific emerit, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” – *Funcțiile proprietății publice în contextul Codului Civil (în vigoare) și în perspectiva viitorului Cod administrativ;*

- prof. univ. dr. Dana Tofan, cercetător principal I, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” – *Regimul proprietății publice: obiect al Codului Civil sau al Codului administrativ?*

- prof. univ. Verginia Vedinaș, președinta Institutului de Științe Administrative „Paul Negulescu” – *Nereguli privitoare la domeniul public al statului și unităților administrativ teritoriale desprinse din activitatea Curții de Conturi a României;*

- prof. univ. dr. Ioan Alexandru, vicepreședinte, Uniunea Juriștilor din România – *Tradiție și modern în construcția ordinii juridice naționale;*

- lector univ. dr. Alexandru Ciobanu, Facultatea de Drept, Universitatea București – *Unele observații privind regimul concesiunilor;*

- prof. univ. dr. Daniel-Mihail Șandru, cercetător principal II, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” – *Impactul art. 346 TFUE asupra regimului juridic al proprietății publice în România.*

Au urmat intervențiile prezentate de prof. univ. dr. Emil Bălan, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, judecător Marius Mazilu și drd. Aurora Damcali.

Moderatorii conferinței au fost prof. univ. dr. Verginia Vedinaș și prof. univ. dr. Daniel-Mihail Șandru.

25 iunie: În Aula Academiei Române, acad. Octavian Popescu a susținut **Conferința „Rolul gli-canilor în apariția și evoluția primelor organisme”**, eveniment înscris în seria de manifestări „Prelegerile Academiei”.

25 iunie: În Amfiteatrul „Ion Heliade-Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a avut loc **Colocviul „Mihai Drăgănescu”** dedicat operei și personalității distinsului om de știință și gânditor, primul președinte al Academiei Române după anul 1989.

Organizat de Secția de știința și tehnologia informației, colocviul s-a deschis cu un Cuvânt de întâmpinare rostit de prof. Gheorghe Ștefan, membru corespondent al Academiei Române. În continuare, prof. Gheorghe Brezeanu de la Universitatea Politehnica București a susținut comunicarea *Professorul Mihai Drăgănescu, fondatorul școlii românești de microelectronică*.

26 iunie–1 iulie: La Iași s-au desfășurat lucrările celui de **Al VIII-lea Congres al Matematicienilor Români**, eveniment organizat de Secția de științe matematice a Academiei Române, Institutul de Matematică „Simion Stoilow”, Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, Universitatea București, Institutul de Matematică „Octav Mayer” Iași.

Matematicieni extrem de calificați au prezentat cele mai recente dintre realizările lor, așa cum a afirmat acad. Viorel Barbu, președintele Secției de științe matematice.

În deschidere, pentru rezultatele sale de excepție, dr. Alexandru Popa a fost distins cu Premiul „Nicolae Dinculeanu”, acordat de Secția de științe matematice. În valoare de 20 000 de lei, premiul a fost sponsorizat de profesorul Nicolae Dinculeanu, membru de onoare al Academiei Române, personalitate recunoscută pe plan național și mondial pentru contribuțiile aduse în analiza reală și teoria măsurilor vectoriale.

Lucrările Congresului s-au desfășurat în cadrul a nouă secții științifice.

Iulie

6 iulie: În Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a fost vernisată **Expoziția de fotografii „Regele Ferdinand I – Întregitorul”**.

Dedicată împlinirii a 150 de ani de la nașterea Regelui Ferdinand (1865–1927), expoziția a fost organizată de Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Române, coordonat de doamna Cătălina Macovei.

În alocuțiunea de deschidere, academicianul Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, a vorbit despre semnificațiile domniei Regelui Ferdinand. Aceleași teme i-au fost consacrate și comunicările susținute de dr. Adrian Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „George Oprescu” al Academiei Române și de conf. univ. Alin Ciupală de la Facultatea de Istorie din București.

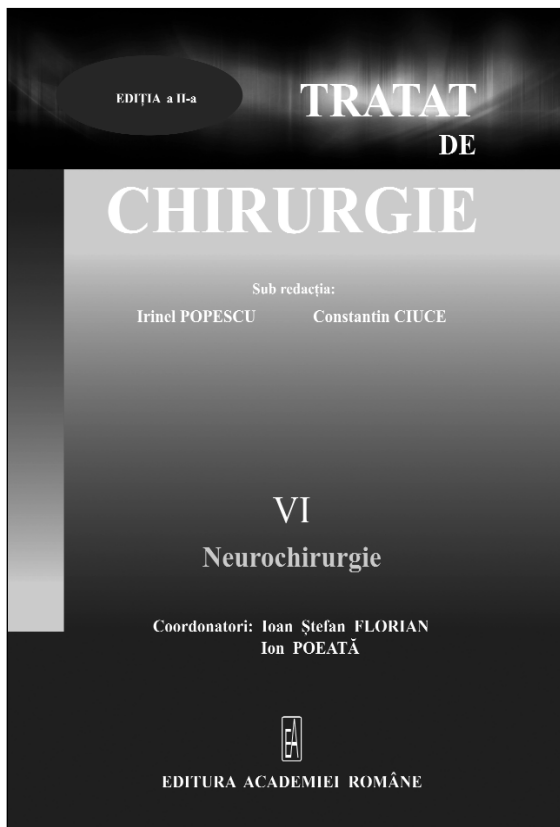

Au fost prezentate fotografiile de epocă din anii de domnie ai Regelui Ferdinand pe mai multe planuri – politic, diplomatic, social și cultural –, având ca numitor comun rolul pe care Ferdinand Întregitorul l-a avut în păstrarea ființei naționale a poporului român.

Expoziția ilustrează momente istorice importante din viața regelui Ferdinand I, precum Războiul de Întregire a României, încoronarea ca regi ai României Mari a lui Ferdinand I și a Mariei, în 1922, la Alba Iulia.

Exponatele prezentate sunt din bogata colecție a Bibliotecii Academiei Române, un adevărat tezaur documentar, și au fost realizate în ateliere specializate de fotografi renumiți ai vremii.

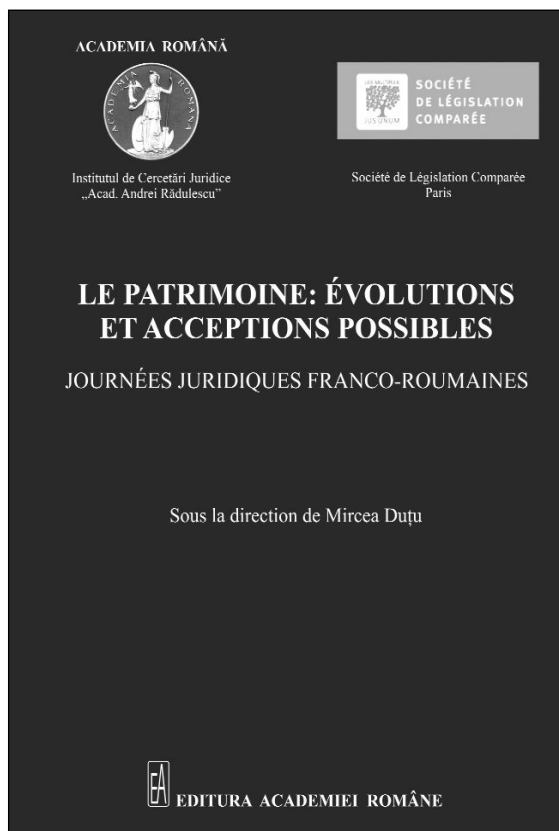

TRATAT DE CHIRURGIE
Volumul VI. Neurochirurgie

Sub redacția:
Irinel POPESCU
Constantin CIUCE

Apariția unui volum de *Neurochirurgie* în cadrul unui *Tratat de chirurgie* are valoare de simbol al unui arc peste timp, al unei reîntoarceri în vechea matcă, motiv pentru care coordonatorii volumului le sunt profund recunoscători inițiatorilor acestui vast proiect atât pentru inițiativă, cât și pentru onoarea de a ne nominaliza în acest demers publicistic. În paginile acestui volum, ne-am axat mai mult pe principiile de diagnostic și tratament. Sunt prezentate în mod succint datele esențiale necesare pentru identificarea bolii, precum și măsurile terapeutice generale pentru o atitudine terapeutică cât mai corectă. Pentru că bolnavul cu afecțiuni neurochirurgicale este arareori un bolnav neurochirurgical pur, coordonatorii au considerat necesară angrenarea în redactarea acestui volum și a unor specialiști cu experiență în domenii conexe neurochirurgiei (neurologi, neuroanesteziști, specialiști în imagistică, în reabilitare neurologică, chirurghi de chirurgie generală, psihologi).

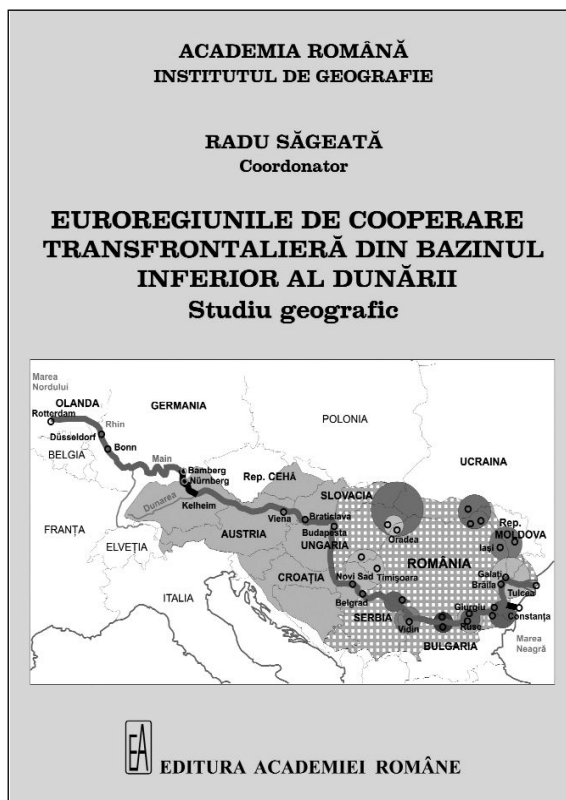

**LE PATRIMOINE: ÉVOLUTIONS ET
ACCEPTIONS POSSIBLES**
JOURNÉE JURIDIQUES FRANCO-ROUMAINES

Sous la direction de
Mircea DUȚU

Volumul însumează intervențiile susținute la cea de-a XVI-a ediție a Zilelor Franco-Române, desfășurată la București între 31 mai–1 iunie 2013 și organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și de Société de Législation Comparée din Paris.

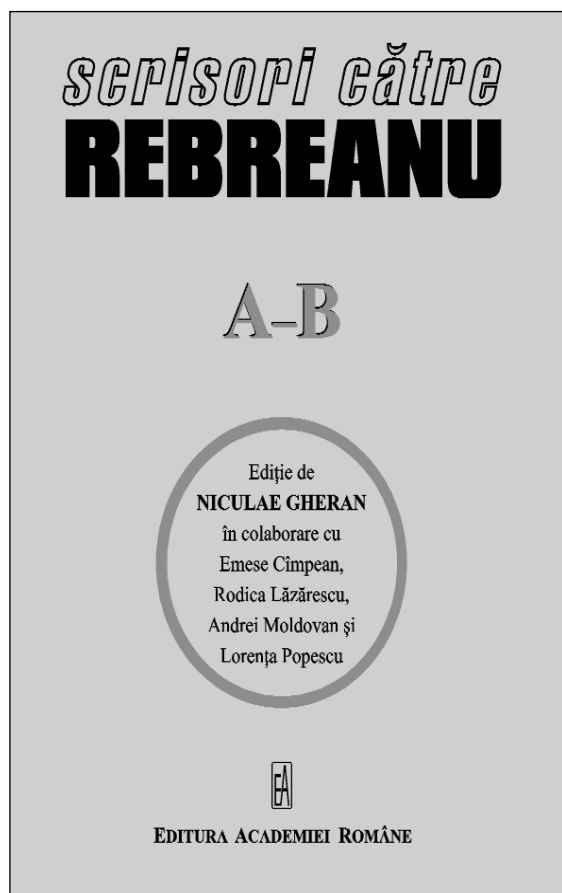
Tema generală, patrimoniul: patrimoniul – fundamente și mize: un bun comun?; patrimoniul instituțiilor publice; patrimoniul umanității; dreptul la respect al bunurilor; care este definiția patrimoniului în jurisprudența Curții europene a drepturilor omului?

**EUROREGIUNILE DE COOPERARE
TRANSFRONTALIERĂ
DIN BAZINUL INFERIOR AL DUNĂRII**
Studiu geografic
Radu SĂGEATĂ (coordonator)

Lucrarea are ca principal obiectiv evidențierea și analiza potențialului de cooperare transfrontalieră, caracteristicile și oportunitățile de dezvoltare pe care le are România la nivel regional și european.

Structurată în șase capitole, lucrarea prezintă mai întâi un cadru teoretico-metodologic privind zonele transfrontaliere și euroregiunile de cooperare transfrontalieră, raporturile biunivoce care s-au stabilit în timp între acestea, rolul așezărilor umane în structurarea acestora, precum și particularitățile structurilor de cooperare transfrontalieră cu participare românească. Partea centrală (capitolele II, III, IV și V), este consacrată analizei multicriteriale a potențialului de cooperare transfrontalieră și a sistemului de euroregiuni de cooperare transfrontalieră de la frontierele României, evidențiindu-se particularitățile istorice, etnice, demografice și socioeconomice ale unităților administrativ-teritoriale frontaliere. Volumul este elaborat de un colectiv de cercetători ai Institutului de Geografie al Academiei Române, coordonator fiind Radu Săgeată. Prefața este semnată de acad. Dan Bălțeanu.

SCRISORI CĂTRE REBREANU
Niculae GHERAN (editor)

Realizarea integralei Rebreanu s-a înscris demult în bibliografia edițiilor critice ca un eveniment de excepție.

Editorul vrea să valorifice și alte importante documente din Arhiva Liviu Rebreanu, aflată în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române. Din uriașul fond epistolar au fost selectate 2000 de epistole, programate să apară în patru tomuri. Destinatarul lor a deținut înalte funcții în viața literară (președinte al Societății Scriitorilor Români, director de revistă și ziare), în aparatul de stat (director general al teatrelor, director al Educației Poporului), demnități care l-au pus în contact cu mai toți reprezentanții iluștri ai culturii și artei din epocă. Totalitatea mîșivelor te introduc în culisele acestei lumi, completând paginile istoriilor știute. Acest prim volum adună cca 500 de scrisori (corespondenții literelor A și B) și este într-un totu reprezentativ. Ca exemple, sunt de citat corespondențele lui Arghezi și Blaga, extrem de importante pentru cunoașterea existenței și creației lor.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

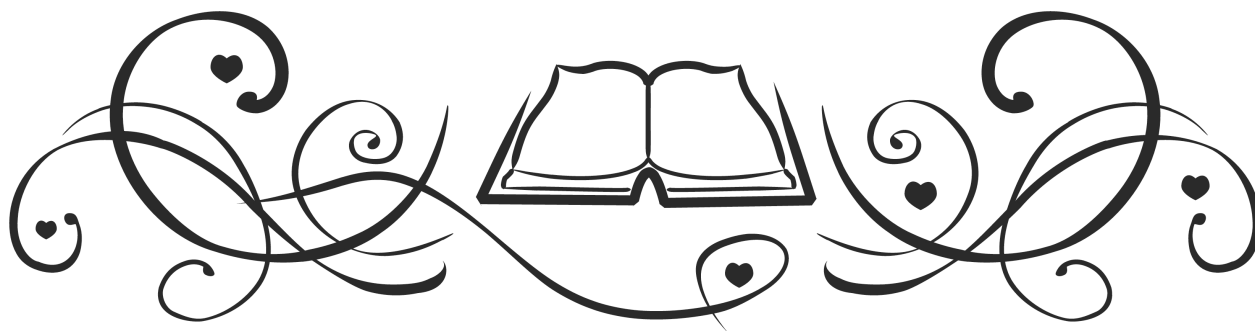
- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Popa Aurora)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.**

ISSN 1220-5737 96 PAGINI

PREȚUL 6 lei